

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YAHUDİLİKTE GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hatice YILMAZ

BURSA - 2019

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YAHUDİLİKTE GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hatice YILMAZ

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman SAYAR

BURSA – 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans çalışması olarak sunduğum “**Yahudilikte Günah Kavramı ve Büyük Günahlar**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

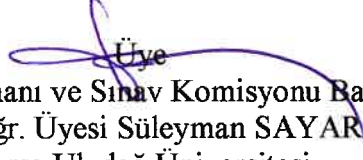
02/10/2019
-

Adı Soyadı:	Hatice YILMAZ
Öğrenci No:	701421018
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Dinler Tarihi
Statüsü:	Y. Lisans ☒ Doktora ☐

TEZ ONAY SAYFASI

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda, 701421018 numaralı Hatice YILMAZ'ın hazırladığı "Yahudilikte Günah Kavramı ve Büyük Günahlar" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 02.10.2019 günü 12:00 - 13:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman SAYAR
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ahmet GÜÇ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Tahyr ASHYROV
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

02.10.2019

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih 02/10/2019

Tez Başlığı / Konusu: "Yahudilikte Günah Kavramı ve Büyük Günahlar"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 64 sayfalık kısmına ilişkin, 08/08/2019 tarihinde şahsım tarafından *TURNITIN* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

02.10.2019

Adı Soyadı: HATİCE YILMAZ
Öğrenci No: 701421018
Anabilim Dalı: FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
Programı: YÜKSEK LİSANS
Statüsü: Y.Lisans Doktora

DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN SAYAR

02.10.2019

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Hatice YILMAZ
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Dinler Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi + 89
Mezuniyet Tarihi : / / 2019
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Süleyman SAYAR

YAHUDİLİKTE GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR

Çalışmanın amacı Yahudilikte günah kavramını açıklamak, bu dindeki günahları incelemek ve araştırmaktır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, diğer dinlerde günah kavramı ve bu kavramın içeriği incelenmiş; ikinci bölümde ise, Yahudilikte günah kavramının sözlük ve terim anlamları incelenerek bu dindeki temel günahlar ortaya konmuştur. Yine bu bölümün son kısmında Yahudilerin günahların affı için gerçekleştirmesi gereken teşuva'dan (tövbe) bahsedilerek tövbenin tarihsel boyutu ele alınmıştır. Çalışma esnasında Yahudi inancında, büyük günahlar olarak kabul edilen günahların esnasında tüm günahlarla iç içe olduğu ortaya çıkarılmış; bu çerçevede birçok Yahudi yazarın eserlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Günah, Büyük Günah, Tevrat, İsrailoğulları, On Emir, Mitsva, Teşuva, Yom Kipur

ABSTRACT

Name and Surname : Hatice YILMAZ
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Philosophy and Religious Sciences
Branch : History of Religious
Degree Awarded : Master
Page Number : xi + 89
Degree Date : / / 2019
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Süleyman SAYAR

THE CONCEPT OF SIN IN JUDAISM AND CARDINAL SINS

The purpose of the study is to explain the concept of sin in Judaism, to examine and to investigate the sins in this religion. The study consists of two main chapters. In the first chapter, the concept of sin in other religions and its content are examined; In the second chapter, the basic sins in this religion are revealed by examining the dictionary and term meaning of the concept of sin. Again in the last part of this chapter, the historical dimension of repentance is discussed by mentioning the repentance which Jews must realize for forgiveness of sins. During the study, it was found out in the Jewish faith that the sins, which were accepted as great sins, were essentially intertwined with all sins, in this context, the works of many Jewish authors have been used.

Keywords

Sin, Cardinal Sin, Torah, the Israelites, Decalogue, Mitzvah, Teshubah, Yom Kippur

ÖNSÖZ

Günah, Hz. Âdem'den bu yana, insanlık tarihi boyunca hayatini koruyan bir dinî terim olmuştur. Din ve inanç konusu kapsamında yer alan en önemli kavram günah kavramıdır. Çünkü bu kavram dinin belirlediği sınırları ve özgürlükleri belirlemede, daha geniş anlamıyla o dinin mensuplarının yaşamları içerisindeki özgürlüklerini ve bu özgürlüğün bittiği noktaları ortaya koymaktadır. Dolayısıyla günah konusu tüm dinler için önemli bir bağlantı noktası olmaktadır. Bu çalışmada ise Yahudilikte günah kavramı ve günah olarak kabul edilen davranışlar, öte yandan bu günahların sonucunda dinî yasaların öngördüğü cezalardan bahsedilmiştir.

Yahudilik, İbrahimî din ailesine mensup olan en eski inanç ve etnik bir dindir. Bu din, inançları, ritüelleri ve kendi içindeki özgünlükleriyle her zaman ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir din olmuştur. Filistin bölgesindeki Kudüs ve çevresinde yaşayan ve bu dinin muhatabı kabul edilen İsrailoğulları, ilk olarak Asurlular ve Babillilerin kendi topraklarını işgalleriyle bu bölgeden sürgün edilmişler; ardından geri döndüyseler de, sonraki yıllarda Birinci ve İkinci Mabet'in yıkılması ve farklı krallıkların bu bölgede hüküm sürmeleri nedeniyle tekrar topraklarından çıkarılmışlardır. Bu sürgünler onları farklı coğrafyalara sürüklemiş, farklı etnik kimliklerle tanışmalarını ve farklı dinlerden birçok insanla bir arada yaşamalarını zorunlu kılmıştır. Yeni topluluklarla tanışmaları, temel dinî prensiplerini yitirmelerine neden olmasa da, birçok dinî konuda yeniliği ve değişimi beraberinde getirmiştir.

Yahudiler, Tevrat'ın ilkelerini ve onun günah olarak bildirdiklerini kabul etmekle yükümlüdür. Bu çalışmada Yahudilikte günah olarak kabul edilen ve zaman içinde Yahudi inancında değişime uğrayan günahlardan bahsedilmiştir. Türkiye'de, Yahudilik üzerine birçok çalışma kaleme alınmıştır. Fakat "Yahudilikte Günah Kavramı ve Büyük Günahlar" konusunda müstakil ve detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, Yahudilikte günah ve günahlar konusunun daha iyi anlaşılmasını sağlamayı ve daha sonraki çalışmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Çalışmalarım süresince, hoşgörüsü ve dikkatiyle tezimin her aşamasında bana kıymetli vaktini ayıran değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Süleyman SAYAR'a; her soruma sükûnet ve sabırla açıklayıcı cevaplar sunan, uzun zamandır maddî - manevî desteğini benden esirgemeyen ve bana yeni bir bakış açısı kazandıran değerli Yusuf BESALEL'e ve her zaman desteğini yanımda hissettiğim aileme teşekkür ederim.

Hatice YILMAZ

Bursa, 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YEMİN METNİ	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	2

I. BÖLÜM

GÜNAH KAVRAMI VE DİNLERDE GÜNAH ANLAYIŞI

A. GÜNAH KAVRAMI	5
1. Günahın Sözlük Anlamı	5
2. Günahın Terim Anlamı.....	6
B. DİNLERDE GÜNAH ANLAYIŞI.....	9
1. Hint Dinlerinde Günah Anlayışı.....	9
2. Uzakdoğu Dinlerinde Günah Anlayışı	11
3. İran Dinlerinde Günah Anlayışı	12
4. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Günah Anlayışı.....	13
a. Yahudilikte Günah Anlayışı	13
b. Hıristiyanlıkta Günah Anlayışı.....	15
c. İslâm'da Günah Anlayışı.....	18

II. BÖLÜM

YAHUDİLİK'TE GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR

A. YAHUDİLİK'TE GÜNAH KAVRAMI.....	22
1. Günah Anlamında Kullanılan Kelimeler.....	22
a. Het	22
b. Peşa.....	23
c. Avon	24

2. Terim Olarak Günah.....	25
3. Yerine Getirilmemesi Günah Olan Farzlar (Mitsvot)	29
4. Büyük Günahlar.....	30
a. Putperestlik.....	31
b. Tanrı'nın İsmi Boş Yere Zikretmek	38
c. Şabat Günü'nün İhlali	40
d. Anne Babaya Hürmetsizlik	42
e. Katletmek	44
f. Zina.....	47
g. Hırsızlık	48
h. Yalancı Şahitlik.....	50
i. Kıskançlık/Haset.....	52
5. Günah Olarak Kabul Edilen Fiiller.....	53
a. Faiz.....	53
b. Adaletsizlik	55
c. Cinsel Sapkınlıklar	56
d. Tanrı'nın Adının İhlali	59
e. Büyü ve Büyücülük	61
f. Yiyeceklerle İlgili Yasaklar.....	65
g. Karışık Evlilikler	69
B. YAHUDİLİK'TE TÖVBE (TEŞUVA).....	72
1. Teşuva'nın Terim Anlamı	72
2. Bir Ritüel Olarak "Teşuva"	74
a. Hattah Kurbanı	76
b. Yom Kipur (Tövbe Günü)	76
3. Birinci ve İkinci Mabet Dönemlerinde "Teşuva"	79
SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	85

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.tez	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
krş.	Karşılaştırınız
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
p.	Sayfa
pp.	Sayfalar
sas	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
vd.	Ve Diğerleri
Vol.	Cilt

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana, birçok inanç ve dinî gelenek, hayatın içinde canlı bir fenomen olarak varlığını sürdürmüştür. Bu inançlar insanların yaşamlarında bir düzen oluşturmuş, diğer insanlara karşı sınırlarını ve özgürlüklerini belirleyen bir öge olmuştur. Dinî inançların sistematüğini oluşturan, yasakları ve özgürlükleri konu alan günah kavramı ise dinin anlaşılması için en önemli ipuçlarından birisidir. Günah, bir dindarın inandığı Yaratıcı'ya karşı yapması gereken sorumlulukları yapmadığında yahut yapmaması ve uzak durması gereken bir işi yaptığında ortaya çıkan bir mefhumdur. İnsanoğlu yaradılışı bakımından iyi olsa da, yaşamı süresince, bazen çevresel etmenlerden dolayı kötülüğe ve hatalara meyilli olmuştur. Bu yüzden hukukî bir terim olarak suç, dinî bir terim olarak ise “günah” Dinler Tarihî alanının ilgi çeken konuları arasında yer almıştır.

İlahî dinler sınıflaması içinde kronolojik olarak en eskisi olan Yahudilikte Günah kavramı dinin en temel ögesi olmuştur. Çünkü Tanrı, İsrailoğullarından O'nun yasalarına uymalarını ve üstün bir millet olarak buna uygun bir şekilde hareket etmelerini istemiştir. Yahudi inancına göre İsrailoğulları tarih içinde sürgünler ve farklı sıkıntılarla karşılaşmış; bu olaylar, bazen onların işledikleri günahların sonucunda Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak gerçekleşmiştir. Bazen de bu olaylar neticesinde farklı dinde ve kimlikte insanlarla tanışmışlar, bu da onların çeşitli günahlara sürüklenmelerine yol açmıştır. Bu yüzden Tevrat, onları, bu günahlarla baş etmek ve onlardan uzak durmak konusunda sıkça uyarmıştır.

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Çalışmamızın konusu “Yahudilikte Günah Kavramı ve Büyük Günahlar”dır. Yahudilikte günah ve günahlar din olarak Yahudiliğin anlaşılması bakımından önemlidir. Çünkü Tevrat'ta en çok zikredilen konuların başında günahlar konusu gelmektedir. Tevrat'ın bu husus üzerinde sıkça durması, Yahudilerden üstlenilmesi beklenen dinî sorumluluğun gereğidir. Zira bir Yahudi, Tevrat'ın her hükmüne şartsız uymakla yükümlüdür. Hayatı boyunca da Tanrı'nın yasalarına/Tevrat'a uygun hareket etmelidir.

Bu çalışmada Yahudilikteki günah algısına ışık tutulmuş ve Yahudilerin dinî hayatlarında günahın ardından yapılan tövbenin yeri ve önemine değinilmiştir. Aynı zamanda Yahudi inancında nelerin günah olarak kabul edildiğinden ve bu günahlar sonucunda Yahudi yasalarının emrettiği cezalardan bahsedilmiştir. Yine Yahudilikte, “Mitsvot” terimi ile ifade edilen farzlardan bahsedilmiş, bu farzların günümüz Yahudi dinî hayatında geçerliliği olan ve uygulanan kısımları tespit edilmiştir. Çalışma, Yahudilikte günah algısı ve Tevrat’ta zikredilen günahlar konusuna ışık tutmayı, daha sonra hazırlanacak çalışmalara da yol göstermeyi amaçlamıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Günah kelimesinin sözlük ve terim anlamı incelenmiştir. Yine bu bölümde Uzakdoğu ve İran dinlerinde; daha sonra Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinde günah kavramına değinilmiştir. İkinci bölümde, Yahudi dininde günah kavramı incelenmiş; On Emir ve Mitsvot çerçevesinde bu günahlar tasnif edilerek ortaya konulmuştur. İkinci bölümün son kısmında ise, Teşuva (Tövbe) kavramının anlamı ve mahiyeti ortaya konularak Yahudilikte tövbenin önemi ve şekilleri incelenmiş; bu konu tarihsel boyutta analiz edilmiştir.

B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Araştırmada, Yahudi inancı ve Günah kavramı ile ilgili Türkçe ve İngilizce yazılı kaynak taraması yapılmış, bu alanla ilgili birçok yazılı materyalden yararlanılmıştır. Gerek duyulan konularda Yahudi din adamları (hahamlar) ile yüz yüze görüşmeler yapılmış, dolayısıyla diyalog metodu uygulanmıştır. Araştırma süresince, yazılı materyallerin objektif olup olmadıkları dikkate alınarak, tarafsız bir biçimde yazıldığına kanaat getirilen eserlere tezde yer verilmiştir.

Çalışmanın ana kaynakları, Yahudiliğin yazılı kutsal metinlerini oluşturan ve Tanah’ın ilk bölümü olan Tora’dır (Tevrat). Tora beş kitaptan oluşmaktadır: Bereşit (Yaratılış), Şemot (Çıkış), Vayikra (Levililer), Bamidbar (Sayılar) ve Devarim (Tesniye). Bu kitapların Moşe Farsi çevirisiyle Gözlem Gazatecilik tarafından yapılan tefsirli ayrı basımları özellikle ilgili açıklamalar için yararlı olmuştur. Bunun dışında Kitab-ı Mukaddes Şirketi’nce yayımlanan klasik Kutsal Kitap çevirisi de kullanılmıştır. İlahiyat alanında en kapsamlı ansiklopedilerden olan “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”nin (DİA); Türkiye’de

yaşayan Sefarad Yahudilerinden biri olan Yusuf Besalel'in kaleme aldığı "Yahudilik Ansiklopedisi"nin ilgili maddelerine çalışma süresince sıkça başvurulmuştur. Yine Yahudilikle ilgili birçok tarihî olay ve dinî kavramların yer aldığı en kapsamlı ve en eski ansiklopedilerden "Encyclopaedia Judaica", "Encyclopaedia of Religion and Ethics", "The Encyclopedia of Judaism", "The Encyclopedia of the Jewish Religion", "Encyclopedia of Religion" isimli eserlerin konu ile ilgili maddeleri incelenmiş ve çalışmaya eklenmiştir. Ayrıca, ünlü Yahudi akademisyen Arthur Hertzberg'in kaleme aldığı, Yahudi dinine klasik bir bakış niteliğinde olan ve antolojik açıdan büyük önem taşıyan eseri "Judaism" (New York, 1962) de tezin önemli kaynaklarından. Nihayet Türkçe'de kitap ve makale düzeyindeki telif-tercüme bazı dinler tarihi çalışmaları da yararlanılan kaynaklar arasındadır. Bibliyografya'da çalışmaları kayıtlı Ömer Faruk Harman, Osman Cilacı, Baki Adam, Mehmet Katar, Kadir Albayrak, Ali Osman Kurt vb. burada örnek olarak zikredilebilir.

I. BÖLÜM

GÜNAH KAVRAMI VE DİNLERDE GÜNAH ANLAYIŞI

A. GÜNAH KAVRAMI

1. Günahın Sözlük Anlamı

Farsça bir kelime olup sözlükte “suç” anlamına gelen günah, dinî bir kavram olmasının yanı sıra, doğüstü varlıkları da kapsar.¹

Günah kelimesi Farsça’da “gonah” şeklinde ifade edilmektedir. Bu kelime hem dünyevi manâda suçu hem de günahı ifade etmektedir. Günahkâr, suçlu anlamında ise “gonah-kâr” ifadesi kullanılmaktadır. Farsça’da günahı ifade eden bir diğer kelime ise kabahat, suç manâsına gelen “taqsîr” kelimesidir.

Türkçe’de günah (güneh), ahirette ceza gerektirecek davranış demektir. Dünyevî manâda ise “suç”, “kabahat”, “hata” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Günah kavramı, aynı zamanda “vicdana dokunan, insana acı gelen hareket” gibi anlamlara da sahiptir. “Birine iftirada bulunmak veya birinden haksız olarak şüphelenmek” anlamında da günaha girmek, günahını almak terimleri yaygındır.² Günah işleyen kimseye “günahkâr (günehkâr)” denilir.³ Ayrıca Kazan Türkçesinde “günahşumluluk, günahkârlık, vebal, günahlanmak, günah ve kabahat işlemek, asim olmak” gibi terimler de kullanılmaktadır.⁴

Günah, Arapça’da genellikle “خطية (hatîah)” kelimesi ile ifade edilir. Bu kelimeye söyleyiş bakımından Arapça’da en yakın kelime “جُنَاح (cunah)” kelimesidir. “Meyletmek, yönelmek” manâsına gelen bu kelime, Kur’an’daki kullanılışı bakımından hem “darlık, sıkıntı” hem de “günah” anlamında kullanılır. Ancak çoğu kez bu kelime, “sakınca, engel, be’s” gibi manâlarda kullanılmıştır.⁵

¹ Ömer Faruk Harman, “Günah”, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), C.14, İstanbul 1996, ss. 278-282.

² Osman Cilacı, “İlahi Dinler Açısından Günah Kavramı”, Diyanet Dergisi, C.24, S.4, Ankara, 1988, ss. 41-49.

³ Mustafa Nihat Özön, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, C.6, İstanbul, ts., ss.267.

⁴ Cilacı, a.g.m., s.42.

⁵ H. Mehmet Soysaldı, “İslam’da Günah Kavramı”, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Arş. Der., C.3, Ankara, 2001, s.145.

Günah kelimesinin Kur'an'daki karşılıkları ise “cünâh”⁶, “إثم (ism)”⁷, “ذنب (zenb)”⁸, “سبيئة (seyyie)”⁹, “خطيئة (hatîah)”¹⁰ ve “جرم (cürm)”¹¹ kavramlarıdır. Bu kelimeler, Kur'an'da genel manâsıyla Allah'ın emirlerine aykırı görülen iş veya dinî suç karşılığında kullanılmaktadır.

İbranice'de günah kelimesini “het” ifadesi karşılar. İbranice Kitab-ı Mukaddes'te günahı ifade eden yaklaşık yirmi kelime vardır. Başlıcaları “het”, “peşa” ve “avon”dur. Ahd-i Atik'te 459 yerde geçen ve ht' kökünden türemiş olan hata fiili "doğru yolun terkedilmesi, kaybedilmesi" demektir. Dünyevi anlamda "kişinin yolunu (veya amacını) kaybetmesi" olarak da kullanılır.¹² 139 yerde geçen ve pş' kökünden türeyen peşa kelimesi hem "ihlal etmek" hem de "isyan etmek" anlamlarını taşımaktadır. 229 yerde geçen avon ise sadece işlenen fiilde değil, fiiliyâta geçmeyen bir düşüncede de kendini gösterebilen "sırt çevirme" ve "kötülük" anlamındadır.¹³

İngilizce'de ise “sin” kelimesi günah manâsına gelmektedir. Sin; hata, ilahî hukuka tecavüz ve ahlak prensiplerine karşı gelme gibi anlamlarla karşılanmaktadır. Genel manâsıyla Tanrı buyruklarının ve yasalarının ihlâli olarak nitelendirilebilir. Daha dünyevî manâda ise, suç anlamına gelen “guilt” kelimesi karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime daha çok dünya yasalarının ihlâli, bu yasalara aksi icraatlar gerçekleştirme hükmünü içermektedir.

2. Günahın Terim Anlamı

Günah kavramı, ilk insandan günümüze kadar varlığını devam ettiren bir dinî terimdir. Tarih boyunca var olmuş bütün dinlerde günah kavramı yer almıştır. Varlığını kaybetmiş veya tarih sahnesinden silinmiş en ilkel dinlerde bile günah inancının mevcut olduğu arkeolojik kazılarda ortaya çıkmıştır. Bu kazılar, bize, birçok eski dinde yer alan günah mefhumunun insanların hayatını nasıl etkileyip şekillendirdiğini göstermektedir.¹⁴

⁶ En-Nûr, 24/29.

⁷ El-Bakara, 2/85, 173, 219; en-Nisâ, 4/111; el-Mâide, 5/2.

⁸ Al-i İmrân, 3/135; eş-Şuarâ, 26/14; ez-Zümer, 39/53; Muhammed, 47/19; et-Tekvîr, 81/9.

⁹ El-Bakara, 2/81; el-En'âm, 6/160; Ğâfir, 40/40; el-Fussilet, 41/34; eş-Şûrâ, 42/40.

¹⁰ El-Bakara, 2/81; en-Nisâ, 4/112.

¹¹ Kur'an'da “cürm” kelimesi geçmez; ancak cürüm/suç işleyen anlamında “mücrim” kelimesi kullanılır. Örnekler için bkz. Tâhâ, 20/74; Yâsîn, 36/59; er-Rahmân, 55/41; el-Meâric, 70/11.

¹² Eyub, 51/24; Meseller, 8/36.

¹³ Harman, “Günah”, a.g.md., ss. 278-282.

¹⁴ Cilacı, a.g.m., s. 41.

İnsan doğuştan itibaren, hayatı boyunca bir endişe içerisinde. Bu endişe onun için hem yük, hem de bir farklılıktır. İnsanlar günahlarının neden olduğu bu endişeden dolayı mutsuz hale gelmiştir. İnsan, bu endişeden dolayı mutsuz olmak bir yana; varlığı boyunca sonsuz bir şekilde tekrarlanan ve "günah" olarak adlandırılan bu davranış çerçevesinde suçluluk duygusuyla dolmuştur. Ancak günah ve suçluluk, çok sayıda dinî ve felsefi duygu ve sistemin temsil ettiği çeşitli hassasiyetlere göre çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Raffaele Pettazzoni ve takipçileri günah kavramının biyolojik yönünden etkilenmiştir. Onlara göre ilk insanlar cinselliğe odaklanma eğilimindedirler; ancak daha genel olarak tarım kültürlerinde açıkça kozmobiyojolojiye yönelirler. İnsan, kendinde bulunan bu biyolojik kötülük tehdidini başka bir nesneye aktarır. Bu bağlamda da günahı kişisel bir mesele olarak değil, maddî bir nesne olarak değerlendirirler.¹⁵

Günahın ortaya çıkışı incelenecek olursa; insanoğlu yaratılış itibarıyla her daim bir kutsala ihtiyaç duygusu içinde olmuştur. Doğal olarak bu yaratılışıyla insan etrafında saygı duyacağı, kendisine inanacağı ve ibadet edeceği ve bu anlamda yöneleceği bir kutsal varlık bulmak zorundadır. Bu nedenle insanlık tarihinin ilk devirlerinden bu yana “kutsal” hep var olmuştur. Kendisi için bir kutsal bulan insan ona saygı duymuş ve ona daha da yaklaşmak için bir takım eylemler icra etmiştir.¹⁶ Bu eylemler, insanın kendisini kutsala karşı sorumlu ve zorunluluk içinde hissetmesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kendisine, kutsal için bir takım sınırlar çizmiş ve yaşamını bu sınırlar ve kurallara göre idame ettirmeye çalışmıştır. İşte bu sınırlar ve kuralların ihlali de “günah” kavramını ortaya çıkarmıştır.

Peygamberlerin uyardığı toplumlarda da, Tanrı'nın yasalarına itaat ederek yapılmasını emrettiği şeyleri yerine getirmek esastır. Buna aykırı bir tutum benimseme veya Tanrı'nın yasakladığı fiilleri/davranışları gerçekleştirme olayı günahı ortaya çıkarmıştır. Özetle; İlahî/Semavî dinlerde de günah, Tanrı'nın İnsanoğlundan istediği şeyleri yerine getirmeme olayıdır.¹⁷

İnsanoğlu hangi dönemde ve koşullarda yaşarsa yaşasın, hangi dine mensup olursa olsun, inancından gelen bir yaptırım olarak günah olgusunun kişisel hayatındaki ve

¹⁵ André La Cocque, “Sin and Guilt”, Encyclopedia of Religion, ed. Lindsay Jones, Second Edition, Thomson Gale, Vol. 12, USA, 2005, p. 8402.

¹⁶ Mircea Eliade, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2004, ss.8-9.

¹⁷ Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, Konya, 2005, s.260.

toplumsal hayattaki tesirini göz ardı edememiştir. Çünkü inanan kişi, inancı gereği âhiret yurduna yani ölümden sonrasına hazır olmak için günahlardan kaçınmak gerektiğinin bilincindedir. Bu yüzden geçici olan dünya hayatını âhirete göre şekillendirir.¹⁸

Günah kavramı inanan insanı her daim dikkatli yaşamaya itmiştir. İlahî kaynaklı dinlerin çoğunda dünya, insanoğlunun günah işlemesine kolaylık sağlayan bir olgu olarak görülmüştür. Çünkü dünya, insanın nefesine hoş gelen şeylerle örülüdür. Bu nedenle insanın kendini dünya hayatına kaptırması, onun günaha adım atmasına sebep olacaktır. Bu yüzden ilahî dinlerde dünya günah olgusunu doğrudan çağrıştırmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de dünyanın günahlar üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır.¹⁹ İlgili âyette dünyanın insanı günaha davet eden birçok şer ile dolu olduğu, bu yüzden yaratılışının bir amacı olarak insanın bu şerlerle imtihan edileceği açıklanmaktadır.

Kişilerin günah algıları ve bu günahlar çerçevesinde yaşamlarını idame ettirmeleri, toplumlarda çok önemli bir iç mekanizma oluşturmaktadır. Çünkü günah kavramı, aynı zamanda uhrevî boyutta bir müeyyideyi yani her günah için ahirette verilecek bir cezâî yaptırımını çağrıştırmaktadır. Bu yaptırım ise fertleri disipline eden bir faktördür. Bu yüzden toplumdaki günah algısının varlığı fertlerin suç işlemesine büyük oranda engel olmakta, fert için bir nevi otokontrol mekanizması olarak görev yapmaktadır. Günah olgusunun yer almadığı veya zayıf olduğu toplumlarda ise suç oranlarının yüksek olduğu, sosyal dengesizlik ve güvensizlik ortamının hâkim olduğu gözlenmektedir.

Günah, yalnızca toplumsal veya dinî bir olgu değil, aynı zamanda psikolojik bir kavramdır. İnsanı günaha sevk eden de bu psikolojik dürtülerdir. Dinî manâda ise bu dürtülere “nefs” adı verilir. İnsanın zihinsel dürtüleri tek başına günahı teşkil etmez, lâkin bu dürtülerini harekete geçirmesi günahı teşkil edecektir.²⁰ İnsanın bu günahı gerçekleştirdiğinde hissettiği günahkârlık duygusu, dünyevî manâda suçluluk duygusuyla bağdaştırılabilir. Bu yönüyle de günah olgusu, insanın bir nevi otokontrol mekanizması olmuştur.

¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. Cilacı, a.g.m., s.41.

¹⁹ “Biz yeryüzündeki şeyleri kendisine süs olsun diye yarattık ki, insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim.” (el-Kehf ,18/7).

²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Cilacı, a.g.m., ss.43-44.

B. DİNLERDE GÜNAH ANLAYIŞI

1. Hint Dinlerinde Günah Anlayışı

Günah kelimesi Sanskritçe’de “aparâddhah” kelimesi ile ifade edilir. Bu kelime aynı zamanda kusur, suç, kabahat gibi anlamlara gelmektedir. Yine Sanskritçe’de gûnahtan dönüşü yani tövbeyi ifade etmek için “prayaschitta” terimi kullanılmaktadır²¹

Hint dinlerinde günah, insanın kendi öz varlığından ya da varlığının hakikatinden, bir başka deyimle ruhundan uzaklaşmasıyla meydana gelir. Bu uzaklaşma Hinduizm ve Budizm’de, bireye kendi kendine yetebilme gücü verir. İnsan kendi kendisini hakiki, bağımsız ve tek başına sonsuz güçlü bir varlıkmiş gibi görmeye başlar. Bunun sonucunda da birey, sınırsız bir kazanma ve yaşama hırsı ve hayata devamlı bir geri gelme isteği ve iştirakiyle dolup taşar.²²

Günah kavramı Hinduizm’de, İlahi güçlere karşı işlenen suçlar anlamına gelmektedir. Fakat Rigveda’da günah, fiziksel araçlarla (su gibi) giderilebilecek ilkel bir kirlilik olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Hint dinlerinde günah, Tanrı tarafından insanlara sunulan bir kavram değil; insanlar tarafından oluşturulan, onların yarattığı bir kavramdır. Bu yüzden günahın maddî karakteri ile manevî doğası sürekli iç içe olarak görülür.²³

Hinduizm, Budizm ve Caynizm’in her üçünde de günah kavramı maddeyle ilişkili olduğu için, gûnahtan kurtulmanın yegâne yolu maddeden kurtulup sıyrılabilirdir. Bu dinlere göre maddî âlem sadece bir vehimdir ve yanılgıdır, onu bilmek için uğraşmak da cehalettir.²⁴

Budizm’in tüm mezheplerinde, dindarların dört gözle beklediği şey aslında günah dünyasından kurtuluş değildir. Onların asıl beklediği, bu dünyadaki “acı denizleri” olarak adlandırdıkları acıdan kurtularak Nirvana’ya ulaşmalarıdır. Böylece Nirvana’nın barış

²¹ Katar, “Kefâret”, DİA., C.25, Ankara, 2002, s.177.

²² Kadir Albayrak, “Dinlerde Günah Kavramı ve Kurtuluş Yolları”, Dinî Araştırmalar, C.4, s.1, Ocak-Nisan 2002, ss.91.

²³ A. Berriedale Keith, “Sin (Hindu)”, Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, Volume XI, New York, 1927, pp.560-562.

²⁴ Albayrak, a.g.m., s.91.

topraklarına hızlı bir şekilde geçilir ve Amitabha Budha'ya tam bir inançla ve onun adıyla kurtuluş gerçekleşir.²⁵

Hint inancının temelini oluşturan Samsara²⁶ döngüsüne göre ise, insanoğlunun bu dünyadaki mutsuzluğunun asıl nedeni günah işlemesi değil, bu günahları işlemesine neden olan cehaletidir. Ve insanın en büyük vazifesi de, bu cehaletten kurtularak günahlarından arınmasıdır. Bu temizlenmenin en önemli yollarından birini de kast sistemi teşkil etmektedir. Karma kanununa göre kişinin doğduğu kast, bir önceki hayatının sonucudur. Bu yüzden kişi önceki hayatında işlediği günahların bedelini bu şekilde ödemektedir. Bir Hindu, içinde bulunduğu kastın gerekliliklerini yerine getirmeye gayret ederse bir sonraki hayatında daha iyi bir kasta dünyaya gelecek ve daha iyi bir yaşam sürecektir.²⁷

Hinduizm'de günahın kaynağı madde (dünya) olarak görülmesine rağmen, bu işlenen günah aynı zamanda dünya düzenine karşı işlenmiş bir suç olarak görülmektedir. Hindulardaki karma inancından dolayı işlenen günahlar, tenâsüh (ruh göçü) çemberinin süresini uzatacak ve zorlaştıracaktır. Bu yüzden Hindular, günah işleme konusunda hassas oldukları kadar günahlardan arınmaya da büyük önem vermektedirler.²⁸ Kişi, Tanrı'ya, işlediği günahların kasıtsız olarak işlendiğini taahhüt etmek zorundadır. Dikkatsizlik, sarhoşluk, tutku ve düşüncesizlikle günahlar işlemek bahane olarak kabul edilebilir. Bu nedenle Hinduizm'de Tanrı, günahkârı bağlarından kurtarmaya çağırır... Bir bacağı, onu saran halattan serbest bırakılması gibi. Günahkâr insanın ilahî adaletle yargılanabilmesi için, Tanrı'ya işlediği günahları açıkça ifade etmesi gerekir.²⁹

Hukuk kitaplarında yasaklanan suçların işlenmesinden ortaya çıkan manevî kirliliği telafi etmek için ayrıntılı bir dinî kefaret sistemi düzenlenmiş, maddî ve dünyevî cezalar da pişmanlığı dile getirici, günah ve suçlardan uzaklaştırıcı ve işlenen suçları telafi eder şekilde kabul edilmiştir.³⁰

²⁵ J. Dyer Ball, "Sin (Chinese)", Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, Volume XI, New York, 1927, p.536.

²⁶ Samsara, dünyadaki doğum-ölüm-yeniden doğuş döngüsünü ifade eder (bkz. Ali İhsan Yitik, Doğu Dinleri, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014, s. 29).

²⁷ Detaylı bilgi için bkz. Harman, "Günah", a.g.md., s.279.

²⁸ Albayrak, a.g.m., s.91.

²⁹ Keith, a.g.md., s.560.

³⁰ Harman, "Günah", a.g.md., s.279.

2. Uzakdoğu Dinlerinde Günah Anlayışı

Çin dinlerinde günah için kullanılan üç ana kelime vardır: “tsui”, “ok” ve “kwo”. “Ok” kelimesi şeytan, kötü kişi ve ahlaksız gibi anlamlara gelmekte; “Kwo” kelimesi, haddi aşmak, doğru olanın ötesine geçmek anlamlarına gelmektedir. Çin dinlerinde günah kavramı için "farklı terimler zenginliği" söz konusu olmakla birlikte; günah, kötülük anlamlarına gelen ve günah fikrine en yakın olan kelime tsui'dir. Bu kelime aynı zamanda suç, suçlu ve ceza gibi manâlara da gelir. Günahın cezası, bu hayatta ortaya çıkan maddî bir cezadır. Eski Çin düşüncesine göre, bilinen bir cehennem ya da araf yoktur. İyi insanın ve kötü insanın gittiği bir mutluluk ve mutsuzluk hali hakkında bazı belirsiz fikirler de ortaya atılmıştır.³¹

Uzakdoğu dinlerinde genellikle, insanın özünde bulunan ve zamanla insanın maddî benliğinden uzaklaştığı kabul edilen bir saf benlik hali, tüm kötülüklerden arınmış bir ruh bulunduğu inanılmaktadır. Bu durum, Çin dinlerinin düzen veya doğru yol dedikleri ahlâkî bir sistemde kendisini göstermektedir.³²

Konfüçyüs'ün takipçisi olan Hsun Tzu'ya göre insan, doğası itibariyle kötü ve günaha meyilli bir varlıktır. Fakat insan, varlığında bulunan bu kötülük ve kıskançlık duygularını yenebilecek güce sahiptir. Bu yüzden bu kötü özelliklerinden sıyrılarak iyiye ve güzele yönelmeli, geleneklerine ve âdetlerine uygun şekilde yaşamalıdır. İnsanoğlu ancak sabır, iyi işler, düzenli ve sürekli bir eğitimle gök ve yer ile uyumlu bir varlık haline gelebilir.³³

Konfüçyüs'ün sözlerine bakıldığında ise, günah konusuna ışık tutan pek fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Konfüçyanizm, insan yaşamında günaha bakış açısına çok az yer açar. Onun bütün temel görüşleri iyimserdir; insanın ahlaksızlığı ve günahları pek fazla dikkate alınmaz. Bu nedenle günah, Konfüçyanizm'in bakış açısı dışında, dışarıda büyük bir uzanıma sahiptir. Erdem uygulanabilir ve kötülük herkes tarafından bırakılabilir. Bu dünyadaki değişim ve yenilik, günah için, hatta cennette hiçbir yeri kalmamış günahkârlar için bile ilaç niteliğindedir.³⁴

Çin dinlerinden biri olan Taoizm'in kurucusu Lao Tse ve öğrencilerine göre, bireyin varoluşu evrenin varoluşunun bir parçası olup, bu düzenden uzaklaşmak insanı günaha

³¹ Ball, a.g.md., s.535.

³² Albayrak, a.g.m., s.90.

³³ Yitik, a.g.e., s. 209.

³⁴ Ball, a.g.md., s.536.

sürükler. Kurtuluşun yolu merhamet, samimiyet, nezaket, alçak gönüllülük ve sevgi gibi erdemlerden geçmektedir. Bu ilkeler, üstün ahlakî ilkelerdir. Bunun sonucu da, istek ve arzuların şekillendirdiği kişilikten kurtulma ve bir anlamda insanda ilahî kişiliğin açığa çıkması yönündeki değişim olur. Ahlak yasası yoluyla varlığı şekillendirmenin en önemli iki şartı, insandaki en üstün şeye, yani akla uymak ve insandaki en düşük şeyden, yani nefsi eğilimlerden ve isteklerden, bedeni kuvvetlendirmekten, çok yemek yemekten ve çok uyumaktan uzak durmaktır. Bu şekilde insan, aklını ulaşabileceği en son gücüne kadar kullanarak nefsini arındırır ve Gök'ün iradesini yerine getirmiş olur.³⁵

Taoizm'de, "Wu-wei" kavramı oldukça önemlidir. Wu-wei, eşyanın hakikî bilgisine erişerek arzu ve isteklerinin esiri olmaktan kurtulan bir insanı ifade etmektedir. Bu kimse, arzularına hükmedebildiğinden dolayı, sıkıntı yaşamaz. Karşısına çıkacak olan zorluklar karşısında panik yapmaz, sakinliğini korur. Bu bir insanın ulaşması gereken en üstün ve güzel hâldir.³⁶ Dolayısıyla insanoğlu hırslarına ve isteklerine yenik düştüğü sürece, günahlarının boyunduruğu altına girmeye mahkûm kalacaktır. Bu yüzden ömrünün sonuna kadar mütevazı bir hayat yaşamalı ve iyi insan olmaya çalışmalıdır. Ancak bu şekilde günahlardan arınmış bir hayat sürecektir.

3. İran Dinlerinde Günah Anlayışı

Eski İran dinlerinden biri olan Zerdüştlükte, iyiliğin ve kötülüğün iki ayrı Tanrısı bulunmaktadır. İyilik Tanrısı olarak kabul edilen Ahura Mazda (Hürmüz), "Aydınlık Tanrısı" olarak nitelendirilir. Angra-Mainyu (Ehrimen) ise kötülüğün gücünü temsil eder. Yezidilikteki "Melek Tavus" ise, Ehrimen isimli Tanrı'nın yeryüzündeki görevli bir meleği konumundadır.³⁷ Aynı zamanda Ahura Mazda hayatın yaratıcısı, Angra-Mainyu ise ölümün yaratıcısı olarak kabul edilir. İnanca göre cehennem halkı ve şeytan gibi kötü varlıklar Ahura Mazda'nın yarattığı iyilikle savaşmak için kötü ruhlar tarafından yaratılmıştır.³⁸

İran geleneğinde günah kavramı; Tanrı fikri, ahlak ve insanların iyiyi-kötüyü seçme yeteneğine sahip oluşları inancı ile alakalıdır. Buna göre Tanrı insanlara iyiyi veya kötüyü

³⁵ Albayrak, a.g.m., ss.90-91.

³⁶ Yitik, a.g.e., s.219.

³⁷ Hayri Başbuğ, Yezidi ve Zerdüşti İnançları (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), ed. Ahmet Hikmet Eroğlu, Berikan Yayınevi, Ankara, s.654.

³⁸ Clément Huart, Ancient Persia and Iranian Civilization, trans. M. R. Dobie, Kegan Paul, London, 1927, p.174.

seçmeleri için hür bir irade vermiştir. İnsanın kötüyü seçmesi, hakikatte Tanrı'nın emrine uymamasıyla bağlantılıdır. Darius³⁹ ve ondan sonra gelenlere ait yazılarda günahın, Tanrı yolundan uzaklaşma ile aynı şey olarak ifade edildiği görülmektedir.⁴⁰

Zerdüş't dini, insanda doğuştan var olan bir kötülük eğilimi olduğunu fakat bunun kaynağının Ahura Mazda olmadığını ileri sürmektedir. İnsandaki kötülük yapma dürtüsü, yaratılan iyiliğe karşı iyiliğin gölgesi olarak kendiliğinden var olmuştur. Bu iki güç -iyilik ve kötülük-, sonsuza kadar sürecek bir mücadele halindedirler. Bu mücadele ancak kıyamette son bulacaktır. Ahura Mazda'nın (iyiliğin yaratıcısı) yolundan gidenler, iyiliği seçenler ve hayatını iyilik yaparak geçirenler kıyamette galip geleceklerdir. Bu mücadele iyilerin üstünlüğü ile son bulacaktır.⁴¹

Türkiye, Irak ve İran coğrafyasında yayılan senkretik bir din veya mezhep hüviyetindeki Yezîdiliğe⁴² göre ise, bir kişi hayatını iyilik yaparak geçirirse, bir sonraki hayatında ruhunun iyi bir insanın bedeninde vücut bulacağı (tenasüh) inancı vardır. Hayatını kötülük yaparak geçiren bir kimse öldüğü zaman, ruhunun köpek, domuz gibi hayvanların vücuduna gireceği ve ömür boyu acı çekeceğine inanılır.⁴³

4. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Günah Anlayışı

İlk günah, aslî günah (Lat. Peccatum originale) konusu ilahî dinlerin hepsinde aynı kaynağa dayanıyor olsa bile, yorum ve algılayış açısından farklılıklar barındırmaktadır. Burada, tüm ilahî dinlerde ortak olan husus, ilk günah inancının Hz. Adem ve Hz. Havva ile başlamış olmasıdır.⁴⁴

a. Yahudilikte Günah Anlayışı

³⁹ Büyük Darius (I. Darius), M.Ö. 522 - 486 yılları arasında hüküm sürmüş Ahameniş imparatorudur (Bilgi için bk. Huart, a.g.e., p. 51-60).

⁴⁰ Harman, "Günah", a.g.md., s.279.

⁴¹ Faruk Kurt, "Zerdüş'tün Tanrısı Tek mi Çift mi", Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası, S.22, Aralık 2014, s.179.

⁴² Şinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s. 397; Ahmet Taşğın, "Yezîdiyye", DİA, C. 43, İstanbul, 2013, ss. 525-527.

⁴³ Başbuğ, a.g.e, s.661.

⁴⁴ Cilacı, a.g.m., s.45.

Yahudilikte günah; insanın Tanrı yerine dünyayı tercih etmesi, Tanrı ile onun buyrukları arasındaki münasebetinin bozulması olarak tanımlanmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'te birçok yerde günah kelimesinin farklı ifade biçimleri bulunmaktadır. Fakat bu ifadelerden başlıcaları “het”, “peşa” ve “avon” kelimeleridir. Tevrat'ın (Tanah) içeriğinde bunlardan en çok tekrar edileni ise “het” kelimesidir. Bu kelime, doğru yolun yitirilmesi, doğru yoldan sapmak gibi manâlara gelmektedir. “Peşa” ifadesi, hem dünyevî hem de uhrevî manâda bir yasağı ihlal etmek, isyan etmek anlamlarını taşır. “Avon” ise, daha çok düşüncede kötülük bulunması, iyiliğe sırt çevirerek kötülüğü düşünmek, kötülüğe meyletmek olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵

Günah; Tanrı tarafından kurulan düzeni ihlal,⁴⁶ Tanrı Yahve'ye karşı bir başkaldırıdır.⁴⁷ Bireysel alanda günah, ailevî ve toplumsal bağın parçalanmasına; Tanrı'ya karşı işlenen günah ise Tanrı'dan ayrılmaya sebep olur. Tevrat'ta, insan tabiatının özündeki kötülük konusunda köklü bir kanaat sergilenir. Kötülüğe karşı doğuştan gelen sürekli meyil insanın topraktan yaratılmış olmasıyla ilişkilendirilir.⁴⁸ Günah, kişinin iradesinde ve isteklerinde köklü bir bozulmayı belirtmektedir. Günahın menşei olarak da kötü duygular⁴⁹ ve kalp gösterilir.⁵⁰

Yahudiliğe göre günah, Tanrı Yahve tarafından yaratılan dünya düzenini bozmak, yasaklarını çiğnemek ve ona isyan etmek manâlarını taşır. Beşerî açıdan günah toplumun çözülmesine, aile bağlarının kopmasına ve toplumsal hayatın tehlikeye düşmesine neden olur. Tanrı'ya karşı işlenen günahlar ise, Tanrı ve insan arasındaki bağın kopmasıyla sonuçlanır.

Yahudi kutsal kitabında, insanın yaradılışında/doğasında kötülüğe ve günaha meyil olduğu sürekli vurgulanmaktadır. İnsanda doğuştan mevcut bu kötülüğe meylin nedeni olarak, onun topraktan yaratılmış olması gösterilir.⁵¹ Öte yandan günah bireyin iradesindeki bozulma ve çözülmeyi ifade etmektedir. Kişinin şeytana uyarak kötülük yapması onu

⁴⁵ Harman, “Günah”, a.g.md., s.280.

⁴⁶ Yaratılış, 3/1-24.

⁴⁷ Sayılar, 14 / 9; Tesniye, 28/15-44; I. Samuel, 12/14.

⁴⁸ Yaratılış, 6/5; 8/21; Yeremya, 16/12; 17/9; 18/12.

⁴⁹ Yaratılış, 6/ 5; 8/21.

⁵⁰ Harman, “Günah”, a.g.md., s.280.

⁵¹ Yaratılış, 6/5; 8/21; Yeremya, 16/12; 17/9; 18/12.

arzularının esiri yapacaktır. Bu yüzden insanın kötülüğe yaklaşması ve günah işlemesi kalbinde kötülüğün günden güne büyümesine sebep olacaktır.⁵²

Yahudilik açısından günahın incelenmesi çalışmamızın asıl konusunu teşkil ettiği ve çalışma boyunca detaylandırılacağı için, burada bütünlüğü sağlamak üzere kısa bilgi ile yetinilmiştir.

b. Hıristiyanlıkta Günah Anlayışı

İncil’de günahı tanımlayan en temel Grekçe terim “hamartia”dır; hedeften şaşmak, yanlış yola sapmak anlamına gelir. Bir diğer terim “asebesia”dır; etkin tanrısızlığı ve ruhsal yozluğu ifade eder. Ayrıca “anomia”, yasayı hor görmek ve çiğnemektir. Özellikle komşuya yönelik kötülüğü tanımlayan “adikia” ise zaman zaman adaletsizlik, haksızlık ve kötülük olarak çevrilir. Suçlu anlamına gelen “enokhos” ve borç anlamına gelen “ofeilema” da günahla ilişkili görülen diğer terimlerdir.⁵³

Hıristiyanlıkta da günah, Yahudilikte olduğu gibi ilahî iradeye karşıtlık şeklinde kabul edilmektedir. İncil’de bu, insanın arzusunun Tanrı’nın arzusuna muhalefeti olarak ifade edilir. Tüm günahlarda belli başlı ortak özellikler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri: Tanrı’dan uzaklaşmak, Onunla beraber yaşamayı reddetmek⁵⁴ ve Tanrı’nın sözüne itaat etmemektir.⁵⁵ Günah Tanrı’ya itaatsizlik ve başkaldırı; Tanrı’nın kanunlarına uymayan arzu, fiil veya söz; akla, hakikate karşı bir hatadır.⁵⁶

Hıristiyanlıkta günah, en özet haliyle insanın, yaratıcısına ve onun kurduğu düzene başkaldırmasıdır. Büyük ya da küçük, hangi kademedede olursa olsun tüm günahlar, Tanrı’nın koyduğu yasaların çiğnenmesi manâsına gelmektedir. Bir başka ifadeyle günah, Tanrı’nın hukukunun bilerek ve kasten ihlal edilmesidir. Bununla birlikte, insanın sadece Tanrı’ya değil, diğer insanlara, yanındakilere ve komşularına karşı gerçekleştirdiği her kötü davranış aynı zamanda Tanrı’ya karşı işlenen bir suç olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden günah, sadece Tanrı’ya değil, diğer insanlara karşı davranışlarla da ortaya çıkmaktadır. Hıristiyan

⁵² Detaylı bilgi için bkz. Harman, a.g.md., s.280.

⁵³ Bilgi ve kaynaklar için bkz. Behnan Konutgan vd., Kutsal Kitap Sözlüğü, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayınları, İstanbul, 2016, s.245.

⁵⁴ Luka, 15/11-32.

⁵⁵ Matta, 71/21.

⁵⁶ Harman, a.g.md., s.281.

teolojisinde günahların bazı ortak yönleri vardır. Bunlar Yasa'ya karşı gelmek,⁵⁷ Tanrı'dan uzak bir şekilde ayrı yaşamak,⁵⁸ Tanrı'nın sözüne itaat etmemek,⁵⁹ bütün günahların kalpten zuhur etmesi,⁶⁰ ıstırap ve üzüntünün kaynağı olmasıdır.⁶¹

Hıristiyanlıkta günahlar, aslî ve fiilî günahlar olarak ikiye ayrılmıştır. Aslî günah, Hz. Âdem'in cennette işlediği ve cennetten kovulmasına neden olan günahın, doğan her insanda doğuştan bulunmasıdır. Âdem'in bu günahına kefarete olarak Tanrı yeryüzüne İsa'yı göndermiştir. Bu konuda İncil şöyle der: "Çünkü Tanrı dünyayı o kadar sevdi ki, biricik Oğlunu, bu dünya kurtulsun ve sonsuz hayata kavuşsun diye feda etti".⁶²

Katolik doktrinine göre aslî günah, her insanda doğumdan itibaren vardır; yeni doğan her çocuk onun yükünü taşır ve doğan her çocuk vaftiz olmadan ölürse cennete giremez. Yine Katolik inancına göre aslî suçtan, doğumundan ölümüne kadar serbest/korunmuş olan tek beşer Hz. Meryem'dir. Bu yüzden de, yine Katoliklere göre o, ölümü görmeden göğe yükselmiştir. Bir diğer açıklamaya göre aslî günah, bütün Hıristiyan mezhepleri tarafından kabul gören bir inançtır. Bu ortak görüşe göre de bütün insanlar doğuştan günahkârdır; bu günahlardan ancak Hz. İsa'nın yardımı ile kurtulabilirler. Hıristiyanlıktaki suç ve günah anlayışı beşerî, iradî, yaşla veya davranışla ilgili değildir. Suçluluk insana verasetle geçen bir olgudur. Tüm Hıristiyanlık âlemî dini açıdan bu inanç içindedir.⁶³

Hıristiyanlıkta fiilî günaha geldiğimizdeyse, bunlar bireyin kasıtlı olarak ve isteyerek dünya hayatında gerçekleştirdiği günahlardır. Fiilî günahlar ise kendi içinde bağışlanabilen ve bağışlanamayan günahlar olarak ikiye ayrılır. Bağışlanamayan günahların işlenmesi, kişinin Tanrı ile arasındaki tüm bağın kopmasına sebep olmaktan başka, Tanrı'nın dostluğu ve merhametini ömür boyu kaybetmiş olarak kabul edilir. Bu kişi, ebedî olarak cennetten mahrum bırakılacaktır. Bu bağışlanamayan günahları İslâm'daki büyük günahlarla (meselâ Tanrı'ya ortak koşmak/şirk, kul hakkı vb.) bağdaştırmak mümkündür. Bağışlanabilen günahlara geldiğimizde, bu günahların nedeni olarak insanoğlunun dikkatsizliği, cehaleti, düşüncesizliği gösterilmiştir. Bunlar her insanın yapabileceği günahlar olarak kabul

⁵⁷ Romalılar, 2/23.

⁵⁸ Luka, 15/11-32.

⁵⁹ Matta, 7/21.

⁶⁰ Matta, 15/19-20.

⁶¹ Muhammed Güngör, "Hıristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah", Dinî Araştırmalar, C.17, S.45, Ankara, 2014, s.37.

⁶² Yuhanna, 3/16.

⁶³ Cilacı, a.g.m., ss.46-47.

edilmektedir. Bağışlanabilen bu günahları küçük günahlar olarak isimlendirmek de mümkündür. Kişi bu günahları işleyerek Tanrı'nın dostluğunu kaybetmez, lakin ruhunda bulunan güzellikleri kaybedebilir. Bu yüzden bu günahlardan da uzak durmak önemlidir.⁶⁴

Çoğunlukla Hıristiyan teolojisinde görülen ve uygulanan “günah itirafı ve günah çıkarma” hususu da Hıristiyanlıkta önemli bir yere sahiptir. Günah işleyen kişi papazın karşısına geçerek işlediği tüm günahları, eksiksiz bir şekilde papaza itiraf eder. Burada önemli olan bir diğer husus da şudur: Günahkârın işlediği günahlardan dolayı pişmanlık duyması gerekmektedir. Papaza günah itirafında bulunurken de işlediği günahlardan ötürü pişmanlığını bildirmesi önemlidir. Hıristiyanlıkta kişi, bu şekilde günahlarından arınabilir.⁶⁵

Ergenlik çağına gelen her yetişkin Hıristiyan'ın, yılda en az bir kere günah çıkarması gerekir. Bu uygulamanın daha sık yapılması çok daha uygun görülmüştür. Günah çıkarmak isteyen kişi, bir kiliseye giderek papaza günahını itiraf eder. Bu iş genellikle “günah çıkarma hücresi” adı verilen kısımda yapılmaktadır. Hıristiyan teolojisine göre günah çıkarma ilkesi, İsa'nın havarilerine söylediği şu sözdendir: “Günah, günahı yüklediklerinizin üstünde, günahtan sakındıklarınızın dışında kalır.” Günah çıkarmanın alçakgönüllülükle ve samimi bir pişmanlık duygusu içinde yapılması ve günahın bütününü kapsayacak şekilde, tam ve eksiksiz olması gerekir. Kişinin, tüm hayatı boyunca işlediği hataları itiraf etmesine dayanan günah çıkarmalara da “genel günah çıkarma” adı verilir.⁶⁶

Hıristiyanlık, dinsel açıdan günahı dünya hayatı ile ilişkilendirmektedir. Bu yüzden dünya hayatına önem vermez ve sade bir hayatın insanın kurtuluşu için temel öğe olduğunu vurgular.

Hıristiyanlık çile çekmeye, zühd hayatına ve daha da ötesi ruhbanlığa büyük önem vermiştir. Bundan dolayı da dünyayı hor ve hakir görmüştür. Hıristiyanlıktaki bu ruhbanlık eğilimi sadece din adamlarına mahsus bir durum değildir. Ruhbanlık anlayışı bütün Hıristiyanlar için geçerlidir. Bunun için dünya ile ilgili emirler, İncil'de pek fazla yer almaz. Dünya ve dünyalık işler değersizdir. Bir Hıristiyan'ın günlük ekmeğini elde etmesi kâfidir. Aile hayatı da çok fazla önemli değildir. Öyle ki bekâr kalıp kendini koruyabilenler için

⁶⁴ Cilacı, a.g.m., s. 47.

⁶⁵ Bkz. Cilacı, a.g.m., ss.46-47.

⁶⁶ Sefa Kılıçoğlu vd. (ed.), Meydan Larousse: Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, C.5, Meydan Yayınları, İstanbul, 1987, s.433. “Günah”.

bekâr kalmak çok daha iyidir. Evlilik, günahattan kendini koruyamayan insanlar içindir. Evlilik bu dünyanın insanları içindir. Öbür âlemin insanları için evlilik yoktur.⁶⁷

Hıristiyanlığa göre günahın asıl kaynağı şeytandır. İnsanı sürekli günaha sürükleyen, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın günah işlemesine de sebep olan aslında şeytandır. İnsanoğlu ancak şeytanı yendiğinde, dünyada barış ve huzur ortamı hâkim olacaktır.

c. *İslâm'da Günah Anlayışı*

İslam dininde günah; Allah'ın emirlerine aykırı olan, Allah'ın insanlara çizdiği sınırları aşan işler olarak kabul edilmektedir. Günah, aynı zamanda dinî bir suçtur. Allah'ın insanlara yasakladığı işleri yapmak günah olduğu gibi, Allah'ın emrettiği amelleri yerine getirmemek de günah kabul edilmektedir.

Günahın Kur'an-ı Kerim'deki karşılıkları ise, daha önce de belirtildiği gibi⁶⁸ hatîe, ism, zenb, seyyie ve cürm gibi kavramlardır.⁶⁹

İsm; işleyen üzerinde ceza gerektiren, insanı hayır ve sevaptan uzaklaştıran fiil veya bundan dolayı ortaya çıkan sorumluluk" anlamına gelir. Kur'an'da otuz beş yerde geçen bu kelime, genel anlamı dışında küfür ve inkârı, düşmanlığı, yalan, içki, kumar, faiz, zina gibi günahları nitelemek için de kullanılmıştır. Zenb kelimesi ise sözlükte, "arka, geri, kuyruk" anlamlarına gelen zeneb'den türetilmiş olup, "sonu kötü olan fiil" anlamına gelir. İsm kelimesinin eş anlamlısı olarak kabul edilen zenb, "mükellefin gayr-i meşru işi" olarak tarif edilmiştir. Buradan kasıt, bir Müslümanın Kur'an-ı Kerim'e aykırı olarak işlediği herhangi bir fiildir. Kur'an-ı Kerim'de otuz yedi yerde geçen zenb kelimesi; küfür, şirk, katl, zina gibi günahlar için kullanılmıştır. İki kelime arasındaki en önemli fark ise şudur: Zenb, hem kasıtlı hem de kasıtsız olarak işlenen günahı ifade ederken; ism, özellikle kasten işlenen günahı ifade eder.⁷⁰

⁶⁷ Aydın, a.g.e., s. 261.

⁶⁸ Bkz. Bu Çalışma, s. 6.

⁶⁹ Kanar, a.g.e., s.56, 676, 916, 1089.

⁷⁰ Soysaldı, a.g.m., ss.145-146.

Bazı âyetlerde geçen "ağırlık" manâsındaki vizr kelimesi (çoğ. evzâr), bu âyetlerin çoğunda manevî yük ve sorumluluk manâsından dolayı ism yerine kullanılmıştır.⁷¹ "Kişiyi haktan saptıran fiil veya davranış" anlamındaki "cünâh" kelimesi de, Kur'an-ı Kerim'de yirmi beş yerde geçmekte ve daha çok insanlar arasındaki münasebetler için kullanılmaktadır.⁷² Cürm, seyyie, hatîe kelimeleri ise Kur'an-ı Kerim'de yanlış işler, Allah'ın emirlerine zıt olarak işlenen ameller anlamında geçmektedir.

İslam'a göre insanı günaha sevk eden faktörler iki grupta ele alınır. Bunlar, çevresel etmenler ve kişinin kendi arzularıdır. Kendi arzularından kasıt da İslam'a göre nefistir. Nefis insanı günaha meylettirir ve o, kişinin işlediği tüm kötülüklerin en önemli sebebidir.⁷³ Nefsinin isteklerini durmaksızın yerine getiren insan da zamanla günahkâr bir kul olur. Nefis insana sürekli günahı emreder. Çünkü İslâm'a göre kişi dünyaya imtihan olmak üzere gelmiş ve iyiliğe de kötülüğe de yönelmeye eşit kabiliyette yaratılmıştır.⁷⁴ Çevresel etmenlere değinecek olursak; kişinin ailesi ve çevresindeki diğer bireyler insanın iyiliğe veya kötülüğe meyletmesinde rol oynarlar. Günahlar konusunda hassas bir ailede ve çevrede yetişen birey, günah işlememeye çalışan ve bu konuda hassas olan bir birey olacaktır. Aksi durumda ise bu birey günahlar konusunda dikkatsiz olacak ve nefisini dinlemeye daha meyilli olacaktır.⁷⁵

Kur'an-ı Kerim'de günahlar, "büyük günah" ve "küçük günah" olmak üzere ikiye ayrılır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "(Ey mü'minler!) Eğer siz yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi ikram edileceğiniz bir yere (cennete) sokarız."⁷⁶

Kur'an'da "lemem " ve "seyyie" (çoğ. "seyyiât")⁷⁷ kelimeleriyle ifade edilen küçük günah, İslâm âlimleri tarafından şu şekilde tarif edilmektedir: "Büyük günah tarifi dışında kalan, yani hakkında bir ceza bulunmayan, cehennem ateşi ile de tehdit edilmeyen günahdır.

⁷¹ "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramışlardır. Nihayet sonlara ansızın o saat (kıyamet) gelip çatınca, bütün günahlarını sırtlarına yüklenerek "hayatta yaptığımız kusurlardan ötürü vay halimize!" diyecekler. Dikkat edin, yüklendikleri günah kötüdür." (el-En'âm, 6/31).

⁷² Kanar, a.g.e., s.697.

⁷³ Bkz. En-Nisa, 4/111; et-Tevbe, 9/70.

⁷⁴ El-Maide, 5/16.

⁷⁵ İsmail Karagöz, "İnsanın Günah İşlemesine Sebep Olan Genel Karakteri", Diyanet İlmî Dergi, C.31, , S.2, Nisan-Mayıs-Haziran 1995, ss.57-59.

⁷⁶ En-Nisa, 4/31.

⁷⁷ Kanar, a.g.e., s.1089.

Herhangi bir sayıyla sınırlandırılmayan küçük günahlar çeşitli nedenlerle büyük günaha dönüşür.”⁷⁸

Büyük günahlar ise, Allah’ın kesin ve net bir şekilde yasakladığı; işlendiği takdirde karşılığının cehennem olacağı, kesinlikle uzak durulması gereken günahlardır. Büyük günahlar Kur’an’da belli bir sayıyla sınırlandırılmamıştır.⁷⁹

Bir hadis-i şerifte: "Allah'a ortak koşmak ve ana babaya isyan etmenin", günahların en büyüğü olduğunu söyleyen Hz. Peygamber (s.a.s.), ayakta iken oturmuş ve üç defa: "Yalan sözden sakınınız!" demiştir.⁸⁰ Bir başka hadis de şöyledir: "Şu yedi helâk edici şeyden sakınınız! "Nedir onlar ya Rasûlallah" sorusu üzerine Allah'ın Rasulü şöyle buyurmuştur: "Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, haksız yere Allah'ın yasakladığı cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş günü geri dönüp kaçmak, bir şeyden habersiz, masum, inanmış kadınlara zina suçu atmak.”⁸¹

İslâm’da “günah” ve “suç” kavramlarının iç içe geçmiş ve birbiriyle ilişkili olgular olduğu unutulmamalıdır. Arapçadaki “cürm” ve “cerîme” kelimeleri Kur’an’da, hadislerde ve fıkhîta hem günahı hem de suçu ihtiva edecek genişlikte kullanılır.⁸²

Günah kavramı, kötü bir davranışın uhrevî boyutunu ihtiva ederken, suç kavramı bu davranışın dünyevî boyutunu ihtiva eder. Bundan dolayıdır ki normal şartlarda suç teşkil eden davranışlar, aynı şekilde İslâm’da da günahı teşkil eder. Buna dair en belirgin örnekler cinayet, hırsızlık gibi yasak eylemlerdir.⁸³ Bu eylemleri işleyen insan bu dünyada suçlu olarak kabul edilirken aynı zamanda dinî açıdan da günahkâr olarak nitelendirilecektir. Dolayısıyla suçluluk duygusu ile günahkârlık duyguları arasında bir ilişkinin bulunması, bu durumun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü günahkâr kişi aynı zamanda suçluluk duygusunu da içinde taşır.⁸⁴

⁷⁸ Soysaldı, a.g.m., s.148.

⁷⁹ El-En’am, 6/120; en-Nur, 24/11; eş-Şûrâ, 42/37; el-Mutaffifin, 83/29-34; el-Maide, 5/49, 62, 63.

⁸⁰ Müslim, İman, 38.

⁸¹ Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 144.

⁸² Arif Korkmaz, “Günah Sosyolojisine Giriş: Hz. Muhammed’in Günahkâr Kişi ve Gruplara Yaklaşımı”, Toplum Bilimleri Dergisi, C.8, S.16, Temmuz-Aralık 2014, s.185.

⁸³ El-Mümtehine, 60/12.

⁸⁴ E-İsra, 17/15.

II. BÖLÜM
YAHUDİLİK'TE GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR

A. YAHUDİLİK'TE GÜNAH KAVRAMI

1. Günah Anlamında Kullanılan Kelimeler

Yahudilikte günah kavramı, insanın Tanrıyla olan ilişkisinde onu tercih etmemesi ve bundan dolayı Tanrı ile arasındaki o kutsal bağı çözülmesidir. Tevrat'ta günahı ifade eden ve bazen onunla eş anlamlı olarak kullanılan birçok kelime vardır. Fakat en sık geçenler “het”, “peşa” ve “avon” olarak karşımıza çıkmaktadır. Rabinik metinlerde günahı çağrıştıran diğer bir kelime de “avera”dır. Bu kelimenin manâsı ise “ihlâl”dir ve genellikle ritüel veya sosyal bir yasaya aykırı fiillere işaret eder.⁸⁵

a. *Het*

Tevrat'ta 459 yerde geçen ht' kökünden hata' fiili “doğru yolun terkedilmesi, yitirilmesi” demektir. Dünyevî anlamda “kişinin yolunu (veya yaşama amacını) kaybetmesi”⁸⁶ olarak da kullanılır.⁸⁷

İsrailoğulları; Tanrı'yı unutup, çevrelerindeki putperest topluluklardan etkilenerek putlara tapmaya başlamaları ve doğru yolu terk etmelerine yönelik olmak üzere Tevrat'ta şöyle uyarılmaktadır:

“Sınırlarınızı Kamış Denizinden Filist Denize, çölden Fırat Irmağına kadar genişleteceğim. Ülke halkını elinize teslim edeceğim. Onları önünüzden kovacaksınız. Onlarla ya da ilahlarıyla antlaşma yapmayacaksınız. Onları ülkenizde barındırmayacaksınız. Yoksa bana karşı günah işlemenize sebep olurlar. İlahlarına taparsanız, size tuzak olur.”⁸⁸

Het, hata'ah, hatta't, peşa, avon vb. kelimeler, konu insan davranışları ise “günah” manâsı kazanırlar. Kelimelerin bu şekilde kullanılışı günah kelimesinin aslında bir şeyi ihlâl etmekle özdeş olduğunu gösterir. Diğer bir ifadeyle günah bir ahdi ihlâl etmek, verilen

⁸⁵ Yusuf Besalel, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., C.1, İstanbul 2001, s. 192.

⁸⁶ Eyub, 5/24; Süleyman'ın Meselleri, 8/36.

⁸⁷ Harman, “Günah”, a.g.md., s.280.

⁸⁸ Mısır'dan Çıkış, 23/32-33.

sözden caymaktır.⁸⁹ Günah için genel rabinik terim ise, “avar” kökünden gelen “averah”tır. “Averah” kelimesi, Tanrı’nın iradesini reddetmektir.⁹⁰

Tevrat’a göre, bir Yahudi’nin sorumluluklarını yerine getirememesi durumu Tanrı’ya karşı olabileceği gibi insanlara karşı da olabilir.⁹¹ Ht’ kelimesi, Tevrat’ta 459 yerde zikredilmektedir. Het fiilinin asıl anlamı, “bir şeyi kaçırmak”; “başarısız olmak”tır. Tevrat’ta geçen ht ' kökü, günahın aslında bir başarısızlık ve yerine getirilememiş bir görev olarak görüldüğünü belirtir.⁹² "Ht" kökü, karşılıklı ilişkilerin başarısızlığına işaret eder. Bu kelime, aynı zamanda, teolojik kavram olan günahın yerine modern düşüncedeki "suç" fikrini ortaya çıkarır.⁹³

Günah, aynı zamanda insanlar arası ahlakî ilişkinin de ihlalidir. “İnsan insana karşı günah işlerse, Tanrı onun için aracılık eder. Ama RAB'be karşı günah işleyeni kim savunacak? Ne var ki, onlar babalarının sözünü dinlemediler. Çünkü RAB onları öldürmek istiyordu.”⁹⁴ Tevrat’taki bu ifadeye göre, görevini yerine getirmedeki başarısızlık, insanlar arası ilişkilerle ya da Tanrı ile insan arasındaki ilişkilerle ilgili olabilir. "Ht" kökü bir eylemi ifade ettiğinden, bu başarısızlık ne tamamiyle bir soyutlama ne de kalıcı bir diskalifiye değildir; ancak somut sonuçları vardır. Ayrıca bu eylem, Tanrı ile insan arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallara aykırı olduğunda suç olarak tanımlanır. "Ht" kavramı sadece hukukî, ahlakî ve sosyal konulara değil, aynı zamanda kültüre ilişkin yükümlülüklerle, hatta dinî ve ilahî emirlere karşı yapılan istem dışı ihlâllere dahi uzanmaktadır.⁹⁵

b. Peşa

Günahı ifade eden bir kelime de “peşa”dır. Bu kelime, “pş” kökünden türemiş ve “bir kuralı ihlâl etmek, isyan etmek” gibi anlamlara gelmektedir.⁹⁶

⁸⁹ Harman, a.g.md, s.280.

⁹⁰ Louis Jacobs, “Sin”, Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Keter Publishing House Ltd, Vol. 18, Jerusalem, 2007, pp. 624.

⁹¹ Bu durumla ilgili Tevrat’ta geçen ifade şöyledir: “Eğer insan insana karşı günah işlerse aralarında Tanrı hâkim olur; fakat insan Yehova’ya karşı günah işlerse onun için kim yakarabilir?” (I Samuel, 2:25).

⁹² Levililer, 5/15-16.

⁹³ Edward Lipinski, “Sin”, Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Keter Publishing House Ltd, Vol. 18, Jerusalem, 2007, s.621.

⁹⁴ I.Samuel, 2/25.

⁹⁵ Lipinski, a.g.md., s.622.

⁹⁶ Harman, a.g.m., ss.280-281.

“Pş” kökü, Tevrat’ta 136 yerde geçmektedir. Kelime temel olarak “ihlâl” anlamına gelir. “Peşa” kelimesi ise, hukukî açıdan bir sözleşmenin ihlâlini ifade eder.⁹⁷ Ceza hukuku alanında “peşa”, toplumu veya insanlar arasındaki barışçıl ilişkileri yok eden bir karar anlamına gelir. Aynı zamanda bu kelime, insanın Tanrı’ya karşı günahkâr davranışlarının tümünü ifade eder.⁹⁸ Tevrat’ta bununla ilgili şu bölüm yer almaktadır: 0“RAB Musa'ya şöyle dedi: “Eğer biri günah işler, RAB'be ihanet eder, kendisine emanet edilen, rehin bırakılan ya da çalıntı bir mal konusunda komşusunu aldatır ya da ona haksızlık ederse, kayıp bir eşya bulup yalan söylerse, yalan yere ant içerse, yani insanların işleyebileceği bu suçlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve suçlu sayılır. Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli.”⁹⁹

Yine Tevrat’taki şu anlatım; yapılan bir anlaşmayı bozmak, kuralları ihlal etmekle ilgilidir: “RAB Yeşu’ya şöyle karşılık verdi: ‘Ayağa kalk! Neden böyle yüzüstü yere kapanıyorsun?’. İsraililer günah işlediler. Onlarla yaptığım ve yerine getirmelerini buyurduğum antlaşmayı bozdular. Koşulsuz adanmış eşyaların bir kısmını çalıp kendi eşyaları arasına gizlediler ve yalan söylediler.”¹⁰⁰

c. Avon

Tevrat’ta 17 kez geçen "avah" fiili temelde yanlışlık düşüncesini ifade etmekte ve bu nedenle "yanlış" anlamına gelmektedir. Aynı kökten gelen bir isim olan “avon” ise, Tevrat’ta 227 yerde geçer ve “yanlışlık, çarpıklık” anlamlarına gelir. Bu kelimeler “haddi aşmak, sınırı aşmak” ifadelerini karşılamak üzere mecâzi anlamda da kullanıldığı gibi; yine bu çerçevede haddi aşmanın yol açtığı suçluluk duygusunu belirtmek için de kullanılır. Ancak bu kavram hukukî bir terminolojiye ait değil, teolojik bir kavram olarak kabul edilmiştir.¹⁰¹

⁹⁷ I.Krallar, 12/19; II.Krallar, 1/1, 3/5-7.

⁹⁸ Lipinski, a.g.md., s.622.

⁹⁹ Levililer, 6/1-5.

¹⁰⁰ Yeşu, 7/10-11.

¹⁰¹ Lipinski, a.g.md., s.622.

“Avon” kelimesi, sadece fiilde değil düşüncede de ortaya çıkabilen “sırt çevirme” ve “kötülük” manâlarına gelir.¹⁰² Bu sırt çeviriş Tanrı'nın buyruklarına olduğu kadar, dünyevî kuralları da içermektedir.

Tevrat'ta, Tanrı'ya sırt çevirmek ve O'na şirk koşmakla ilgili şu bölüm geçmektedir: “Kral, danışmanlarına danıştıktan sonra, iki altın buzağı yaptırıp halkına, 'Tapınmak için artık Yerusâlim'e gitmenize gerek yok' dedi, 'Ey İsrail halkı! İşte sizi Mısır'dan çıkararak ilahlarınız!'. Altın buzağılardan birini Beytel, ötekini Dan kentine yerleştirdi. Bu günahı. Böylece halk buzağıya tapmak için Dan'a kadar gitmeye başladı.”¹⁰³

2. Terim Olarak Günah

Yahudilikte günah, başta Tevrat olmak üzere, dinî yasalara aykırı olan bir fiilin gerçekleştirilmesi veya yapılması öngörülen bir *mitsvanın*¹⁰⁴ (emrin) yerine getirilmemesidir. Yahudi dini günah olgusunun zihinsel boyutundan çok, İlahi Yasanın doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmaması konularına dikkat çekmektedir. Her durumda günahkâr bir kişi; gerek insanlara karşı gerekse dinî yasanın çiğnenmesinden dolayı ortaya çıkan günahlardan ötürü, Tanrı'ya karşı sorumludur.¹⁰⁵

Yahudi dininde günah işleyen kimse, Tanrı'yla arasındaki kutsal bağın kopmasına sebep olur. Çünkü günah, Tanrı'nın yapılmasını emrettiği bir şeyi yapmamayı ifade ettiği gibi; yapılmamasını, uzak durulmasını söylediği bir şeyin de yapılmasını ifade eder. Bu da insanı isyana götürür.

Tevrat'ta günah kavramı en geniş haliyle şu şekilde ifade edilmiştir: “Bütün bunları bu halka bildirdiğinde, 'Rab neden başımıza bu büyük felaketi getireceğini bildirdi? Suçumuz ne? Tanrımız Rab'be karşı işlediğimiz günah ne?' diye sorarlarsa, de ki, 'Atalarınız beni terk etti' diyor Rab, 'Başka ilahların ardınca gittiler, onlara kulluk edip taptilar. Beni terk ettiler, Kutsal Yasam'a uymadılar. Sizse atalarınızdan daha çok kötülük yaptınız. Beni dinleyeceğinize, kötü yüreğinizin inadı uyarınca davrandınız.’”¹⁰⁶

¹⁰² Detaylı bilgi için bkz. Harman, a.g.m., ss.278-282.

¹⁰³ I Krallar,12/28-29.

¹⁰⁴ Mitsva: Yahudi dinî kurallarına göre, bir Yahudinin dinî bakımdan yükümlülükleridir. Bu yükümlülük, Yahudi erkeklerde 13 yaşında, Yahudi kız çocuklarında 12 yaşında ve yapılan bir törenle başlar (Besalel, a.g.e., C.2, ss.415-416.)

¹⁰⁵ Besalel, a.g.e., C.1, s.192.

¹⁰⁶ Yeremya, 16/10-12.

Tevrat'taki bu anlatım, İsrailoğullarının başka ilahlara tapmalarının ve Tanrı'nın yolunu unutmalarının onlar için en büyük günah olduğunu vurgulamaktadır. Tevrat'ın (Tanah) geneline baktığımızda, İsrailoğulları için en büyük günah da, yine onların Rab'den başka bir ilah edinmeleridir. Özellikle putperestlik, Yahudi halkı için Tevrat'ta en kınayıcı tavra muhatap olan günahlardan biri olmuştur.¹⁰⁷ Öyle ki bu günah, İsrailoğullarının, Tanrı'nın günah karşılığında bu dünyada onlar için verdiği bir ceza olarak Kudüs'ten çıkarılmalarına ve başka ülkelere sürgün edilmelerine neden olacaktır.¹⁰⁸ Tevrat'ta bununla ilgili olarak Tanrı İsrailoğullarına şöyle seslenmektedir: “Atalarınız beni terk etti, başka ilahların ardınca gittiler, onlara kulluk edip taptılar. Beni terk ettiler, Kutsal Yasam'a uymadılar. Sizse atalarınızdan çok daha kötülük yaptınız. Beni dinleyeceğinize, kötü yüreğinizin inadı uyarınca davrandınız. Bu yüzden sizi bu ülkeden, sizin de atalarınızın da bilmediği bir ülkeye atacağım. Orada gece gündüz başka ilahlara kulluk edeceksiniz. Çünkü size lütfetmeyeceğim.”¹⁰⁹

Yahudi inancında, kötülüğün ve günah işleme arzusunun insanın yaratılışında bulunduğu düşüncesi vardır. Kişinin yanlış yola gitmesinin, Tanrı'nın emirlerine aykırı hareket etme isteğinin altında onun kalbindeki kötü duyguların rolü olduğuna inanılır.¹¹⁰ Bu kötü duyguların aslında insanda doğuştan mevcut olduğu, ama bunu dizginleyecek olanın da yine insan olduğu Tevrat'ta sık sık vurgulanmıştır. Bununla ilgili olarak şu ifadeye yer verilebilir: “Rab baktı, yeryüzünde insanın yaptığı kötülük çok, akli fikri hep kötülükte. İnsanı yarattığına pişman oldu, yüreği sızladı. ‘Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım’ dedi.”¹¹¹

Günahkâr insan, Tanrı ile ilişkisinde başarısız olan insandır. Diğer bir deyişle, Tanrı ile sözleşmesini ihlal eden kişi günahkârdır. Bu insan, Tanrı'ya karşı olan sorumluluğunu yerine getirmediği sürece günahkâr kalmaya devam edecektir. Tevrat, Âdem ile Havva'nın günahını İncil'deki gibi tanımlamamasına rağmen, bu günahı, Tanrı ile insan arasındaki özel ilişkiyi yok eden bir eylem olarak tanımlar. Tevrat'ta ilk günah, doğuştan gelen ve tüm insanlığa mâl edilen bir ahlâksızlık veya günah olarak görülmemekle birlikte; insandaki

¹⁰⁷ Çıkış, 20/35.

¹⁰⁸ Ali Osman Kurt, “Yahudilik'te Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün”, Dinî Araştırmalar, C.9, S.25, Mayıs-Ağustos 2006, s.68.

¹⁰⁹ Yeremya, 16/11-13.

¹¹⁰ Bkz. Yaratılış, 3/2-19; 4/1-26.

¹¹¹ Yaratılış, 6/5-7.

eğilimlerin çocukluğundan beri kötü olduğu¹¹² ve günah işlemeyen tek kişinin bulunmadığı¹¹³ belirtilir. Fakat Mezmurlar'da, "Suç (günah) içinde doğdum ben, günah içinde annem bana hamile kaldı"¹¹⁴ şeklindeki yorum abartılı bulunmaktadır. İşin özü insanın doğuştan günaha meyilli olduğunu ve günahın kaçınılmaz (irade dışı, istem dışı) bir karakterinin de bulunduğunu veya cehaletten de kaynaklandığını anlatmaktır. Bunun yanı sıra, hiç kimse işlediği günahlardan ve bu günahların getirdiği sorumluluktan kaçamaz. Kişi tüm yaptıklarından sorumludur. Bu nedenle, biyolojik açıdan hasta olan insanlar, bu hastalıklarının Tanrı tarafından kendilerine verilen bir ceza olduğu sonucuna varabilmektedir. Fakat doğal olarak bu, isteyerek işlenen günah ile istemeden veya cehaletten dolayı işlenen günahların aynı terazide bulunacağı/tartılacağı manâsına gelmemektedir.¹¹⁵

Yahudi inancına göre, günahkâr bir kişi tövbe etmeden ölürse âhirette günahının cezasını çekecektir. Bazı Yahudi bilginler, kimi günahların karşılığının bu dünyada verildiğini savunurken; kimi günahların da cezalarının âhirete bırakıldığını, dünyada bir karşılık bulmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna örnek olarak da, Sodom ve Gomora halklarını göstermişlerdir. Söz konusu halkların işlediği günahların cezası bu dünyada verilmiştir. Fakat tüm günahkârlar onlar gibi cezalarını bu dünyada çekmemektedirler. Bu da âhret hayatının varlığını belgeleyen en önemli husus olmuştur. Zira Tanrı, sonsuz adalet sahibidir.¹¹⁶

Saadia'ya göre, Tanrı âhirette tüm insanlar için ateşe benzeyen bir nur yaratacaktır. Bu öyle bir nur olacaktır ki, salih amel işleyen insanları aydınlatırken; günahkâr insanları yakacaktır.¹¹⁷ Yine Saadia'ya göre, Tanrı'nın âhiretteki cezası ve mükâfatı ebedî olacaktır. Zira insanların kötülüklerden sakınarak iyiliğe yönelmelerini ve Tanrı'nın gazabının insanlar için caydırıcı nitelikte olmasını sağlayacak en önemli hakikat budur.¹¹⁸

¹¹² Yaratılış, 8/21.

¹¹³ I. Krallar, 8:46.

¹¹⁴ Mezmurlar, 51/5.

¹¹⁵ Bkz. Lipinski, a.g.md., ss.621-622.

¹¹⁶ Muhammed Ali Bağır, Yahudi Düşünür Saadia Gaon, Hayatı, Eserleri, İnanç Tarihindeki Yeri, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, Aralık 2015, s.251.

¹¹⁷ Bağır, a.g.e., s.254.

¹¹⁸ Bağır, a.g.e., s.255.

Bazı Yahudi bilginlerine göre Yahudilikte, günahkârların gittiği, genel manâsıyla bilinen bir cehennem yoktur. Bunun yerine “Şeol”¹¹⁹ denilen, boşluk ve karanlıktan oluşan bir “sessizlik ve unutmaya diyarı” vardır. Günahkâr kimseler, burada ebediyen kalacaktır.¹²⁰

Yahudi inancına göre, Tanrı ile insan arasında karşılıklı bir akit/ahit ilişkisi vardır ve bu, dinin temelini oluşturmaktadır. İsrailoğulları, Tanrı'nın emirlerini her zaman olması gerektiği şekilde uygulayamasa da, Tanrı ile kendileri arasındaki bu sözleşme asla sona ermez. Yalnızca insanlar bu sözleşmeyi unutur ve işledikleri kötü amellerin ardından gerçek bir tövbe ile bu akdi hatırlamış olurlar.¹²¹

Birçok Yahudi bilgini, Tanrı'nın, insanların işledikleri günahlar nedeniyle varlığını peyderpey dünyadan çektiği kanaatindedir. Bu durum, Tanrı'nın manevî varlığı ile ilgilidir. Bu görüşe göre, en başında, Tanrı'nın varlığı tüm dünya üzerindeydi. Adem'in işlediği günahla birlikte, Tanrı yeryüzüne en yakın olan birinci katmana yükseldi. Kabil günah işlediğinde ikinci katmana yükseldi. Sonraki nesillerin işledikleri putperestlik günahı sebebiyle üçüncü katmana, ardından gelen nesillerin bu günahı işlemeye devam etmeleri üzerine dördüncü katmana, Yahudi ulusunun dağılmasıyla beşinci katmana, Sodomlu erkeklerin işledikleri günahlardan dolayı da altıncı katmana yükseldi. Abraham döneminde Mısırlıların işledikleri kötülüklerden dolayı ise Tanrı, yedinci ve dünyaya en uzak katmana yükseldi.¹²²

Yahudilikte günahlar, insanın o günahı işlerken kastı olup olmamasına, günahı işlemedeki nedenine ve günahın çeşidine göre birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Bu duruma göre, işlenen günahların bazıları diğerlerinden daha ağırdır. Örneğin, ihmal etmekten veya önemsememekten dolayı işlenen günah, yanlış yapmaktan doğan günaha göre daha hafiftir. Tevrat'ın ortaya koyduğu yasalara aykırı şekilde hareket etmekten dolayı ortaya çıkan günahlar, Rabînik yasaların gerçekleştirilmemesinden doğan günahlardan daha ağırdır. En büyük günahlar; puta tapmak, adam öldürmek, ensest (veya zina) olup, bir Yahudi'nin bunları işlemektense ölmeye razı olması gerekmektedir.¹²³

¹¹⁹ Dar anlamıyla Tevrat (5 kitaptan oluşan Tora) cehennem kavramını içermemekte, Şeol kavramına yer vermektedir.

¹²⁰ Gerald Messadie, Şeytan'ın Genel Tarihi, çev. Işık Ergüden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998, s.397.

¹²¹ Reuven Firestone, Yahudiliği Anlamak/Avraam'ın Çocukları, çev. Çağlayan Erendağ - Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004, s.88.

¹²² Arthur Hertzberg, Judaism, George Braziller, New York, 1962, s.49.

¹²³ Besalel, a.g.e., C.1, s.192.

On Emir çerçevesinde işlenmemesi gereken suçlar/günahlar arasında cinayet/cana kıymak önemli bir yer işgal etmektedir. Tevrat'ta bu suçun cezasının ölüm olduğu belirtilmiştir: “Kim birini vurup öldürürse, kendisi de kesinlikle öldürülecektir. Ama olayda kasıt yoksa, ona ben izin vermişsem, size adamın kaçacağı yeri göstereceğim. Eğer bir adam komşusuna düzen kurar, kasıtlı olarak saldırıp onu öldürürse, sunağıma bile kaçmış olsa, onu çıkarıp öldüreceksiniz. Kim annesini ya da babasını döverse, kesinlikle öldürülecektir. Kim adam kaçırsa, onu ister satmış olsun, ister elinde tutsun kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet eden kesinlikle öldürülecektir.”¹²⁴

3. Yerine Getirilmemesi Günah Olan Farzlar (Mitsvot)

Mitsvot; Tevrat'ta anlatılan, yapılması gereken kanunî ve ahlakî emirlerin tümünü kapsamaktadır. 613 Mitsvot (613 Emir = "Taryag Mitsvot"), Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılan anlaşma sonucunda uygulanması gereken emirlerden oluşur. Milâdî üçüncü yüzyılda yaşamış bir Amora¹²⁵ olan R. Simlai bu sayıyı tespit ederken; yapılmaması gerekenleri tespit eden 365 (olumsuz) emirin, güneş yılındaki gün sayısına; yapılması gerekenleri tespit eden 248 (olumlu) emirin de, vücuttaki organ sayısına (kimine göre sinir sayısı, kimine göre kemik sayısı) eşit olduğunu vurgulamıştır. Mitsvot, çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Tora, "hukim" (kaideler) ve "mişpatim"den¹²⁶ bahsetmektedir. Hukim, insan ve Tanrı arasında bulunan bağı ve ilişkiyi ifade etmektedir. Meselâ, domuz etinden uzak durmak¹²⁷ ve karışık elyaftan oluşmuş bir giysiyi giymemek¹²⁸ gibi. Mişpatim ise insan ve insan arasındaki ilişkileri; adam öldürmemek, hırsızlık yapmamak, kıskançlık göstermemek gibi davranışları içerir.¹²⁹

Kadınlar bazı mitsvalardan muaftırlar. Orta Çağ'daki dinî yetkililer, Bet Amikdaş'ın varlığında geçerli olan mitsvalar ile her daim geçerli olan mitsvalar arasında ayırım yapmışlardır. Bu yüzden Bet Amikdaş'ın yıkılışından bu yana kurbanlarla ilgili mitsvalar

¹²⁴ Mısır'dan Çıkış, 21/12-17.

¹²⁵ Amora; İbranice “hatip, nakilci” anlamına gelir. M.S. 3.-5. yüzyıllarda Babil ve Filistin okullarına mensup Yahudi bilginleri Amoraim olarak adlandırılmaktadır. Mişna'nın yorumu niteliğindeki Gemara'yı yazmışlar ve böylece Talmud'un oluşumunu sağlamışlardır. Amoraim'e Kudüs'te Rabbi veya Rabay, Babil'de ise Mar unvanı verilir (Gündüz, a.g.e., s. 30).

¹²⁶ Hakimler, 18/4-5.

¹²⁷ Tesniye, 14/8.

¹²⁸ Tesniye, 22/11.

¹²⁹ Besalel, a.g.e., C.2, s.415.

işlevini kaybetmiştir; aynı zamanda, Yahudi esirler ve Jübile Yılı (Yovel) konusundaki mitsvot da, On Kabile'nin kuzeydeki Yisrael (İsrail) devletinden sürgüne gönderilmesiyle artık uygulanamaz hale gelmiştir. Sürgünün başlamasıyla beraber 613 mitsvottan yaklaşık 270 tanesinin uygulanabilir olduğu tespit edilmiştir.¹³⁰

Mitsvalar (Mitsvot), Tevrat'ın emrettiği ve Rabinik kökenli olmasına rağmen, Talmudik hukukun tanımladığı dinî bir görevdir. III. Yüzyılda, Yahudi bilginler tarafından, Tevrat'ta bulunan Mitsvot'un özü ve amacı için bir neden düşünülmüştür. Onların iddiasına göre Mitsvot yalnızca insanlığı geliştirmek için verilmiştir. Bazıları ise bu ifadenin, insanların Tanrı'ya sorgusuzca itaat etmelerini aşılacak amacıyla kullanıldığını, soru sormanın amaçsızlığını gösterdiğini ileri sürmüştür. Maimonides bu yorumu reddederek, Mitsvot'un isteğe bağlı/keyfi komutlar olmadığını; bu kuralların ancak insanlık yararına verildiğini savunmuştur. Maimonides, bu emirlerin amacına ilişkin olarak, ruhun ve bedenin daha iyiye ulaşabilmesi şeklinde iki yönünün olduğunu vurgulamıştır. Birincisi, insanlara doğru görüşleri öğretmek; İkincisi, uygun sosyal ilişkilerin insanlar tarafından geliştirilmesini sağlamaktır.¹³¹

4. Büyük Günahlar

Tanrı, ilahî yasalarını Yahudiliğin kurucusu kabul edilen Hz. Musa'ya bildirmiştir. Bu bildiri Musa'nın Sina Dağı'na iki kez çağrılmasıyla gerçekleşmiştir.¹³² Tanrı, ilk görüşmesinde Musa'ya, Kendisinden başka bir ilah olmadığını, kurbanların ancak O'na sunulması gerektiğini ve Yahudilerin uyması gereken bazı emir ve yasakları bildirmiştir. En önemlisi, Tanrı, bu ilk görüşmenin sonunda Yahudi halkını, bu ilahî emirleri yerine getirdiklerinde üstün kavim kılacağına da söz vermiştir. Tanrı, Musa ile yaptığı ikinci görüşmesinde ise taş levhalara yazılı olan ve "On Emir" denilen ilahî kanunlarını ona vermiştir. Bu on emir Yahudilik inancının temelini oluşturmuş; tüm Yahudilerin onlara uyması ve onları yerine getirmesi mecburiyeti doğmuştur.¹³³

¹³⁰ Besalel, a.g.e., C.2, s.415.

¹³¹ Geoffrey Wigoder (ed.), The Encyclopedia of Judaism, The Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1989, p.498. "Mitzvah".

¹³² Çıkış, 19/20; 34/2.

¹³³ Baki Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s.88.

Büyük günahlara, Yahudilerin kabul ettiği temel prensipleri ihtiva eden bu On Emir (Aseret Adiberot, Decalogue) çerçevesinde bakmak daha faydalı olacaktır. Hz. Musa Sîna Dağı'ndan indiği zaman yanında getirdiği iki taş levhada yazılı 10 emir şöyle sıralanır:

1. Seni Mısır'dan, esaret yurdundan çıkararak Tanrı benim.
2. Benden başka Tanrın olmayacaktır. Boşlukta, yerin üstünde veya altında, denizlerin derinliklerinde mevcut olan varlıkların resimlerini yapmayacak ve onlara hiç bir suretle tapmayacaksın.
3. Tanrı'nın ismini boş yere ağzına almayacaksın.
4. Cumartesi gününü daima hatırlayıp, onu kutsal kılacaksın. Haftanın 6 günü çalışacak, yedincisinde istirahat edeceksin. Cumartesi günü istirahata tahsis edilmiş umumi dinlenme günüdür.
5. Anne ve babana hürmet edeceksin.
6. Öldürmeyeceksin.
7. Zina yapmayacaksın.
8. Çalmayacaksın.
9. Yalan şهادette bulunmayacaksın.
10. Hiç kimsenin malına ve sana ait olmayan bir şeye göz dikmeyeceksin.¹³⁴

İlk kurallar, insanın Tanrı ile ilişkisini; 5. kural, kişinin aile ile ilişkisini; 6'dan 10'a kadar olan kurallar ise insanın toplum ile ilişkisini düzenlemektedir.

a. Putperestlik

On Emir'den ilk ikisi, Tanrı'nın birliği ile ilgilidir. Tanrı bu emirlerle İsrailoğullarına putperestliği kesin bir şekilde yasaklamıştır. Putperestlik, Yahudilik için Büyük Günahlar kapsamındadır.¹³⁵

Tevrat'ta bununla ilgili şu bölüm geçmektedir: “Tanrı'nın nefret ettiği (bir şey olan) usta elinden çıkmış oyma ya da dökme (bir put) yapıp gizli (bir yere) yerleştiren kişi lanetlidir.”¹³⁶ Bu yüzden bir Yahudi, bir putu yaptığı andan itibaren o puta hiçbir şekilde tapmasa bile lanetlidir. Benzer şekilde Musa da, Altın Buzağı olayını “Tanrınız Aşem'e karşı

¹³⁴ Çıkış, 20/1-17; Tesniye, 5/6-21.

¹³⁵ Bkz. Çıkış, 34/28.

¹³⁶ Devarim, 27/15.

günah işlemiş, kendinize dökme bir buzağı yapmıştınız”¹³⁷ ifadesiyle anlatmıştır. Yani bir Yahudinin sadece putu yapmış olması bile günah olarak yeterlidir. Putperestlik günahların en başında yer almaktadır, çünkü bu günah Tevrat’ın (Tora) baştan sona tümünün ihlâl edilmesine eşdeğerdir.¹³⁸

Putlara tapmanın uzak durulması gereken en önemli günahlardan biri olduğu, Negatif Emirler içerisinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Aşem dışında başka bir tanrı olabileceği düşüncesine kapılma yasağı.
- Tapınacak put yapma yasağı.
- Gerek başkalarına gerekse putperestlere tapınmaları için put yapma yasağı.
- Putun önünde eğilme yasağı.
- İbadet şeklinde puta davranma yasağı.¹³⁹
- Putun adı üzerine yemin etme yasağı.
- Erets-Yisrael’deki bir kasabanın halkını puta tapmaları yönünde ikna ederek yoldan çıkarma yasağı.
- Puta sunulan herhangi bir yiyeceği yeme ve içme yasağı.
- Birinin dikkatini putperestliğe çekme yasağı.¹⁴⁰
- Putların süslemelerinden ve dekorasyonundan yararlanma yasağı.
- Putlardan, putlara sunulan şeylerden, onlara hizmet edenlerden ve onlar için yapılan herhangi bir şeyden yararlanma yasağı.¹⁴¹

Yahudilikte Tanrı “Yahve” (Yahova) ismiyle anılmaktadır. Diğer ilahlara benzemeyen Yahve, Rab kelimesinin İbranice karşılığı kabul edilmiştir. Yahudi halkı Yahve’yi, Tanrı ile İsrail arasında yapılan antlaşmayla ilişkilendirmiştir. Bu nedenle Yahve sadece Yahudilikte kullanılan millî bir isim olmuştur. Tanrı Yahve, kendisini Tevrat’ta bir gök tanrı, her şeyin mutlak hâkimi ve insanlığın Rabb’i olarak tanıtmıştır. Tanrı Yahve sonsuz iyidir ve gücü sınırsızdır. Tüm insanlığın kurtuluşu da, Yahve’ye ve O’nun yasalarına itaatle olacaktır.¹⁴²

¹³⁷ Devarim, 9/16.

¹³⁸ Devarim, 27/15. Yorum: Rabenu Behaye, s. 610.

¹³⁹ Şemot, 20/5.

¹⁴⁰ Vayikra, 19/4.

¹⁴¹ Mitsvot, Türkiye Hahambaşılığı, İstanbul, 1999.

¹⁴² Mircea Eliade, Dinler Tarihi (İnanç ve İbadetlerin Morfolojisi), çev. Mustafa Ünal, Serhat Kitabevi, Konya, 2005, s.131.

Yahudiler Tanrı'yı, Yahve'nin yanı sıra çeşitli durumlar için birçok farklı isimle adlandırmıştır. Onlar, O'nun merhametini ve iyiliğini öne çıkarmak istediklerinde "Adonay"; hastalanmak, fiziksel yaralanma gibi başlarına üzücü bir durum geldiğinde veya Tanrı'nın sert, yargılayıcı, hatta acımasız davrandığını düşündüklerinde "Elohim" demişlerdir. Yahudiler Adonay'ı, merhametli bir Tanrının şefkatli ve acıma duygusu yüksek bir anne gibi dişil olarak; Elohim ismini ise, anneye nazaran daha katı ve sert olan bir baba gibi düşünmüşlerdir. Yahudiliğe göre bu durum, tüm bu duyguları mizacında barındıran insanlarla Tanrı arasında kutsal bir bağ oluşturmaktadır.¹⁴³

Tevrat'ta, Tanrı'nın suretinin ve mahiyetinin, insanlar tarafından görülemeyeceği vurgusu sıkça yapılmıştır. İsrailoğullarına, Tanrı'yı gözlerine indirgememeleri, onu asla unutmamaları gerektiğini hatırlatan bir anlatım da şöyledir: "Rab Horev'de ateşin içinden size seslendiği gün hiçbir suret görmediniz. Bu nedenle kendinize çok dikkat edin. Öyle ki, kendiniz için erkek ya da kadın, yerde yaşayan hayvan ya da gökte uçan kuş, küçük kara hayvanı ya da aşağıda suda yaşayan balık suretinde, heykel biçiminde put yaparak yoldan sapmayasınız."¹⁴⁴

Yine Tevrat'ta, Put yapmanın ve onlara tapmanın yasak oluşu şu şekilde vurgulanmıştır: "Put yapmayacaksınız. Oyma put ya da taş sütun dikmeyeceksiniz. Tapmak için ülkenize putlar simgeleyen oyma taşlar koymayacaksınız. Çünkü Tanrınız Rab benim. Şabat günlerimi kutlayacak, tapınağıma saygı göstereceksiniz. Rab benim."¹⁴⁵

Bu bölüm Yahudilerin Rab ile aralarındaki özel bağı yineleyen bir vurgu içermektedir. Tanrı Tevrat'ta, her seferinde kendisini Yahudilere tanıtmakta ve hatırlatmaktadır.

Yahudiliğe göre, Tanrı'ya inanmayan insan akıl sahibi olmayan insan olarak tanımlanır. Tevrat'ta akılsız insan, kalbinde Tanrı inancı ve sevgisi bulunmayan insan olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁶

Eğer Yahudilik, sembolik olarak bir gökdeleni benzetilecek olursa, bu gökdeleni oluşturan tuğlalar da 613 Mitsvot olacaktır. Bu yapıdan, "Tanrı'nın Birliği" olarak bilinen mitsva çıkarılacak olursa, bu yapı bütünüyle devriliş çökecektir. Zira Tanrı'nın Birliği

¹⁴³ Aynur Eryiğit Bader, "Yahudilik Hristiyanlık ve İslâm'ın Putperestliğe Bakışı", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Doktora Tezi), Ankara, 2008, s.5.

¹⁴⁴ Yasa'nın Tekrarı, 4/15-19.

¹⁴⁵ Levililer, 26/1-2.

¹⁴⁶ Bkz. Mezmurlar, 14/1.

meselesi Yahudiliğin temelidir. Bir ve Tek olan Tanrı'ya inanç, tam ve mutlak olmalıdır. İçinde hiçbir şüphe barındırmamalıdır.¹⁴⁷

Yahudilikte Tanrı inancının bir manâ kazanması için, Tanrı'nın varlığına inanmanın yanı sıra, O'nun, yarattığı dünyanın hâkimi olduğunu ve her şeyi tek başına yarattığını da kabul etmek gerekir. Tanrı'yla birlikte başka tanrıların da varlığına inanmak, tanrı olmadığına inanmak kadar anlamsız ve yanlıştır. Dünyadaki âhenk ve düzen Tanrı'nın bir oluşunun en büyük, en önemli kanıtıdır. Eğer Tanrı ile birlikte başka tanrılar da olsaydı kâinattaki bu düzen ve uyum yerine bir kargaşa ve savaş ortamı olması kaçınılmazdır.¹⁴⁸

Tekvin Bölümü'nde resim ve heykelinin yapılması yasaklanan Tanrı'nın, insanı kendi görüntüsünde (suretinde) yarattığı ifade edilmektedir¹⁴⁹. Burada görüntü kelimesi ile fiziksel yönün değil zekâ, ruh ve sıfatların kastedildiğine inanılmaktadır. Çünkü Yahudiliğe göre görünüş (sûret), yüzü veya vücudu olmayan Tanrı için mümkün değildir. Tanrı'nın görünebilecek bir vücudunun veya fiziksel bir şemailinin olmaması Yahudilerin temel inançlarından. Çünkü vücut olgusu sınırlayıcıdır; her yerde var olan, sonsuz olan Tanrı içinse bu mümkün değildir. Ayrıca Yahudilikte Tanrı, genellikle 'eller, gözler'¹⁵⁰ gibi sözcüklerle ya da Kendisine seslenenlerin çağrısını 'duyan' gibi yine insana özgü özelliklerle tanımlanır. Burada söz konusu edilen insanî özelliklerin Tanrı'nın bu vasıfları taşıdığı için değil de, benzetme (teşbih) için kullanıldığı söylenmektedir.¹⁵¹ Tevrat'ın Tanrı'ya atfettiği bu niteliklerdeki amacı, soyut olan şeyleri somut şeylerle anlatarak insanların Kutsal Kitabı daha kolay anlamasını ve idrak etmesini sağlamaktır.¹⁵²

Hız. Musa; çölde kavminin erkek ve kadın suretinde heykeller, yerde yaşayan hayvan, gökte uçan kuş, suda yaşayan balık ya da herhangi bir cisim şeklinde oyma putlar yaparak bunlara tapınmalarını istemektedir. Bunlara ek olarak o; güneş, ay, yıldız ve tüm gök cisimleri önünde eğilip onlara tapınarak ibadet etmemelerini, onlara kurban kesmemelerini söylemektedir¹⁵³. Tanah'ın tanımına göre putlar; bazen kahramanlaştırılan ve ilahlaştırılan bir insan heykeli, bazen güdülerinden ve dış görünüşünden etkilendikleri vahşi bir hayvan

¹⁴⁷ Abraham Chill, The Mitzvot, Keter Publishing House Jerusalem Ltd., Jerusalem, 1974, s.371.

¹⁴⁸ Bader, a.g.tez., ss.4-10.

¹⁴⁹ Bkz.Yaratılış, 1/27.

¹⁵⁰ Kur'an-ı Kerim'de de "Allah'ın yüzü", "Allah'ın eli" gibi kullanılan ifadeler vardır ve bu ifadeler mecaz anlamlarda kullanılmıştır (bkz. El-Bakara, 2/115; Al-i İmran, 3/73).

¹⁵¹ Firestone, a.g.e., ss.82-83.

¹⁵² Bader, a.g.tez, ss.8-9.

¹⁵³ Bkz. Çıkış, 20/4; Tesniye, 4/16-20; 5/8.

heykeli, bazen de görüntüsünün ve parlaklığının göz alıcı olmasının etkisiyle güneş, ay ve yıldız gibi gök cisimleri olmuştur.¹⁵⁴

Putperestlik Yahudi kutsal kitabında defalarca yasaklanmıştır: “Sakının, ayartılıp yoldan çıkmayasınız; başka ilahlara tapmayasınız, önlerinde eğilmeyesiniz.”¹⁵⁵ Putperestlikle ilgili diğer yasaklardan biri de, sunağın yanına ashera (ibadet için ekilen ağaç) ekmek ve Tanrı’ya ibadet etmek amacıyla bir direk veya temsili herhangi bir nesne koymaktır. Ancak, imge ve şekillerin Yahudî dinî hayatında meşru kullanımları da bulunmaktaydı. Kutsal sandık (Ahit Sandığı) üzerinde bir çift melek deseni vardı; aynı zamanda paroket (Bayramlarda kullanılan kutsal perde) üzerine de işlenmişlerdi. Bu iki örnek, İlahî bir emirle yapıldığı için özel bir durum teşkil etmekteydi.¹⁵⁶

“ Antlaşmanın taş levhalarını sana vereceğim. Onları sandığın içine koy. Saf altından bir Bağışlanma Kapağı yap. Boyu iki buçuk, eni bir buçuk arşın olacak. Kapağın iki kenarına dövme altından birer Keruv yap.”¹⁵⁷

Maimonides’e göre, süs eşyası olarak resim, suret ve heykeller yapmak, putperestlik maksadıyla olmasa dahi yasaktır. Sadece süs maksadıyla yapılan ve suret içeren gümüş ve altından oluşan görüntüler de buna dâhildir. Bununla birlikte, moda süs eşyalarına karşı bu yasak sadece insan şekli için geçerlidir ve bu nedenle herhangi bir kişinin herhangi bir insan şeklini tahta, alçı veya taş olarak şekillendirmesine izin verilmez.¹⁵⁸

Putperestlik, Yahidilikte üç önemli günahın biri olarak kabul edilir. Diğer ikisi ensest ilişki ve cinayet günahıdır. Bu üç günah, bir Yahudi tarafından hayatına mâl olsa bile işlenmemelidir. Talmud bu yasağın ayrıntılarıyla ilgilenmiş ve yasağın yalnızca putlara ibadet etmekle sınırlı olmadığını açıklamıştır. Başkalarının tapınmaları amacıyla putlar yapmak ve üretmek de bu yasağın kapsamındadır.¹⁵⁹

Tevrat’ta ahlâklılık, gerçek Tanrı’yı tanıyarak O’nun emirleri doğrultusunda yaşamak olarak ifade edilirken; ahlâksızlıkla da putperestlik arasında bağlantı kurulmuştur: “Babası bunlardan hiçbirini yapmazken, oğul dağlarda putlara sunulan kurbandan yer, komşusunun

¹⁵⁴ Bader, a.g.tez, ss.17-18.

¹⁵⁵ Yasa’nın Tekrarı, 11/16.

¹⁵⁶ Geoffrey Wigoder (ed.), The Encyclopedia of Judaism, The Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1989, s.361. “İdolatri”.

¹⁵⁷ Mısır’dan Çıkış, 25/16-18. Burada Bağışlanma Kapağı İbr. Kapporet kelimesinin karşılığıdır. Eski çeviride kefarete örtüsü şeklinde karşılanmıştır. Keruv (Kerubi); kanatlı doğaüstü varlık, melek demektir.

¹⁵⁸ Jacob Neusner-Alan J.Avery-Peck (ed.), Judaism, Blackwell Publishing, Victoria, 2001, s.124.

¹⁵⁹ Geoffrey Wigoder (ed.), The Encyclopedia of Judaism, The Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1989, s.361. “İdolatri”.

karısını kirletir. Düşküne, yoksula haksızlık eder, soygunculuk eder, rehini geri vermez, putlara bel bağlar, iğrenç şeyler yapar.”¹⁶⁰

Tevrat’ın putperestliği yasaklayan emirlerinin altında yatan asıl manâ ise, bir Yahudinin, yaratılmış olan bir şeye onu yaratıcı kabul ederek tapmaması gerektiğidir. Zira toprak, su, ateş, tüm hayvanlar ve tüm gök cisimleri, hepsi Yüce Yaratıcı’nın yarattığı, bu dünyaya ait varlıklardır. Bu dünyevî varlıklara tapınmanın büyük bir günah olmasının yanı sıra, bu varlıkların görkemini gereğinden fazla övmek bile putperestliğe girer.¹⁶¹

“Altın Buzağı”¹⁶² olayı putperestlik konusunda Yahudilerin ibret almaları açısından oldukça önemlidir. Yahudi kaynaklarına göre bu olayda buzağıya tapınarak ona saygı gösteren, Musa’ya verdikleri sözleri unutan Yahudilerin yanı sıra bunların hiçbirini yapmayan Yahudiler de vardı. Ancak Tanrı, bu büyük günahın sorumluluğunu, onu bizzat işleyenlerin yanında buna ses çıkarmayan, seyirci kalan Yahudilere de yüklemektedir. Çünkü Altın Buzağı’ya aktif olarak tapınmış olmasalar bile, buna seyirci kalmalarının bir nedeni, akıllarından tapınma düşüncesinin geçmiş olma ihtimalidir. Putperestlik büyük günahlar içinde zikredildiğinden ötürü düşüncesi bile günahdır. Tanrı’nın öfkesinin ve gazabının tüm ulusa yönelmesinin asıl sebebi budur.¹⁶³

Tanrı İsrailoğullarını kendinden başka ilahlara tapmamaları konusunda, Tevrat’ta sert bir şekilde uyarmıştır. Öyle ki, bu konuda kutsal kitabın bazı bölümlerinde, Tanrı Yahudilere öfkelenmiş, onları cezalandıracağını da birçok kısımda belirtmiştir.¹⁶⁴

Negatif Emirler içerisinde, putlara tapan kimselere merhamet göstermenin yasak olduğu şu maddelerle belirtilmiştir:

- Puta tapınanlara merhamet etme yasağı.
- Putperestlerin geleneklerini örnek alma yasağı.
- Bir putun adına kehanette bulunan kişiyi dinleme yasağı.
- Bir Yahudiyi puta tapması için kandırma yasağı.
- Puta tapması için kendisini kandıran kişiye sevgi duyma yasağı.
- Puta tapması için kendisini kandıran kişiye duyduğu nefretten vazgeçme yasağı.

¹⁶⁰ Hezekiel, 18/11-12.

¹⁶¹ Rabbi Aaron Parry, Talmud Nedir?, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş., İstanbul, 2005, s.222.

¹⁶² Bkz. Mısır’dan Çıkış 32/1-35.

¹⁶³ Bkz. Şemot, s. 420. Yorum: Ramban, Rabenu Behaye.

¹⁶⁴ Bkz. Yeremya, 19/11-13.

- Puta tapması için kendisini kandıran kişiyi ölüm tehlikesinden kurtarma yasağı.¹⁶⁵

Yahudilikte putlara tapmanın cezası ölümdür. Fakat Tevrat ölüm cezasından bahsederken, sadece Bet-Din (Yüce Dinî Mahkeme) tarafından gerçekleştirilecek bir cezadan bahsetmektedir. Bu ceza, putperestlik günahını işleyen kimsenin, yaşamını sürdürmeye değmeyecek düzeyde bir dışlanmayı (herem) hak ettiğini belirtmektedir. Putperest bir insan, Tanrı'ya ait olan tüm özellikleri, O'na hiç lâıyk olmayan bir nesneye yakıştırmakla kendi mevcudiyet/var olma hakkını yitirmiştir. Bu kişi, hem bedenen hem de ruhen yok sayılacaktır.¹⁶⁶

Yine bir kimse, bir Yahudiyi Tanrı'nın Birliğı yarasını ihlal etmeye zorlayacak olursa; bir Yahudiye putperestliğı yahut bir başka inanca inanmayı dayatırsa, kişinin kendi canı pahasına bu yasadın vazgeçmemesi, bu yasayı ihlal etmemesi gerekir. Bu durum, ölümlü ile sonuçlanacak bile olsa, bir Yahudi bu temel yasayı asla terk etmemelidir.¹⁶⁷

Yerine getirilmesi gereken pozitif emirler içerisinde Tanrı'yı kalpten sevmek ve O'na kalpten inanmanın birer farz olduğunu vurgulayan maddeler şu şekildedir:

- Tanrı'nın varlığına inanma emri.¹⁶⁸
- Tanrı'nın tek olduğunu bilme, O'nun hiçbir ortağı olmaksızın tek oluşuna tam bir inanç ile inanma emri.¹⁶⁹
- Tanrı'yı tüm kalbimiz, ruhumuz ve varlığımızla sevme emri.¹⁷⁰
- Tanrı korkusu duyma emri.
- Tanrı'nın ismini topluluk önünde kutsal kılma emri.¹⁷¹
- Tüm gücüyle Tanrı'nın yolunda gitme emri.
- Her gün Tanrı'ya dua etme emri.¹⁷²

Bu mitsvalar, On Emir'de bulunan ilk iki emirle bağdaşmaktadır. Burada en önemli kısım, İsrail'in Tanrısı olan Aşem'in (Adonay yerine kullanılan isim) tek olduğuna gönülden

¹⁶⁵ Bkz. Negatif Emirler 20-26. md., Mitsvot, Türkiye Hahambaşılığı, İstanbul, 1999.

¹⁶⁶ Bkz. Şemot, s. 270. Yorum: Ramban, Sforno.

¹⁶⁷ Chill, a.g.e, s.372.

¹⁶⁸ Şemot, 20/2.

¹⁶⁹ Devarim, 6/4.

¹⁷⁰ Devarim, 6/5.

¹⁷¹ Vayikra, 22/32.

¹⁷² Bkz. Pozitif Emirler 1-7. md.

inanmaktır: “Dinle Yisrael! Aşem Tanrı’mızdır, Aşem ‘Bir’dir.”¹⁷³ Aynı zamanda O’nun tüm varlığıyla kusursuz olduğuna ve O’nun hiçbir yaratılmışı benzemediğine inanmaktır. Tanrı’dan bağımsız olan hiçbir güç bulunamaz, tüm güçler O’na bağlıdır.¹⁷⁴

Tanrı’nın birliğini kabul etmenin yanı sıra, O’nu kalpten sevmenin de önemi büyüktür. Kişinin Yaratıcı’yı tüm varlığıyla sevmesinden kasıt, O’ndan gelen güzel şeylere nasıl sevinip mutlu oluyorsa; O’ndan gelen veya yaşadığı tüm kötü olayları da memnuniyetle kabullenmesidir. Çünkü insan âciz bir varlıktır. Yaşadığı iyi ve kötü olaylara her zaman doğru manâyı yükleyemeyebilir. Fakat Tanrı’ya kalpten güvenen ve O’nu tüm varlığıyla seven bir kişi, O’ndan gelen her şeyin mutlak suretle iyi olduğunu bilecektir.¹⁷⁵

Tanrı korkusu ikiye ayrılmıştır: ilki, işlediği günahlardan dolayı acı çekmekten veya cezadan korkmaktır. İkincisi ise, Tanrı’nın yüceliği karşısında O’na duyulan derin saygıdır. Bu saygı duygusu Tanrı’ya bağlılıktan gelir ve kişinin günah işlemesine de çoğu zaman engel olur. Rambam’a (Maimonides) göre, ikinci tür korku ilkinin göre çok daha düzeyli ve idealdir.¹⁷⁶

b. Tanrı’nın İsmi Boş Yere Zikretmek

On Emir’deki üçüncü maddede, “Tanrı’nın ismini boş yere ağzına almayacaksın” cümlesi ile Tanrı’nın isimlerinin, niteliklerinin kutsallığı vurgulanmıştır. Burada Yahudiler, Tanrı’nın adını kullanarak kötü bir iş yapmamaları hususunda uyarılmıştır. Çünkü Yahudi inancında Tanrı, O’nun nitelikleri kutsal ve değerlidir; boş yere O’nun adını kullanmak ise yüce olan Tanrı’yı değersizleştirmiş olmaktır. Dolayısıyla bu da İsrailoğullarına günah olarak yetmektedir. Burada “boş yere ağza almamak” cümlesi Tanrı’nın isimlerini kullanarak yemin etmek veya yalan yere O’nun ismiyle yemin etmek şeklinde anlaşılmalıdır. Aksine, buradaki vurgu boş yere Tanrı’nın adlarını zikretmemeyedir.

Negatif Emirler içerisinde bulunan yemin ile ilgili maddeler şu şekildedir:

- Boş yere yemin etme yasağı.
- Para ile ilgili konuların inkârı üzerine yalan yere yemin etme yasağı.

¹⁷³ Şema Yisrael duasının ilk cümlesi: Devarim, 22/4.

¹⁷⁴ Devarim, s. 128. Yorum: Rabenu Behaye.

¹⁷⁵ Bkz. Devarim, s. 130-131.

¹⁷⁶ Devarim, s. 141.

- Yalan yere yemin etme yasağı.¹⁷⁷

Tevrat'ta Tanrı'nın isminin düşüncesizce kullanımının günah olduğu hususu şu şekilde geçmektedir: “Tanrın Aşem’in İsmi’ni boşa kullanma; çünkü Aşem, İsmi’ni boşa kullanı affetmeyecektir.”¹⁷⁸ Bu pasuğa göre bir Yahudi, Tanrı'nın mevcudiyetinin başka hiçbir mevcudiyete benzemediğini bilmeli; bunu aklına ve kalbine yerleştirmelidir. Sonucunda da, Tanrı'nın ismi aklına her geldiğinde büyük bir çekinme ve korku duymalı; alelâde bir konuşmanın parçası olamayacağını bilincinde olmalıdır. Bu yasağın temelinde, insanın aklında ve kalbinde Tanrı'ya yönelik derin bir saygı ve çekinme duygusu yaratmak (veya oluşturmak) vardır.¹⁷⁹

Tanrı'nın ismi Bet-Amikdaş zamanında Yom Kipur'da, Kohen Gadol tarafından söylenebilirdi. Bunun dışında, Bet-Amikdaş'ta, Kohenler'in halkı kutsaması esnasında da Tanrı'nın farklı isimleri kullanılırdı. Günümüzde ise dualarda Tanrı'nın Dört Harfli İsmi'nin yerine “Adonay” ismi kullanılır. Bu isim de Tanrı'nın İsimleri'nden biridir ve bu yüzden dualar ve berahalar okunurken bile büyük bir saygı ile kullanılmalıdır. Günlük konuşmalarda ise bu isim hiç kullanılmamalı, onun yerine “Aşem-İsim” kelimesi kullanılmalıdır.¹⁸⁰ Yine bununla ilgili Tevrat'ta geçen kısım şöyledir: “İsmim üzerine yalan yere yemin etmeyin; (bunu yaparsan) Tanrı'nın ismini (n kutsiyetini) ihlal etmiş olursun – Ben, Aşem'im.”¹⁸¹

Buradaki ifade, bir yandan “yalan yere yemin” etmeyi yasaklarken bir yandan da o emri tamamlamaktadır. Zira özellikle “Tanrın Aşem'in ismini boşa kullanma” denmiştir ve bu, söz konusu ihlalin sadece Tanrı'nın Özel İsmi olan “Aşem” için geçerli olduğu anlamına gelebilir. Bu nedenle pasukta, “İsmim'i” demekte ve boş ya da yalan yere yemin yasaklarının sadece “Aşem” değil, Tanrı'nın diğer herhangi bir İsmi ile yapıldığı zaman da aynı derecede yasak olduğunu öğretmektedir.¹⁸² Uygulamada, yemin etmek, hiçbir isim kullanılmasa bile ciddi bir yasaktır.¹⁸³

Yalan yere yemin etmiş olan bir kişi, Tanrı'nın İsmi'ni reddetmiş, O'na karşı hiçbir saygısı ve sevgisi olmadığını da göstermiş sayılır. Ayrıca, O'nun İsmi'nin kutsiyetini de ihlal etmiş olur. Genel olarak, Tevrat'ta yer alan “yapma” şeklindeki emirlerin ihlalinin cezası

¹⁷⁷ Bkz. Negatif Emirler 29-31. md.

¹⁷⁸ Şemot, 20/7.

¹⁷⁹ Detaylı bilgi için bkz. Şemot, s. 224. Yorum: Rabi Aaron Levi: Sefer Ahinuh.

¹⁸⁰ Bkz. Şemot, s. 224.

¹⁸¹ Vayikra, 19/12.

¹⁸² Vayikra, s. 392. Yorum: Torat Koanim, Raşi, Malbim.

¹⁸³ Şemot, 20/7.

(eğer başka bir ceza belirtilmemişse) kırbaç cezasıdır. Bu ihlal, eylem olmaksızın sadece konuşma veya düşünce ile yapılıyorsa ceza yoktur. Ancak Talmud'a göre, bir istisna olarak, yalan yere yemin etmenin cezası, aktif hareket içermese de kırbaçtır.¹⁸⁴

c. Şabat Günü'nün İhlâli

On Emir'in dördüncü maddesi Şabat (Cumartesi) günü ve bu günün yasaklarına uymanın bir Yahudi için önemi ile ilgilidir: “Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana, Tanrın Rab'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancılar dâhil, hiçbir iş yapmayacaksınız.”¹⁸⁵ “Gök ve yer bütün öğeleriyle tamamlandı. Yedinci güne gelindiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi. Yedinci günü kutsadı. Onu kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi.”¹⁸⁶

Şabat (Cumartesi) gününü daima hatırlamak, onu kutsal kabul etmek, haftanın altı günü çalışıp yedincisinde istirahat etmek/dinlenmek esastır. Şabat istirahate tahsis edilmiştir; umumi dinlenme günüdür. Tüm işleri bırakma ve Tanrı ile hemhal olma günüdür. Şabat gününün kaynağı, Yahudi âlimlerince çeşitli hadiselerle dayandırılmaktadır. Fakat bu günün Yahudiler için önemli bir gün olmasının asıl önemli nedeni, Tevrat'ta bildirildiğine göre, Tanrı Yahve'nin dünyayı 6 günde yaratıp 7. günde dinlenmesi olarak ifade edilebilir. Yahudi inancına göre Tanrı Yahve yedinci gün dinlenmeye çekilmiştir. Buradaki dinlenmekten kasıt, bir insanın yorulup dinlenmesi gibi değildir; daha ziyade Tanrı'nın, kendi eserini ortaya koyarak çekilmesidir. Bu yüzden Yahudiler de O'nu taklit etmek adına Şabat günlerini dinlenerek, ibadetler ve dualar ederek geçirmelidirler. Şabat, cuma günü gün batımıyla başlayıp cumartesi günü gün batımı sonrasına kadar devam eder.

Tevrat'taki şu bölümde, Tanrı, İsrailoğullarına Şabat konusunda hassas olmaları gerektiğini ve bu günün Tanrı ve İsrailoğulları arasındaki bağlılığın bir sembolü olduğunu belirtmiştir: “Rab Musa'ya şöyle buyurdu: “İsraililere de ki, ‘Şabat günlerimi kesinlikle tutmalısınız. Çünkü o sizinle benim aramda kuşaklar boyu sürecek bir belirtidir. Böylece anlayacaksınız ki, sizi kutsal kılan Rab benim.’ Şabat Günü'nü tutmalısınız, çünkü sizin için

¹⁸⁴ Bkz. Vayikra, s. 395.

¹⁸⁵ Mısır'dan Çıkış, 20/8-10.

¹⁸⁶ Yaratılış, 2/1-3.

kutsaldır. Kim onun kutsallığını bozarsa, kesinlikle öldürülmeli. O gün çalışan herkes halkının arasından atılmalı. Altı gün çalışılacak; ama yedinci gün Rab'be adanmış Şabat'tır, dinlenme günüdür. Şabat Günü çalışan herkes kesinlikle öldürülmelidir. İsraililer, sonsuza dek sürecek bir antlaşma gereği olarak, Şabat Günü'nü kuşaklar boyu kutlamaya özen gösterecekler. Bu, İsraililerle benim aramda sürekli bir belirti olacaktır. Çünkü ben, Rab yeri göğü altı günde yarattım, yedinci gün işe son verip dinlendim.”¹⁸⁷

Yahudilikte Şabat'ı karşılamak için cuma günü erken kalkılarak gerekli hazırlıklar yapılır. Eğer bir evde eksikler varsa alışveriş yapılır, sonrasında temizlik yapılarak (kişisel temizlikler de dâhil) ikindi vaktinden itibaren Şabat sofrası kurulur. Tüm bu hazırlıkların akşam vakti “Şabat Işıkları” denilen kandillerin yakılacağı zamana kadar bitmesi gerekir. Evdeki mumlar en az iki adet olmalıdır. Mumların yakılması, dinî bir görev olup evin hanımı tarafından yakılması önemlidir. Ancak O yakamayacak durumda ise, başkaları da yakabilir. Eğer bir ailenin evinde mum yoksa veya bunu alabilecek maddî güçleri yoksa dilenerek bile olsa Şabat mumunu temin edip yakmakla mükelleftirler. Şabat mumlarının beyaz ve sağlam olması genellikle tercih edilir.¹⁸⁸

Bu özel gün, Yahudiler için, Tanrı ile aralarındaki bağı güçlendirme günüdür. Dolayısıyla Yahudiler Şabat günü dünyevî işlerden uzak durmalı ya da bu işlerle günü geçirmemelidirler. Yahudilerin belirtilen günde uymaları gereken bazı yasaklar vardır. Bu yasaklar şu şekilde sıralanabilir:

Ekmek, saban sürmek, biçmek, demet bağlamak, harman dövmek, harman savurmak, tahıl ayıklamak, öğütmek, elemek, yoğurmak, pişirmek, kırmak, yıkamak, yün dövmek, boyamak, eğirmek, örmek, ilmek yapmak, iplik dokumak, iki ipliği çözmek, düğüm atmak, düğüm çözmek, dikiş dikmek, dikiş dikmek amacı ile yırtmak, avlamak, boğazlamak, deriyi yüzme, tuzlamak, tabaklamak, tüyleri kazımak, kesmek, yazmak, silmek, inşa etmek, yıkmak, ateş yakmak, söndürmek, çekiç ile vurmak, taşımak...

Bir Yahudi bu işlerden birini Şabat günü yapacak olursa bu onun için büyük bir günahdır.¹⁸⁹

Bu belirtilen kategoriler Talmud'da geliştirilmiş olup, benzeri işler “tolada” (türevi) adı altında toplanmıştır. Örneğin; hasadın türevleri çiçek veya meyveyi koparmayı da içerir.

¹⁸⁷ Mısır'dan Çıkış, 31/12-17.

¹⁸⁸ Suzan Alalu vd., Yahudilikte Kavram ve Değerler, ed. Yusuf Altıntaş, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2001, s.173.

¹⁸⁹ Çıkış, 35/2-3.

Bu türünlere karşı da yasağa kesinlikle uymak gerekir. Şabat Günü izin verilen bazı durumlar da vardır: Tehlikeli hayvanlar öldürülebilir, bir kişinin kendini savunabilmesi için dövüşmesi mümkündür; bir hayatın kurtulması için her şey yapılabilir ve doğum yapmakta olan bir kadına yardım edilebilir. R. Akiva'nın oluşturduğu temel bir kurala göre: Şabat'tan evvel yapılabilecek her şey Şabat'ta yasaktır.¹⁹⁰

Şabat günü, Mitsvaların pozitif ve negatif emirler bölümünde şu şekilde geçmektedir:

- Sözlere Şabat gününü kutsal kılma emri.¹⁹¹
- Şabat gününde çalışmama emri.¹⁹²
- Şabat günü iş (Melaha) yapma yasağı.
- Şabat gününün limitleri dışında uzak yerlere gitme yasağı.¹⁹³

d. Anne Babaya Hürmetsizlik

On Emir'in beşinci maddesinde yer alan, "Anne babana hürmet edeceksin" cümlesi İsrailoğullarına, büyüklere karşı hürmetsizliğin de günah olacağı vurgusunu yapmıştır.

Yahudilikte aile sadece sosyal bir olgu değildir. O, aynı zamanda dinî bir topluluktur. Dini, ibadetleri koruma ve bunları gelecek nesillere aktarma görevini aile ve onun yöneticisi konumunda olan baba üstlenmiştir. Tevrat'a göre Yahudilerin ataları "İbrâhim, İshak, Yaküb" kurban yerleri (mezbah) hazırlamışlar ve Tanrı'ya kurban takdim etmişlerdir.¹⁹⁴ Bunların yanı sıra baba, bir aile ibadeti olarak evde gerçekleştirilen fısıh (pesah) bayramına da başkanlık eder.¹⁹⁵ Bu yüzden babanın ruhanî bir sorumluluğu vardır ve evdeki sınırsız otoritesi de buradan gelmektedir. Aile bağlarını koparan bir kişi, atalarının himayesinden mahrum kalır.¹⁹⁶

Anne babaya saygı konusu, pozitif ve negatif emirler içerisinde de yer almaktadır:

- Anne babaya saygı gösterme emri.
- Anne ve babadan korkma emri.¹⁹⁷

¹⁹⁰ Besalel, Yahudilik Ansiklopedisi, C.3, İstanbul 2002, s.654.

¹⁹¹ Şemot, 23/12.

¹⁹² Bkz. Pozitif Emirler 19-20. md.

¹⁹³ Bkz. Negatif Emirler 6-7. md.

¹⁹⁴ Yaratılış, 12/7; 13/18; 26/25; 37/5.

¹⁹⁵ Çıkış, 12/1-51.

¹⁹⁶ Mehmet Akif Aydın, "Aile", DİA, C.2, İstanbul, 1989, ss.196-200.

¹⁹⁷ Bkz. Pozitif Emirler 41-42. md.

- Anne veya babaya vurma yasağı.
- Beddua etme yasağı.
- Anne veya babaya beddua etme yasağı.¹⁹⁸

Tanrı'nın, bu dünyada İsrailoğullarına yüklediği ilk görev yalnızca tek yaratıcıya iman etmek iken, beraberinde yüklediği sorumluluk ana-babaya itaat etmektir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır: “Hani, biz İsrailoğulları'ndan, ‘Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz’ diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz.”¹⁹⁹

Yahudilikte, anne babaya saygı gösterme hususunda bazı önemli kurallar oluşturulmuştur:

- Her evlat, anne ve babasından çekinmeli ve onlara hürmette kusur etmemelidir.
- Anne babaya hürmet onların gönlünü hoş tutmak, düşkün duruma geldiklerinde onların her türlü ihtiyacını karşılamakla olur. Maddî ihtiyaçlarını görürken onlara iyi muamele etmeyen, güler yüzlü davranmayan kişi için Tanrı'nın cezası kaçınılmazdır.
- Anne baba, asla kendi isimleriyle çağırılmaz.
- Bir Yahudi; annesi ya da babası öldüyse, ardından bir üvey anne veya babaya sahip olduysa, bu kişilere de saygı göstermekle yükümlüdür.²⁰⁰

Yahudi dinî anlayışına bakıldığında ailenin önemi sosyal ve dinî yaşamda kendini göstermektedir. Özellikle Şabat gibi önemli günlerde aile ile birlikte olmak önemlidir. Zira aile birliği dini de her zaman güçlü tutacaktır.

“Babana ve annene saygı göster. Bu sayede Tanrın Aşem'in sana vermekte olduğu toprak üzerinde günlerin uzayacaktır.”²⁰¹ Bu pasuk, ebeveyne saygı gösterme konusuna Tanrı'nın ne denli önem verdiğini göstermektedir. Yahudiliğe göre bir insanın var olmasında/oluşumunda üç ortak unsur vardır: Tanrı, babası ve annesi. Bu yüzden kişi ebeveynini onurlandırır, Tanrı, bunu Kendisi onurlandırılmış olarak kabul eder. Tabii bunun aksi de doğrudur. Anne- babasına saygı göstermeyen insanlar için de Tanrı, bunu Kendisine yapılmış bir saygısızlık olarak addedecektir. Tanrı'nın anne-babaya saygı

¹⁹⁸ Bkz. Negatif Emirler 44-46. md.

¹⁹⁹ Bakara, 2/83.

²⁰⁰ Rabi Nisim Behar, Dini Uygulama Rehberi, çev. Mordehay Yanar, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş, C.2, İstanbul, 2009, ss.339-340.

²⁰¹ Şemot, 20/12.

göstermekle ilgili olan bu tutumu, insanın anne babasına olan sevgi duygusunun değişebilme ihtimaline karşıdır. Bir Yahudi, anne babasına duyması gereken saygıyı, sadece ona duyduğu sevginin bir sonucu olarak düşünmemelidir. Bunun Tanrı'ya yönelik bir yükümlülük olduğunun daima bilincinde olmalı ve onları kendisine Tanrı'dan bir emanet olarak düşünmelidir.²⁰²

Saygı gösterme hususunda öncelik babaya aittir. Tabii bu, rastgele bir durum değildir. Zira herkes, bir annenin, genel olarak çocuğuna babasına göre daha şefkatli ve yumuşak davrandığını bilir. Bundan dolayı bir çocuğun, babasına göre annesine daha derin bir bağlılık, sevgi ve saygı duyması olağandır. Tevrat, bu sebeple, sevgi ve saygıyı dengelemek için önceliği babaya vermiştir.²⁰³ Ancak başka bir emirde anne ve babadan çekinmeyi emretmektedir.²⁰⁴ Dolayısıyla Tevrat, burada anneye öncelik vererek zıt yönde bir denge sağlamış olmaktadır.²⁰⁵

e. Katletmek

“Katletmeyeceksin” emri de On Emir'den birisidir ve bu emrin sınırlarını iyi anlamak için Tevrat'taki birçok ilgili kısma göz atmak gerekir.

Yahudi dinine göre insan öldürmek ilk insandan itibaren yasaklanmıştır. Tevrat'ta ise Tanrı ilk defa bu yasaktan, Noah'ı (Hz. Nuh) kutsadığı sırada bahsetmiştir. İnsan kanı dökmenin günahı ve yasaklığından bahsederken Tanrı, insanoğlunu Kendi suretinde yarattığını²⁰⁶ ve öldürülenin kanının bizzat Kendi tarafından hesabının sorulacağını belirtir. Tevrat, kan dökmenin Yahudilerin yaşadıkları ülkeyi kirlettiğini ve sadece katilin kanının akıtılmasıyla bu kirin temizleneceğini belirtir.²⁰⁷ Bu konudaki pasaj şöyledir: “İçinde yaşadığınız ülkeyi kirletmeyeceksiniz. Kan dökmek ülkeyi kirletir. İçinde kan dökülen ülke ancak kan dökenin kanıyla bağışlanır. İçinde oturduğunuz, benim de içinde yaşadığım ülkeyi kirletmeyeceksiniz; çünkü ben İsraililer arasında yaşayan Rab'bim.”²⁰⁸

²⁰² Yorum için bkz. Şemot, s. 231.

²⁰³ Talmud, Kiduşin 30b.

²⁰⁴ Bkz. Vayikra, 19/3.

²⁰⁵ Yorum için bkz. Şemot, s. 231.

²⁰⁶ Yaratılış, 1/26-27.

²⁰⁷ Sevde YAMAN, “Tevrat'a Göre İnsan Hayatı ve Onurunun Kutsallığı”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.5, S.2, 2016, ss.344-347.

²⁰⁸ Çölde Sayım, 35/33-34.

Tanrı, cinayeti keskin bir dille yasaklarken, Noah'a bunu şu şekilde ifade etmiştir: "İnsan kanı döken kişinin kanı (yine) insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı, insanı kendi görüntüsünde yapmıştır."²⁰⁹

Talmud, cinayet hususunda biraz daha detaya iner ve anne karnındaki bir bebeğin ölümüne sebep olan birinin bile ölüm cezasına çarptırılması gerektiğini savunur. "İnsan kanı döken kişi..."²¹⁰ ifadesindeki insan kanı vurgusu anne karnındaki bir fetüsü de içine alır.²¹¹

Negatif Emirler içerisinde cinayet işlemekle ilgili madde şudur:

- Bir insanı öldürme yasağı.²¹²

Tora (Tevrat) incelendiğinde, suçsuz bir adamı kasıtlı olarak öldürmenin her türlüünün günah kabul edildiği kanaatine varılmaktadır. Lakin bu günahın veya suçun, işlenme şekline ve öldüren kişinin niyetine göre de farklı derecelendirildiği görülmektedir.

Tevrat'ta, bir kişinin, cinayeti kasıtlı mı yoksa kasıtsız mı işlediği noktasında ayırım yapılmış ve bu durumun tespit edilebilmesi için farklı yöntemler gösterilmiştir. En önemlisi ölen ve öldürülen kişi arasında bir bağ ve husumet olup olmamasıdır. Ardından ölüme neden olan âlet incelenmeli ve cinayetin o âletle işlenip işlenmediği kesinleştirilmelidir. Bu noktada önemli olan boyut, öldüren kişinin ölene karşı bir kin ve kastının olmasıdır. Kasıt sonucunda bir âlet ile veya hiçbir âlet kullanmadan kişinin ölümüne sebep olmuşsa, o adamın katil olduğuna hükmedilir. Öldüren kişinin asıl kastı öldürmek değil de elindeki âletle karşısındakini yaralamak bile olsa, kasıtlı ölümüne sebebiyet verdiği için katil olduğuna hükmedilir. Ancak, kişinin karşısındakine yönelik hiçbir kastı yok iken kazayla ölümüne sebep olmuşsa, -balta ile odun keserken baltasının ucunun çıkarak yanındaki bir adama denk gelmesi ve adamın ölmesi gibi- o kişi katil sayılmaz. Yine meşru müdafaa halindeyken kişi birisini öldürürse suçlu kabul edilmez. Bu durumda nefsi müdafaa hakkının kötüye kullanılmaması için de önlem alınmak istenmiştir. Örnek olarak, bir hırsız bir eve gece vakti girdiğinde öldürülürse ev sahibi katil sayılmazken, gündüz vakti girdiğinde öldürülürse cinayet işlemiş sayılır.²¹³

Tevrat'ta insan katletmenin cezası ölüm iken, herhangi bir kasıt olmadan, yanlışlıkla birinin ölümüne yol açmanın cezası ölüm değildir. Çünkü burada kişinin öldürdüğü şahsa

²⁰⁹ Bereşit, 9/6.

²¹⁰ Talmud, Sanhedrin 59a.

²¹¹ Parry, a.g.e., ss.221-222.

²¹² Bkz. Negatif Emirler 32. md.

²¹³ Yaman, a.g.m., ss.345-346.

karşı bir kastı ve nefreti yoktur. Bu durum şu cümlelerle ifade edilir: “Eğer biri başka birine beslediği kinden ötürü onu iter ya da bile bile ona bir nesne fırlatırsa, o kişi de ölürse, ya da beslediği kinden ötürü onu yumruklar, o kişi de ölürse, vuran kişi kesinlikle öldürülecektir; katildir. Ölenin öcünü alacak kişi katille karşılaşınca onu öldürecektir. Eğer biri bir başkasına kin beslemediği halde ansızın onu iter ya da istemeyerek ona bir nesne fırlatırsa, ya da onu görmeden üzerine öldürebilecek bir taş düşürürse, o kişi de ölürse, öldüren ölene kin beslemediğinden ve ona zarar vermek istemediğinden, topluluk adam öldürenle kan öcünü alacak kişi arasında şu kurallar uyarınca karar verecek: Topluluk adam öldüreni kan öcü alacak kişinin elinden korumalı ve kaçmış olduğu sığınak kente geri göndermeli. Kişi kutsal yağla meshedilmiş başkâhinin ölümüne dek orada kalmalıdır.”²¹⁴

Yahudiliğe göre insan katleden kişiye acınamamak, katleden kişinin mevkii ne olursa olsun cezasını vermek gerekir. Yahudiliğin üzerinde önemle durduğu konulardan biri insan hayatı ve insanın onurudur. Bu iki unsur korunması gereken emanetler olarak görülmüştür. Kişinin her ne olursa olsun uzak durması gereken üç temel eylem vardır: bunlardan birincisi şirk, ikincisi insan katli, üçüncüsü de zinadır. Tevrat’ta, katil bir kimseye (haksız yere birinin canını almışsa) ceza vermek hususunda asla acınmaması gerektiği şu ifadelerle vurgulanır: “Ama eğer akranından nefret eden bir kişi, ona tuzak urup ona karşı kalkarak ölümcül bir darbe indirirse ve (akranı) ölürse, (katil başta yine) bu şehirlerden birine kaçacaktır. (Ama sonra) şehrinin ileri gelenleri (görevliler) göndererek onu oradan aldıracaklar ve (mahkeme onu suçlu bulduktan sonra) onu intikamcının eline teslim edeceklerdir. (Katil, intikamcının eliyle) ölecektir. Gözün ona acımasın. Masum kan (döken kasıtlı katili) Yisrael’den yok etmelisin ve (bunu yapman) senin iyiliğinedir.”²¹⁵

Kişinin başına gelen her türlü kötü olay ve musibet günahlarına birer kefarettir. Bu, kişiye bazen bir insan tarafından yapılan kötülükle de olabilir. Dolayısıyla bir Yahudinin takınması gereken tavır, Tanrı’ya bağlılığını kaybetmeden, isyan etmeden ve kin gütmekten, iyi halini korumaktır. Zira Tevrat, İsrailoğullarına, intikam duygusuyla hareket etmelerini yasaklamıştır.²¹⁶

²¹⁴ Sayılar, 35/20-26.

²¹⁵ Devarim, 19:11-13.

²¹⁶ Behar, a.g.e., ss.345-346.

f. Zina

Uzak durulması gereken büyük günahlardan biri de zinadır.

Tevrat'ta zina ve fuhuş kelimelerini ifade etmek için, ni'uf, zenut, zenunim, ifadeleri kullanılmıştır. Zina, bilerek ve isteyerek evli veya nişanlanmış bir kadınla yapılan cinsel ilişki şeklinde tanımlanabilir. Bu noktada, kadının evli veya nişanlı olup olmaması meselesi durumu farklılaştırmaktadır. Çünkü evli bir erkeğin bekâr ve nişanlı olmayan bir kadınla cinsel ilişkiye girmesi zina suçu sayılmamaktadır.²¹⁷ Zina ile ilgili olarak Tevrat, şu şekilde net ifadeler ortaya koymuştur: “Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa, hem kadınla yatan adam, hem kadın, ikisi de öldürülecek. İsrail'den kötülüğü atacaksınız. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götüreceksiniz, taşıyarak öldürecekleriniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız. Eğer bir adam kırdaki nişanlı bir kızla karşılaşır, onu yakalayıp tecavüz ederse, yalnız tecavüz eden adam öldürülecek. Kıza hiçbir şey yapmayacaksınız. Çünkü kızın ölümü hak edecek bir günahı yoktur. Bu, komşusuna saldırıp onu öldüren adamın davasına benzer. Adam kızın kırdaki gördüğünde nişanlı kız bağırmışsa da onu kurtaran olmamıştır.”²¹⁸

Tevrat'taki bu belirlemelere dikkat edilirse, Yahudilikte işlenen fiilin zina suçu sayılabilmesi için evli bir kadın veya biriyle evlenme ahdinde bulunmuş nişanlı bir kadınla yapılması gerekmektedir. Çünkü evlilik ve nişanlılık kutsal bir bağ olarak görülmektedir. Bu durumda Tevrat'a göre, kadın da erkek de büyük bir günah işlemiş olur ve bu günahın cezası yasal olarak öldürülmeleridir. Tevrat bunu açıkça vurgulamaktadır.

Bir erkek evli veya nişanlı olmayan bir kızla cinsel bir birliktelik yaşamışsa, bu durum Yahudilikte zina olarak nitelendirilmemektedir. Çünkü kutsal bir bağ olan evlilik ve nişanlılık durumunu bozmak gibi bir durum söz konusu değildir. Bu fiil işlendiği takdirde cezası da ölüm değildir. Yalnızca bu fiili işleyen erkek bir takım sorumlulukları üzerine almak zorundadır. Bu durum Tevrat'ta şöyle ifade edilir: “Eğer bir adam nişanlı olmayan erden bir kızla karşılaşır, tutup onunla yatarsa ve bu ortaya çıkarsa, kızla yatan adam kızın

²¹⁷ Mustafa Yiğitoğlu – Ömer Faruk Habergetiren, “Yahudilik ve İslâm'da Zina Suçu ve Cezası”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.5, S.2, 2016, ss.271-297.

²¹⁸ Yasa'nın Tekrarı, 22/22-27.

babasına elli gümüş verecek. Kıza tecavüz ettiği için onu karı olarak alacak ve yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.”²¹⁹

Bir fiilin, Tanrı'nın emirlerini ihlal etmek suretiyle işlenmiş bir suç olarak kabul edilebilmesi için, bu fiili işleyen kişinin akıl bâliğ olması ve bu fiili hiçbir baskı altında kalmadan özgür iradesiyle gerçekleştirmiş olması gerekir. Eğer bu suç, baskı altında gerçekleşmiş, özgür iradeyle işlenmemişse, Tevrat'ta belirtilen tüm cezâî yaptırımlardan muaf kabul edilir. Aynı zamanda, suçun sağlıklı tespiti için her iki tarafın da yaptığı beyanlar, sonucu etkileyen en önemli etkenlerdendir. Bu yüzden cinsel istismara maruz kalmış bir kişi, kendi beyanı ile mahkeme tarafından suçsuz sayılabilmektedir. Bunun yanı sıra, suçun gerçekliğinin en doğru şekilde tespiti ve cezalandırma için mahkeme şahitlerin de beyanlarına başvurur. Burada önemli olan nokta, şahitlerle şüpheliler arasında bir akrabalık bağı bulunmamasıdır. Tevrat, zina suçu ile ilgili hüküm verirken, şüphelilerin detaylı bir şekilde sorgulanması ve olayın iyice araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca iki ya da üç şahidin²²⁰ getirilmesi gerektiği, mahkeme sonunda suçun doğruluğu kanıtlandığında/suç sabit olduğunda, kent kapısında erkek ile kadının taşlanarak öldürülmesi (recm) gerektiği belirtilmektedir.²²¹

g. Hırsızlık

On Emir'deki “Çalmayacaksın” maddesi de, zinadan sonra en ağır günahlardan biri olan hırsızlığı ifade etmektedir. Yahudilikte hırsızlık suçuna uygulanacak cezalar bellidir; bu konu üzerinde ihtilafa yer yoktur. Yahudilikte hırsızlık üç ana başlık altında toplanabilir:

- İnsan çalıp satmak, kaçırmak,
- Hayvan çalmak,
- Birtakım nesnelere çalınması.

İnsan kaçırmak, satmak gibi eylemlerin her biri, insanın yaşama ve kişilik haklarına direkt saldırı olduğundan, Yahudilik bu suçun cezasının ölüm olacağını bildirmektedir. Bu

²¹⁹ Yasa'nın Tekrarı, 22/28-29.

²²⁰ Yahudi Hukuku'nda kumar oynayan, Şabat (sept) günü ürünlerini satan, hırsızlık yapan, ticarete zorba olan, sahibinden izinsiz başkalarının arsasında hayvan otlatanlar; vergi tahsildarları, meyhaneciler, erkek kardeş, baba, amca, dayı, teyze, kayınpeder gibi akrabaların ve bunların öz ve üvey oğullarının, kadınlar ile kölelerin şahitliği kabul edilmemektedir (Sanhedrin, 24b; 25b; 27b).

²²¹ Yiğitoğlu – Habergetiren, a.g.m., ss.275-276.

hüküm Tevrat'ta şöyle geçmektedir: “Kim adam kaçırsa, onu ister satmış olsun, ister elinde tutsun, kesinlikle öldürülecektir.”²²²

Hırsız büyükbaş veya küçükbaş bir hayvan çalmaya kalkarsa, çaldığı hayvanın iki mislini mal sahibine vermek durumundadır. Bu konudaki hüküm Tevrat'ta açık şekilde ifade edilmiştir: “Bir adam öküz ya da davar çalıp boğazlar ya da satarsa, bir öküze karşılık beş öküz, bir koyuna karşılık dört koyun ödeyecektir. Bir hırsız bir eve girerken yakalanıp öldürülürse, öldüren kişi suçlu sayılmaz. Ancak olay güneş doğduktan sonra olmuşsa, kan dökmekten sorumlu sayılır. Hırsız çaldığının karşılığını kesinlikle ödemelidir. Hiçbir şeyi yoksa, hırsızlık yaptığı için köle olarak satılacaktır. Çaldığı mal -öküz, eşek ya da koyun-sağ olarak elinde yakalanırsa, iki katını ödeyecektir.”²²³

Yine Tevrat'ta, herhangi bir eşyayı çalmakla ilgili şu pasaj vardır:

“Biri komşusuna saklasın diye parasını ya da eşyasını emanet eder ve bunlar komşusunun evinden çalınır, hırsız yakalandığında iki katını ödemelidir. Ama hırsız yakalanmazsa, komşusunun eşyasına el uzatıp uzatmadığının anlaşılması için ev sahibi yargıç huzuruna çıkmalıdır. Emanete ihanet edilen konularda, öküz, eşek, koyun, giysi, herhangi bir kayıp eşya için 'Bu benimdir' diyen her iki taraf sorunu yargıcın huzuruna getirmelidir. Yargıcın suçlu bulduğu kişi komşusuna iki kat ödeyecektir.”²²⁴

Mitsvalar içerisinde de hırsızlığın yasaklığı ile ilgili maddeler bulunmaktadır:

- Çalarak aldığını geri verme emri.
- Başkasına ait olan kayıp bir malı geri verme emri.²²⁵
- Maddî değeri olan bir şeyi çalma yasağı.
- Güç kullanarak soygun yapma yasağı.
- Borcunu vermeyi reddetme yasağı.
- Başkasına ait olan bir malı haksız bir şekilde alıkoyma yasağı.²²⁶

²²² Mısır'dan Çıkış, 21/16.

²²³ Mısır'dan Çıkış, 22/1-4.

²²⁴ Mısır'dan Çıkış, 22/7-9.

²²⁵ Bkz. Pozitif Emirler 62-63. md.

²²⁶ Bkz. Negatif Emirler 34-37. md.

Hırsız çaldığı her ne ise, ceza karşılığı olan miktarı mal sahibine ödemelidir. Hırsızın çaldığı malı satması, yok etmesi veya karşılığını ödeyememesi durumunda hırsızın bu dünyadaki cezası hürriyetinin elinden alınması/köle olarak satılmasıdır.²²⁷

Fakir bir kimsenin, yani aç bir hırsızın karnını doyurmak için bir yiyecek çalması kötü karşılanmamıştır. Böyle kimseleri hor görmemek gerekir. Fakat bu kişi mal sahibi tarafından yakalanırsa, yine çaldığı malın yedi katını mal sahibine ödemek zorundadır. Bütün varını yoğunu vermek anlamına gelse bile hüküm böyledir.²²⁸

Buradan çıkarılacak sonuç; Yahudi dinine göre, bir kimse başkasının malını her ne sebeple çalmış olursa olsun, karşılığını mutlaka ödemek zorundadır. Bu, bazen malının bazen de hürriyetinin elinden gitmesiyle olmaktadır.

h. Yalancı Şahitlik

Tüm dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de yalancı şahitlik büyük günahdır ve yasaklanmıştır.

Yahudi Kanunu, mahkemede, en belirleyici ve gerçek kanıt olarak şahitlerin ifadesini kabul etmektedir. Kutsal metinler, bir olayın açıklık kazanması için en az iki şahide gerek olduğunu ifade etmiştir. Tabii ki her şahidin de şahitliği kabul edilmeyecektir. Mahkemede şahitlik yapacak bir kimsenin, şahitlik ettiği kişilerle ve konuyla hiçbir bağlantısının olmaması, aynı zamanda sicilinde herhangi bir suç ve lekesinin bulunmaması gerekir. Mahkeme ancak böyle kişilerin şahitliğini kabul etmektedir. Böylece Tevrat, şahitlik yapan her şahidi Tanrı'nın Huzuru'na getirmiş; onu her şeyi gerçekten bilen, insanları en iyi tanıyan Tanrı ile karşı karşıya getirmiş olur. Bu yüzden olabilir ki, günümüzdeki mahkemelerde ifadesi alınan şahitlerin "doğruyu söyleme ve sadece gerçekleri anlatma" hususunda yemin etmesi Yahudi mahkemelerinde hiç olmamış bir olaydır. Çünkü yemin etmenin gayesi, kişiyi söyledikleri konusunda Tanrı'ya karşı sorumlu kılmaktır. Ancak Tevrat'a göre, bir Yahudi kendisini şahit olarak öne sürdüğü anda, zaten kendiliğinden Tanrı'nın huzurunda olduğunun bilincinde olmalıdır. Bunun üzerine ayrıca yemin etmesine gerek duyulmamaktadır.²²⁹

²²⁷ Mısır'dan Çıkış, 22/3.

²²⁸ Süleyman'ın Özdeyişleri, 6/30-31.

²²⁹ Detaylı bilgi için bkz. Devarim, s. 419. Yorum: Hirsch.

Yalancı şahitlik Tanrı'nın, Koenlerin (Kohenler) ve yargıçların huzurunda hesap vermeyi gerektirir. “Yalancı bir şahit (ikilisi), bir kişiye karşı kalkıp uydurma ifade verirse, (haklarında şikâyette bulunulmasıyla) dava konusu haline gelen bu iki adam Tanrı'nın huzurunda, o dönemde olacak Koenler'in ve yargıçların huzurunda hazır duracaklardır.”²³⁰

Tevrat'ta, kişinin kendi çıkarları veya bir yakınının çıkarları için yalancı şahitlik/tanıklık yapması ve adaleti saptırmasının büyük bir günah olduğu vurgulanmıştır.²³¹ Bir kişinin adaleti doğrudan saptırması, yalan tanıklık yapması o kişiyi Yahudi yasalarına göre kötü bir insan, diğer bir deyimle günahkâr bir insan yapmaktadır.

Tevrat, bir yandan “duruşmada fakiri/yoksulu kayırmama”²³² ilkesini adaleti korumak adına öne sürerken; öte yandan da, “Duruşmada yoksula karşı adaleti saptırmayacaksınız. Yalandan uzak duracak, suçsuz ve doğru kişiyi öldürmeyeceksiniz. Çünkü ben kötü kişiyi aklamam”²³³ demektedir.

Hasılı, Yahudiliğe göre yalancı şahitlikte bulunarak adaleti saptırmak büyük bir günahdır. Bu, Negatif Emirler içerisinde de geçmektedir:

- Yalan tanıklıkta bulunma yasağı.²³⁴

Yine Tevrat'taki anlatıma göre, Hz. Yusuf'un kardeşleri onu kıskanarak İsmailoğullarına satmıştır. Tüm kardeşler, babaları Hz. Yakub'un önünde yalancı şahitlik yaparak, “Yusuf'u vahşi bir hayvan parçaladı” deyip onun kanlı gömleğini babalarına göstermişlerdir.²³⁵ Bu olay da Yahudi inancında yalancı şahitliğe dair en keskin örneklerden biridir.

Bir diğer örnek Yusuf kıssasıdır. Hz. Yusuf'un Mısır'da köle olarak, Potifar ve Züleyha tarafından satın alınmasından bir süre sonra, Züleyha Yusuf'a karşı bazı hisler beslemeye başlamış ve ona ahlaksız bir teklifte bulunmuştu. Teklifi reddedildiğindeyse, Yusuf'a iftira atarak, Potifar'ın sorgusu sırasında aleyhinde yalancı şahitlikte bulunmuş ve onun zindana düşmesine neden olmuştu. Bu olay Tevrat'ta detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.²³⁶

²³⁰ Devarim, 19/16-17.

²³¹ Mısır'dan Çıkış, 23/1-2.

²³² Mısır'dan Çıkış, 23/3.

²³³ Mısır'dan Çıkış, 23/6-7.

²³⁴ Bkz. Negatif Emirler 39. md.

²³⁵ Bereşit, 37/26-30.

²³⁶ Yaratılış, 39/1-23.

Kadınların şahitlik durumlarına gelince, Tevrat'ta²³⁷ iki şahit söz konusu edildiğinde bunların erkek olacağı belirtilmiştir.²³⁸ Buna karşıt olarak büyük Alaha otoritesi Yosef Caro, burada her iki cinsiyetin kastedildiğini ileri sürmektedir. Bazı bilginler de, kadınların şahitliklerinin kabul edilmemesi durumunu, yanlış şahitlikte buldukları zaman gerekli tazminatı ödeyememelerine bağlar. Çünkü Talmudik dönemlerde kadınların kendilerine ait mülkiyetleri bulunmamakta ve geçimleri de kocaları tarafından sağlanmaktaydı. Ayrıca ev meşguliyetleri ve sorumlulukları da onların güvenilir bir şahit olmalarına engel olarak görülmüştür.²³⁹

i. Kıskançlık/Haset

On Emir'in sonuncusu olan, "Hiç kimsenin evine, barkına, karısına, hizmetçisine, öküzüne, eşeğine velhasıl sana ait olmayan bir şeye göz dikmeyeceksin" emri de, kişinin kendi sahip olduğu şeylerle yetinmesi, başkalarının sahip olduklarına göz dikmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kıskançlık da negatif emirler içerisinde yer alan yasaklardan biridir:

- Başkasına ait olan herhangi bir şeye göz dikme yasağı.²⁴⁰
- Arkadaşına ait olan bir şeyi kalben arzulama yasağı.²⁴¹

Maimonides'e göre, bir kişi başkalarına ait olan şeylere kalben güçlü bir istek duyuyor ve buna engel olmuyorsa, bu düşüncelerini eyleme dökmese bile bu kuralı çiğnemiş olur.²⁴² Çünkü insan böylesi saplantılı düşüncelerine engel olmazsa ileride bunları eyleme dönüştürebilecektir. Başka insanların mallarına, eşlerine yahut onlara ait herhangi bir şeye göz dikmek, insanı günaha götüren en büyük sebeplerden biridir.²⁴³

Kıskançlık konusunun On Emir metninde geçmiş olması önemlidir. Çöldeyken İsrailoğulları Mişkan'ın (Buluşma Çadırı) çevresinde ve Hz. Musa'nın liderliğindeki Sanhedrin'in yakınında bulunmaktadır. Bu durumda İsrailoğullarının her daim yanı başında

²³⁷ Yasa'nın Tekrarı, 19/17.

²³⁸ Bereşit, 19/17'nin Türkiye Hahambaşılığı tarafından onaylanan çevirisinde ve Kitab-ı Mukaddes'in eski çevirisinde şahitler "iki adam" şeklinde erkek olarak belirtilmektedir. Ancak Hıristiyan kutsal kitabının Kutsal Kitap adıyla yayımlanan yeni çevirisinde, her iki cinsi de kapsamak üzere "iki kişi" ifadesi kullanılmaktadır.

²³⁹ Bkz. Besalel, a.g.e., C.2, ss.303- 305.

²⁴⁰ Devarim, 5/18. Tamah etme yasağı.

²⁴¹ Bkz. Negatif Emirler 40-41. md.

²⁴² Devarim, s. 116.

²⁴³ Devarim, s, 119. Yorum: Sefer Ahinuh.

bulunan bir ilahî yargı mekanizması vardır. Bu da onların günah işlemeleri ve birbirlerine haset etmelerini/kıskançlık göstermelerini önleyen önemli bir unsur olmuştur. Fakat Erets-Yisrael topraklarına girildiğinde, herkes dağılacak ve başka topraklara yerleşecektir. Bu nedenle de Sanhedrin'den, yani ilahî yargı mekanizmasından ve Bet-Amikdaş'tan uzaklaşacaktır. Dolayısıyla İsrail halkının içinde kıskançlık ve çekişmenin baş göstermesi ihtimali de artacaktır. Bu yüzden Musa, onlara, Tanrı'nın herkesin düşüncelerinden daima haberdar olduğunu ve kalplerindeki istekleri bildiğini, bu sebeple tüm Yahudi halkının zihinlerindeki kötü düşünceleri engellemesi gerektiğini söylemiştir.²⁴⁴

5. Günah Olarak Kabul Edilen Fiiller

a. Faiz

İsrailoğulları'nın birbirleri arasında veya bir yabancından borç alıp vermesi ile ilgili bazı mitsvalar/emirler vardır:

- Fakir olan kişiye borç verme emri.²⁴⁵
- Borç veren ve alan arasında komisyon olarak aracı olma yasağı.
- Para, yemek ürünleri veya başka şeylerin Bene-Yisrael'e (İsrailoğullarına) faizle ödünç verme yasağı.

- Bene-Yisrael'den faizle borç alma yasağı.²⁴⁶

Öncelikle Tevrat'ın faizle ilgili ne söylediği önemlidir: “Halkıma, yanındaki fakire borç para vereceğin zaman, ona alacaklı gibi davranma. Onun üzerine faiz yüklemeyin”.²⁴⁷

Faiz konusunda iki önemli unsur belirtilmiştir: Borçlu kişi ve alacaklı kişi. Bu yüzden alacaklı kişiden bahsederken borçlu, faiz ve faizin artış miktarı birbiriyle bağlantılı kavramlar olmaktadır. Birine borç veren kimse, borçlu kimseye sürekli olarak borcunu hatırlatmamalıdır. Bu durum Kutsal yasalarla yasaklanmıştır. Çünkü kardeşini utandırmak da bir günahdır.²⁴⁸

²⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. Devarim, s. 119. Yorum: Hirsch, Sefer Ahinuh.

²⁴⁵ Bkz. Pozitif Emirler 56. md.

²⁴⁶ Bkz. Negatif Emirler 53-55. md.

²⁴⁷ Mısır'dan Çıkış, 22/24; ayrıca bkz. Levililer, 25/36-37.

²⁴⁸ Talmud, Baba Metsia 75b.

Tevrat, faiz karşılığı borç vermeyi yasaklamışken, faiz karşılığı borç almayı da yasaklamıştır. Başka bir deyişle Yahudiler arasında faizin hem verilmesi hem de alınması yasaktır. Tevrat'ın faizi almayı ve vermeyi bu şekilde yasaklaması, büyük ihtimalle, bu günahın kolayca işlenebilecek bir günah olmasıdır. Bu yüzden Tevrat bunu her iki yönden de engellemek istemiştir.²⁴⁹

Tevrat, “kardeşine ... faiz verme”²⁵⁰ derken; “Yabancıya faiz verebilirsin, ama kardeşine faiz veremezsin. Bu sayede Tanrın Aşem seni, onu miras edinmek üzere gelmekte olduğun toprağın üstündeki her türlü girişiminde mübarek kılacaktır.”²⁵¹ demektedir.

Bir yoruma göre Tevrat (Tora), yabancıya faiz verme serbestisini de emir kipinde dile getirmiştir: “*Yabancıya faiz ver*”²⁵². Ancak Yahudilere başkalarından faiz karşılığı borç almalarını emrediyor gibi görünse de, bu mantıklı olmayacağından, çıkarılacak manâ, bu yönde Yahudilere bir izin verildiğidir. “*Yahudi olmayan birinden borç alman gerekiyorsa, bu kişinin senden faiz talep etmesi nedeniyle kendini bu borcu almaktan alıkoymak zorunda değilsin. Faiz karşılığı borç alabilirsin.*”²⁵³

Bu noktada, Yahudi olanlar ve olmayanlar arasında bir ayırma dikkat çekilmiştir. Tevrat, Yahudi olmayanlar açısından (Noah'ın Soyu için Yedi Mitsva dışında) bağlayıcı olmadığı için, Yahudi olmayan birinden faiz karşılığı borç almak yasaklanmamıştır. Yahudi olmayan biri, verdiği borç karşılığında bir Yahudiden faiz alabilir; dolayısıyla Tevrat, aynı durumu zıddıyla da açıklamaktadır: “*Sen Yahudi kardeşinden faiz alamazsın, zira o da senden alamaz. Ama bu seni Yahudi olmayan birine faiz karşılığı borç vermekten men etmez, zira aynı şekilde o da sana verdiği borcun karşılığında senden faiz alabilir.*”²⁵⁴

Bunun yanı sıra faiz, kendi içinde birçok sorunu içermesine rağmen, tamamiyle kötü bir şey değildir. İnsanların çoğu, herhangi birine borç vermekte çekince görebilir. Yahut bunu yapmak için hiçbir neden görmez. Borcu veren kişi için, birine borç vermek yük olarak görülmektedir. Faiz ise bu yük algısını borcu veren için bir motivasyon kaynağına dönüştürebilir. İhtiyacı olan kişi ise, dezavantajlı gibi görünse de, paraya ihtiyacı olduğu an o paraya kavuşabilecek; ardından bir miktar fazlasını mantıklı bir zaman içerisinde geri ödeyebilecektir. Tarihten günümüze kadar faiz, ekonomide önemli bir etken olarak yerini

²⁴⁹ Devarim, 23/20, s. 518. Yorum: Raşi, Ramban.

²⁵⁰ Devarim, 23/20.

²⁵¹ Devarim, 23/21.

²⁵² Devarim, 23/21, s. 521.

²⁵³ Devarim, 23/21, s. 521. Yorum: Sforino.

²⁵⁴ Devarim, 23/21, s. 521. Yorum: İbn Ezra.

almıştır. Tevrat da, faiz almayı hırsızlık olarak addetmemektedir. Bilinmesi gereken nokta, Tevrat'ın Yahudi olmayanlardan bir şeyi çalmayı yasakladığı gibi, faizi de yasaklamadığıdır. Dahası, faize bulaşmayan her Yahudiyi bereket ödülü ile müjdelemektedir. Faizi diğer günahlardan ayıran en önemli nokta da budur. Zira Tanrı, diğer günahları işlemek karşılığında böyle bir ödül vaat etmemiştir. Yine de Tevrat, Yahudilerin kardeş olduklarını vurgulamak amacıyla, “tsedaka” emrinde olduğu gibi, birbirlerine faiz gibi bir yarar gütmeksizin yardım etmelerini emretmiştir. Din kardeşlerinin birbirine yardım etmeleri için ek bir motivasyona ihtiyacı olmamalıdır.²⁵⁵

b. Adaletsizlik

İşlenen bir suç veya günah karşısında adaletli davranmak Yahudi dinine göre oldukça önemlidir: “Yargıda haksızlık yapmayın. Fakiri kayırma, büyüğü onurlandırma – akranını adaletle yargılamalısın.”²⁵⁶

Bu pasuk, yargıçlara ve şahitlere yönelik bir ikaz içermektedir. Burada Tora, yargıçların, verecekleri kararlar konusunda hassas olmalarını; ayrıca taraflı bir yargıda bulunmaktan da kaçınmalarını emretmiştir. Yargıç iki taraf arasında fakir olana acıyarak, onu zengine göre daha fazla kayırması gerektiğini düşünmemelidir. Yahut tam aksine, taraflardan biri zengin veya soylu ise, onu küçük düşürmekten korkarak yanlış bir yargıda bulunmamalıdır. Zira doğru; zengin veya fakir, soylu veya sıradan olsun herkes için doğrudur. Yargıcın da görevi gerçeği ve adaleti en iyi şekilde tecelli ettirmektir.²⁵⁷

Tevrat'ın adalet emri açıktır: “Geçersiz bir duyumu kabul etme. Yoz bir tanık olmak üzere kötülle işbirliğine gitme. Kötülük etmek için çoğunluğun peşinde olma. Dava üzerine, (paylaşmadığın görüşlere) meyledecek şekilde konuşma. (Dava sonucunu) çoğunluğa göre meylettirmek (gerekir). Davasında fakire (bile) merhamet etme.”²⁵⁸

Suçu işleyen her kim olursa olsun, yargılamada adaletin yerine getirilmesi gerekir. Adil yargı ile ilgili hükümler aşağıda verilmiştir:

- Mahkemede karar verirken adaletsizlik yapma yasağı.

²⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. Devarim, 23/21, s. 520-521. Yorum: Ranban

²⁵⁶ Vayikra, 19/15.

²⁵⁷ Detaylı bilgi için bkz. Vayikra, 19/15, s. 398-399.

²⁵⁸ Şemot, 23/1-3.

- Mahkemede seçkin kişilere özel bir saygı gösterme yasağı.
- Yargıcın rüşvet alma yasağı.²⁵⁹
- Yargıcın davacıdan korkma yasağı.
- Tek bir kişinin tanıklığıyla dava kabul etme yasağı.
- Yakın akrabaların Bet-Din (mahkeme) tarafından tanık olarak kabul edilmeleri yasağı.
- Bet-Din'in (mahkeme) günahkâr bir kişinin tanıklığını kabul etmesi yasağı.²⁶⁰

Bir tanığın yalan ifade vermesinin yasak olması gibi, yargıcın da davalının yokluğunda, yalan söyleme ihtimali yüksek olan bir davacıyı dinlemesi yasaktır. Böyle bir durumda davacının ifadesi geçersizdir. Zira karşı tarafın yokluğunda bir kişi, olayları tek taraflı olarak anlatacak ve karşı tarafı istediği gibi suçlayacaktır. Bu yüzden yargıç, yalnızca bir tarafın ifadesini dinlemekle kalmamalı, olası yalanlardan etkilenmemelidir. Davacının da, yargıç izin verse bile diğer tarafın yokluğunda konuşması bu yasağın kapsamına girer. Yasağın özünde, yalanın herkesçe yanlış görülen bir kavram oluşu bulunmaktadır. Tanrı, her şeyin gerçek ve adaletli olmasını ister. Bu sebeple Tevrat, yalandan uzaklaşılmasını emreder. Bundan dolayı da, yalan olması muhtemel duyguları ve düşünceleri dikkate almak, kabul etmek ve bunları başkalarına aktarmak yasaktır.²⁶¹

c. Cinsel Sapkınlıklar

Mitsvalar içinde yanlış ilişkiler veya cinsel sapkınlıklara ilişkin yasaklar vardır. Bunlardan biri, bir erkekle ilişkide bulunma (eşcinsel ilişki) yasağı olarak ifade edilmiştir. “Bir erkekle, kadınla yatar gibi yatma; iğrençliktir bu.”²⁶² Bu yasak, cinsel ahlaksızlıklarla ilgili emirlerin en önemlilerindendir ve İsrailoğulları için işlenmesi büyük günah olan amellerdendir. Yine yakın akraba ile (Ensest) ilişki ve diğer yasak ilişkiler de bunu takip etmektedir.

Mitsvalar içerisinde, cinsel ahlaksızlıklarla ilgili yasaklar şu şekilde sıralanmıştır:

- Aynı kanı taşıyan insanların cinsel birleşme olmasa bile yakın temasta bulunmaları yasağı.

²⁵⁹ Şemot, 23/8.

²⁶⁰ Bkz. Negatif Emirler 69-75. md.

²⁶¹ Şemot, 23/1-3. Yorumlar için bkz. s. 278-281.

²⁶² Vayikra, 18/22.

- Eşcinsel ilişkide babasının çıplaklığını açma yasağı.
- Anne ile ilişkide bulunma yasağı.
- Babasının eşiyle ilişkiye girme yasağı.
- Babanın erkek kardeşiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Geliniyle (yani oğlunun eşiyle) ilişkide bulunma yasağı.
- Bir erkekle ilişkide bulunma (eşcinsel ilişki) yasağı.
- Aktif veya pasif olarak bir hayvanla ilişkide bulunma yasağı.
- Kız torunla ilişkide bulunma yasağı.
- Kendi kızıyla ilişkide bulunma yasağı.
- Bir kadın ve kızının her ikisiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Evli bir kadınla ilişkide bulunma yasağı.²⁶³
- Babanın erkek kardeşinin eşiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Aynı anneden veya aynı babadan ya da evlilik dışı ilişkiden olan kardeşinin karısıyla ilişkide bulunma yasağı.
- Anne ya da babanın sadece biri tarafından bile olsa, kız kardeşle birlikte olma yasağı.
- Babanın karısının kızıyla ilişkide bulunma yasağı.
- Babanın kız kardeşiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Annenin kız kardeşiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Karısı yaşadığı müddetçe onun kız kardeşiyle ilişkide bulunma yasağı.
- Âdet gören bir kadınla ilişkide bulunma yasağı.²⁶⁴

Cinsel yasaklar, kendi içlerinde ne kadar kötü ve günah olursa olsun, yine de doğal birer ilişkiyi ifade eder. Eşcinsellik ve hayvanlarla ilişki ise doğaya aykırılıklarından ötürü, günah açısından, diğer yasak ilişkilerden ayrı tutulmuştur. Tevrat'ın (Tora) bunları anlatışındaki sert üslup da, Tanrı'nın doğaya aykırı bu iki eylemi gerçekleştirenlere ne kadar öfkelenmişine ve bu kişilere yönelik tiksintiye işaret etmektedir.

İki erkeğin bir odada baş başa bulunmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Zira Tevrat, Yahudilerin durup dururken akıllarından tabiata aykırı bir ilişkiyi geçirebileceklerinden şüphelenmemiştir. Aynı durum hayvanla ilişki için de geçerlidir. “Her türlü hayvanla cinsel ilişkiye girip kendini murdar etme. Bir kadın da, çiftleşmek üzere bir

²⁶³ Şemot, 20/13; Vayikra, 18/20.

²⁶⁴ Bkz. Negatif Emirler 108-130. md.

hayvanın önünde durmamalıdır; sapıklıktır bu”²⁶⁵ denildiği halde, bir insanın aklından böyle bir ilişki geçme olasılığı çok düşük olduğu için bir hayvanla aynı odada bulunmak da yasak değildir. Tora’nın, diğer yasak ilişkilerden hiçbirini iğrenç olarak tanımlamazken, bu iki tür ilişkiyi “iğrenç” kelimesiyle tanımlaması, diğer ilişkilerin yasak da olsa insan doğasına aykırı olmaması; ancak bu iki tür ilişkinin insan tabiatına aykırı olmasıyla ilgilidir. Eşcinsellik doğal değildir. Bu nedenle Tevrat’a göre bu durum tiksinti uyandırmaktadır. Yahudiliğe göre, bu ilişkide aktif veya pasif taraf olmak arasında bir fark yoktur. Her ikisi de aynı günahın sorumludur ve her ikisi de aynı cezayı hak eder.²⁶⁶

Bu tür cinsel ahlaksızlıklar, İsrailoğulları’nın Tanrı’nın gözünde değersizleştiren putperestlikle benzer görülmüştür. Rabenu Behaye’e göre, Putperestlik ile cinsel ahlaksızlık arasında ortak nokta, puta tapanların da, ahlaksızlık yapanların da bu davranışlarının ihanet sınıfında olmasıdır. Nitekim Tanrı, puta tapmayı yasaklarken kendisinden “Kıskanç Tanrı”²⁶⁷ ifadesiyle bahseder. Kıskançlık, birinin, başkası kendi hakkını aldığımda hissettiği kızgınlık duygusudur. Tanrı için, bu şekilde bir zayıf karakter özelliği tabi ki söz konusu değildir; burada Tora’nın kastı, yalnızca Tanrı’ya ait olan ibadetlerin, hiçbir gücü olmayan putlara yöneltilmesi konusundaki ödün vermezliğini tanımlamaktır. Aynı ifade, karısı tarafından aldatılan bir adamın duygularını anlatmak için de kullanılmıştır.²⁶⁸

Yahudilikte eşcinselliğin cezası idamdır. Çünkü bu hâl, insan doğasına aykırı, yaşamın döngüsüne ters bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu durum Tevrat’ta şöyle ifade edilir: “Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir.”²⁶⁹

Yine Tevrat’ta, eşcinsel ilişkilerde bulunan Hz. Lut’un (a.s) kavmi ile ilgili bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde, Hz. Lut’un yanında onunla birlikte şehre gelen iki melekten bahsedilmektedir. Bu melekler genç bir erkek görünümünde olduğundan dolayı, Sodomlular, sapkın bir şekilde o iki meleği Hz. Lut’tan talep etmişlerdir.²⁷⁰ Hz. Lut bu talebi reddederek onları bu sapkın inançlarından vazgeçirmeye çalışsa da, onlar bu sapkın istekleri konusunda ısrarcı davranmışlar ve sonunda Tanrı’nın cezası ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu kısım şu şekilde anlatılır: “...Kapıya dayanan adamları büyük küçük hepsini kör ettiler.

²⁶⁵ Vayikra, 18/23.

²⁶⁶ Detaylı bilgi için bkz. Vayikra, s. 372.

²⁶⁷ Şemot, 20:5.

²⁶⁸ Detaylı bilgi için bkz. Vayikra, s. 373.

²⁶⁹ Levililer, 20/13.

²⁷⁰ Yaratılış, 19/1-11.

Öyle ki adamlar kapıyı bulamaz oldu. İçerideki iki adam Lut'a, 'Senin burada başka kimin var?' diye sordular, 'Oğullarını, kızlarını, damatlarını, kentte sana ait kim varsa dışarı çıkar. Çünkü burayı yok edeceğiz. Rab bu halk hakkında birçok kötü suçlama duydu, kenti yok etmek için bizi gönderdi.' ... Lut Soar'a vardığında güneş doğmuştu. Rab, Sodom ve Gomora'nın üzerine gökten ateşli kükürt yağdırdı. Bu kentlileri, bütün ovayı, oradaki insanların hepsini ve bütün bitkileri yok etti.'²⁷¹

Sodom ve Gomora şehirlerinde adalet anlayışı büsbütün bozulmuş ve adlî ve ahlakî bütün değerler altüst olmuş durumdaydı. Adalet anlayışı öylesine bozuk bir hâl almıştı ki; Sodumlular, kendi sınırlarında, ırmaktan karşıya kayıkla geçen kişiden dört lira tahsil ederken; kendi imkânlarıyla yürüyerek geçmeye çalışanlardan ücreti iki kat alırlardı. Zengin olduğunu düşündükleri yabancı tüccar ve yolcuların mallarını gasp ederler ve bu yabancıları asla kendi şehirlerinde görmek istemezlerdi. Rivayetlere göre Sodom ve Gomoralılar, yabancıardan asla hoşlanmaz ve onların şehirlerinden geçmelerini, orada konaklamalarını asla istemezlerdi. Şehirlerine girmeye çalışan veya yolu oraya düşen insanları da türlü yollarla engellemeye çalışırlardı. Hatta ileri giderek, şehirlerine giren insanlara çeşitli işkenceler ve acımasız eylemler gerçekleştirdikleri rivayet edilmiştir. Çoğu zaman ölümle sonuçlanan bu işkencelerin amacı, şehirlerine girmek isteyen insanlara bir nevi gözdağı vermektir. Tüm bunlardan yola çıkarak, Sodom ve Gomoralıların eşcinsel eylemlerinin asıl amacının, şehirlerine gelen yahut gelmek isteyen insanları küçük düşürmek ve cezalandırmak olabileceği düşünülmektedir. Bu eşcinsel eylemi bir çeşit ceza yöntemi olarak kullandıkları ileri sürülmektedir. Fakat hangi amaçla olursa olsun, eşcinsel her türlü eylemin günah olduğu da Tevrat'ta vurgulanan bir gerçektir.²⁷²

d. Tanrı'nın Adının İhlali

Tanrı'nın adını herhangi bir sebeple ihlal etmek de, Yahudiler için büyük bir günahdır.²⁷³

• Hilul Aşem'le (Tanrı'nın İsmi'ni ihlal etmek) sonuçlanabilecek bir harekette bulunma yasağı.²⁷⁴

²⁷¹ Yaratılış, 19/11-26.

²⁷² Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Katar, "Tevrat'ın Lut Kıssası Üzerine Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.48, S.1, Ankara, 2007, ss.57-68.

²⁷³ Vayikra, 22/32.

²⁷⁴ Bkz. Negatif Emirler 153. md.

Bu, Tanrı ya da Kutsal Kitap hakkında, insanların olumsuz değerlendirmeler yapmasına yol açmayı yasaklayan emirdir. Tanrı'nın isminin kutsiyetini ihlal etmek, çiğnemek, *Hilul Aşem* adıyla anılan günahdır.²⁷⁵ Bir Yahudinin öncelikli sorumluluğu, kendi davranışlarıyla Tanrı'nın ismini kutsal kılmaktır. Bunu Tora öğrenerek, dinî emirleri ve gerekli ibadetleri yerine getirerek, başkalarına iyi, dürüst ve ahlâka uygun davranarak hayata yansıtabilir. Bu şekilde diğer tüm insanlar Tanrı'nın ve Tora'nın ne kadar yüce ve mükemmel olduğunu anlayabileceklerdir. Bir Yahudi, bunun tam tersini düşündürecek şekilde davranır ve yaşarsa, Hilul Aşem adı verilen günahı işlemiş olacaktır. Bu, diğer günahlarla kıyaslandığında, en mühimi ve telafisi en zor olanıdır. Hahamlar, bu günahların kasıtsız işlenmesinin bile kasıtlı işlenmiş gibi büyük günah olarak kabul edileceğini söylemektedirler.²⁷⁶ İkisi arasındaki ortak nokta, cezâî manâda değildir. Zira kasıtlı işlenmiş bir günahın cezası, kasıtsız işlenmiş olandan daha ağır olacaktır. Fakat ortak yan, bu günah kasıtlı da, kasıtsız da işlense Tanrı, bu günahtan sorumlu kişiyi herkesin görebileceği bir şekilde cezalandıracaktır. Aynı zamanda Tanrı, diğer günahlar için tövbe (teşuva) fırsatı tanırken; Hilul Aşem için çoğu zaman bu fırsat söz konusu değildir.²⁷⁷

Kiduş Aşem kavramına geldiğimizdeyse, bu kavramın manâsı Tanrı'yı kutsamaktır. Kiduş Aşem, bir Yahudinin dininden vazgeçmez ise ölümünün şart koşulduğu bir durumda, dinini seçmesi ve yaşamını feda etmesi şeklindeki en önemli ilkedir. Bu kavram kaynağını Tevrat'tan alır: “Benim kutsal ismimi lekelemeyeceksin ve Ben Yisraeloğulları arasında kutsal kılınacağım.”²⁷⁸ Kiduş Aşem'e göre Bir Yahudi, dinî inanç ve eylemlerinde hayatına mâl olsa bile, dirençli olmalıdır. Örneğin bir Yahudi ölüm ile putperestlik, adam öldürme veya cinsel ahlaksızlık günahları arasında seçim yapmaya zorlanırsa, o, bu günahları işlemektense ölmeyi tercih etmelidir. Bu şekilde ölen bir kişi Kiduş Aşem olarak kabul edilir. Zıddını yapan bir Yahudi günahkâr olup, “Hilul Aşem” (Tanrı'nın Kutsal Adını alçaltmış) olur.²⁷⁹

²⁷⁵ Besalel, a.g.e., C.1, s.210.

²⁷⁶ Mişna, Pirke Avot 4/4.

²⁷⁷ Detaylı bilgi ve yorum için bkz. Vayikra, s. 492.

²⁷⁸ Levililer, 22/32.

²⁷⁹ Besalel, a.g.e., C.2, s. 327.

e. *Büyü ve Büyücülük*

Yahudi dinine göre en tehlikeli günahlardan olan, sihirbazlık, fal ve büyü de, uzak durulması gereken ve kişiyi kötülüğe sürükleyen günahlardandır. Bu yasak, mitsvalar içerisinde şu şekilde zikredilmiştir:

- İşaretlere göre (fal) hareket etme yasağı.
- Sihirbazlık veya falcılık yapma yasağı.
- Kehanette bulunma yasağı.
- Büyü yapma yasağı.
- Sihirli sözler fısıldayarak büyü yapma yasağı.
- Bir Ov'un (bir tür medium) yaptıklarını yapma yasağı.
- Bir Yidoni'nin (bir tür büyücü) yaptığını yapma yasağı.²⁸⁰
- Bir Ov veya Yidoni'ye danışma yasağı.
- Bir ölüye danışma yasağı.²⁸¹

Tanrı, bir Yahudinin büyücü ve kâhinlere kulak vererek onların sözlerini dinlemelerini, Kendisi ve İsrailoğulları arasındaki bağı zayıflatan ve güveni sarsan bir olay olarak tanımlar.²⁸²

“Alâmetlere göre hareket etmeyin.”²⁸³

Bu pasukta, alâmet ile kast edilen, batıl inançlardır. Kişi bir olaya bakarak, oradan işaretle gelecekle ilgili yorum yapıp karar almamalıdır. Örneğin, “ekmeğim ağzımdan düştü” ya da “bastonum elimden kaydı” gerekçesiyle bir yere gitmekten vazgeçmek; “sağımdan tilki geçti, bugün evden dışarı çıkmayayım yoksa biri bana zarar verecek” demek; “şu horozu kes çünkü akşam vakti öttü” ya da “şu tavuğu kes çünkü horoz gibi öttü” şeklinde yorumda bulunmak... Bu tür batıl inançlara göre yapacağı eylemleri belirleyen bir Yahudi, büyük bir yanılğı içinde olacaktır. Ayrıca kendi kendine alâmetler belirleyip: Eğer şöyle olursa ben de bunu yaparım, yoksa yapmam” demek; bu gibi mantıksız alâmetler doğrultusunda, hayata dair tahminlerde bulunmak ve bunlara göre hareket etmek günah olarak kabul edilmiştir.²⁸⁴

Günümüzde yaygın olan batıl inançlara örnek olarak; bir kişinin önünden kara kedi geçmesinin ya da merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceğine inanmak da bu

²⁸⁰ Vayikra, 19/31.

²⁸¹ Bkz. Negatif Emirler 163-172. md.

²⁸² Tesniye, 18/14-22.

²⁸³ Vayikra, 19/26.

²⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz. Vayikra, s. 412. Yorum: Sefer Ahinuh, Rambam.

yasağa dâhildir. Bilimsel sonuçlara göre yapılan tahminler ise tabîi olarak bu yasağa dâhil değildir.²⁸⁵

Tahminlere göre hareket etmeye ve bazı alâmetlerden yola çıkarak geleceğe dair çıkarımlarda bulunmaya İbranice’de “*Lenahes*” adı verilmektedir. Bu kelime aynı zamanda fal açıp fal bakmayı da ifade eder. Çünkü fal için de aynı durum söz konusudur. Fal da, çeşitli haller, şekillerden yola çıkarak ileriye yönelik tahminlerde bulunulmaktadır. Bu sebeple Tevrat, her türlü falcılığı da yasaklamış olmaktadır.²⁸⁶

Ne var ki, aşağıdaki koşullardan biri oluşursa, o alâmetlere güvenmekte sakınca görülmemektedir:

- Geleceğe yönelik bir bilgi içermeyip, geçmişe yönelik bilgiler içeriyorsa,
- Kişi hayatını bu alâmetlere göre düzenlemiyor, her yönden güvenmiyorsa,
- Bu alâmetler belli bir mantığa dayanıyorsa.²⁸⁷

Bazı durumlarda muskaya da izin verilmiştir. Dinen müsaade edilen muskalar, bir kişiyi hastalıklardan korumak veya bir kişinin yaşamını kurtarmak amaçlı yazılmış muskalarlardır. Ancak servet, başarı, makam gibi şahsî menfaatler içeren her türlü durum için muska yazmak veya yazdırmak kesinlikle büyük bir günahtır.²⁸⁸

Fal, genellikle bazı araçlar ve bazı yöntemler kullanılarak gelecekle ilgili yorum yapma ve tahminlerde bulunma işidir.

Tevrat’ta ve Yahudi dinî literatüründe en sık zikredilen fal türleri şunlardır: Kâse falı;²⁸⁹ Karaciğer falı; Fal oklarıyla gerçekleştirilen fal;²⁹⁰ Terafim falı;²⁹¹ Çubuk, değnek falı;²⁹² Ağaç falı;²⁹³ Kuş falı;²⁹⁴ Yıldız falı;²⁹⁵ Gölge falı,²⁹⁶ Ölülerle konuşarak gerçeği öğrenme (necromancie).²⁹⁷ Yahudi Kutsal Kitabı, bu fal türlerinden bahsetmiş olmasına rağmen, fal bakmayı ve türlü kehanetlerde bulunmayı net bir dille yasaklamıştır. Tevrat’ta “Gizli şeyler

²⁸⁵ Vayikra, s. 412.

²⁸⁶ Vayikra, s. 412.

²⁸⁷ Rabi Yaakov Hillel, İnanç ve Hurafe, çev. Moşe Farsi-Diana Peres, İstanbul, Haziran 2008, s.34.

²⁸⁸ Hillel, a.g.e., s.44.

²⁸⁹ İki değişik uygulaması için bkz. Tekvin 44/5; Sayılar 5/12-31.

²⁹⁰ Hezekiel, 21/21.

²⁹¹ Hezekiel, 21/21; Zekarya, 10/2.

²⁹² Yaratılış, 30/37.

²⁹³ Talmud döneminde “ağaçların dili” denilen bir fal türü vardı (bkz. Hoşea, 4/12; Hakimler, 9/37).

²⁹⁴ Sifra Keduşim, 6.

²⁹⁵ İşaya, 47/13.

²⁹⁶ Sayılar, 14/9.

²⁹⁷ II. Samuel, 28/3,7,9; II. Krallar, 21/6; II. Tarihler, 33/6; İşaya, 8/19.

Allah'ımız Rabbindir.”²⁹⁸ cümlesiyle gayb bilgisinin Allah'a ait olduğu ve bu bilgi alanından insanların uzak durması gerektiği vurgulanmıştır.²⁹⁹

“Aramızda oğlunu ve kızını ateşten geçiren yahut falcı, yahut münecim, yahut sihirbaz, yahut afsuncu, yahut büyücü, yahut cinci, yahut bakıcı, yahut ölülere danışan bulunmayacak.”³⁰⁰ Tevrat'taki bu pasajda, İsrailoğulları'nın fal ve büyüden şiddetle uzak durmaları gerektiği belirtilmiştir.

“Kim cincilere, ruh çağıranlara danışır, bana ihanet ederse, ona öfkeyle bakacak, halkımın arasından atacağım.”³⁰¹

Tanrı, bu günah ile ilgili keskin bir dille uyarıda bulunmuştur. Falcılık ve büyü işleriyle uğraşan bir kimsenin cezası, Tevrat'a göre ölümdür: “Cincilik yapan ve ruh çağıran ister erkek olsun, ister kadın olsun kesinlikle öldürülecektir. Onları taşıyacaksınız. Ölülerinden kendileri sorumludur.”³⁰²

Rabbiler Talmud'da, kehanette bulunma fiiline karşı kararsız bir tutum sergilemişlerdir. Bunun nedeni de, Tevrat'ta, kesin bir şekilde her türlü kehanet ve falcılığı yasaklayan emirlerin olması; diğer yandan da Babilonya (Babil) bilginlerinin yaşadıkları bölgede bu duruma karşı benimsedikleri tutumdur. Çünkü sözü edilen bilginler bazı işaretlere (simanim) izin vererek, bunlara inanmakta bir sakınca görmemişlerdir. Bu işaretlerle, Tevrat'ın yasakladığı kehanet (nahaş) arasında bir ayırımı gitmişlerdir. Maimonides gibi düşünen bilginler ise, kehanetin her türüsünün Yahudi dinine göre günah olduğunu ileri sürmüşlerdir. Zira bir durumun, iyi bir işaret mi yoksa bir kehanet mi olacağını ayırt edebilmek zor bir meseledir.³⁰³

Fal gibi büyü de Tevrat'ta sert ifadelerle yasaklanmıştır. Bununla ilgili kısım şöyledir: “Aranızda oğlunu ya da kızını ateşte kurban eden falcı, büyücü, muskacı, medyum, ruh çağıran ya da ölülerin ruhlarına danışan kimse olmasın. Çünkü Rab bunları yapanlardan tiksindir.”³⁰⁴

Yahudi kutsal kitabında üç büyücü tipi verilir:

²⁹⁸ Tesniye, 29/29.

²⁹⁹ Mehmet Aydın, “Fal”, DİA, C.12, İstanbul, 1996, s.137.

³⁰⁰ Tesniye, 18/10-11.

³⁰¹ Levililer, 20/6.

³⁰² Levililer, 20/27.

³⁰³ Bkz. Aydın, a.g.md., s.137.

³⁰⁴ Yasa'nın Tekrarı, 18/10-11.

1. Gelecekte haber veren kimseler. Bunlar falcı (meonen), münecim ve gaybdan haber veren kâhinlerdir (menaheş).

2. Sadece büyü ile uğraşan, büyücü-efsuncu (mekhaşef), büyü ve tılsımla bağlayan kimseler.

3. Cincilik yaparak, ölen insanların ruhlarından bilgi edinen, hem kehanet hem de büyü ile uğraşanlar.³⁰⁵

Tevrat'a göre büyüyle uğraşan şahıslar, kendi yaratılışlarındaki gizli güçlerini kullanarak, sınırlı da olsa geleceği görebilen ve doğayı yönlendirebilen şahıslardır. Tanrı, bir nedenle bazı insanlara, melekleri ve diğer doğaüstü varlıkları yönetme yetkisi vermiştir. Ayrıca Tanrı, bazı kutsal veya gayri-kutsal sözcüklerin kullanılmasıyla, insanların bu semavî güçlere hükmedebilme ve bu şekilde doğa kanunlarında sınırlı şartlar altında oynama yapabilme yetkisi vermiştir. Fakat tabii ki Tevrat'ta, Bene-Yisrael'in büyüye hiçbir şekilde itibar etmemesi konusundaki emir³⁰⁶ ve bu işlerle uğraşanlara karşı tavır³⁰⁷ net ve açıktır.³⁰⁸

İsrailoğulları'nın büyüye olan ilgisine tarihsel açıdan göz atılacak olursa; Krallar Dönemi'nde Yahudiler arasında en yaygın büyü şekli sevgi ve çekicilik üzerine yapılan aşk büyüsüydü. Bu büyü özellikle kadınlar tarafından uygulanmıştır. Bu yüzden Tevrat'ta büyü (sihir) ve zina sıkça birlikte zikredilir.³⁰⁹ Büyü yapmayı ölümle cezalandıran yasa,³¹⁰ büyücünden değil aslında bir cadıdan bahseder. Bu durum, Talmud tarafından, büyüünün esas olarak kadınlar tarafından uygulandığı şeklinde yorumlanmıştır. Tevrat'ta bu konuya dair imaların sıklığı, büyü uygulamasının eski İsrail genelinde yaygın olduğunu göstermektedir.³¹¹

O dönemde cadılık uygulaması yasaklanmış olsa da, sihir bilgisi ve büyücülük yargı mensupları arasında oldukça yaygındı ve bu yolla çeşitli bilgiler elde edebiliyorlardı. Büyücülük alanında derin bilgilere sahip kâhinler vardı. Eski İsrail'de Tanrı'nın yasalarını unutan birçok Yahudi kendisini sihire/büyüye adanmıştı. Büyüye olan bu kökleşmiş inançları, daha sonraki bilginleri de etkilemiştir. Büyü tümüyle kötü işler için kullanılmamıştır. Kara

³⁰⁵ Hikmet Tanyu, "Büyü", DİA, C.6, İstanbul, 1992, s.505.

³⁰⁶ Vayikra, 19/31.

³⁰⁷ Vayikra, 22/17.

³⁰⁸ Detaylı bilgi için bkz. Şemot, s. 58.

³⁰⁹ II. Krallar, 9/22; Nahum, 3/4.

³¹⁰ Çıkış, 22/17.

³¹¹ Joseph Jacobs - Ludwig Blau, "Magic", Jewish Encyclopedia, New York, 1996, Vol.8, p. 255.

büyüye karşı şifa veren beyaz büyüü uygulayarak hastalara şifa vermişlerdir. Tevrat, Şifa amaçlı kullanılan büyüü kınamamıştır.³¹²

Yahudilikte kara büyüye net bir biçimde karşı çıkılması ve Tevrat'ta sürekli yinelenen bir yasaklamanın mevcudiyeti, bu büyüün Yahudiler arasında sık kullanıldığı delil olabilir. Sihirlere/büyülere ek olarak, nazarı önlemek için kullanılan çeşitli sihirli nesnelere de mevcuttu. Kadınlar ve çocuklar, hatta daha zayıf ve daha az dirençli olan hayvanlar, "muska" ve "tılsım"larla korunuyorlardı. Bu takılar, doğal nesnelere veya yazılı kâğıtlardan oluşuyordu. Kutsal Kitabın kopyaları koruyucu güce sahipti ve özellikle yolculuklarda taşınıyorlardı. Dolayısıyla halk arasında, kapı direklerine asılan "Mezusa" da koruyucu olarak kabul edilmişti.³¹³

f. Yiyeceklerle İlgili Yasaklar

Yahudilikte uyulması gereken en önemli kurallardan biri de, yiyeceklerle ilgili olan hükümler ve yasaklardır. Bu hükümler mitsvalar içerisinde belirtilmiştir:

- "Gid Anaşe³¹⁴-Kasık siniri"ni (siyatik) yeme yasağı.³¹⁵
- Sahipliği altında olan Hamets'in (mayalanmış ekmek) görülmesi yasağı.
- Yahudi iyeliğinde (ya da sınırları içerisinde) Hamets bulundurulması yasağı.
- Pesah Bayramında Hamets yeme yasağı.
- Pesah Bayramında içinde hamets bulunan herhangi bir karışımı yeme yasağı.³¹⁶

Pesah Bayramı'nın diğer bir adı "Hamursuz Bayramı"dır. Bu bayram, İsrailoğullarının Mısır'daki esaret hayatından kurtuluşlarını tekrar hatırlamak için kutlanan bir bayramdır. Yahudiler, Mısır'dan çıkacakları zaman, hızlı bir şekilde, acele ile çıktıklarından dolayı yaptıkları ekmekleri mayalandıracak vakit bulamamışlardır. Ardından kendilerine mayalanmamış ekmek yemeleri bildirilmiştir. Bundan dolayı Pesah Bayramı süresince Yahudilerin Hamets (mayalanmış ekmek) yemeleri yasaklanmıştır.³¹⁷

- Nevela (hayvan leşi) yeme yasağı.³¹⁸

³¹² Jacobs – Blau, a.g.md., s.255.

³¹³ Jacobs – Blau, a.g.md., s.256.

³¹⁴ Gid-Anaşe, hem sağ hem de sol kasıktaki siniri ifade eder (bkz. Mitsvot).

³¹⁵ Bereşit, 32/32.

³¹⁶ Bkz. Negatif Emirler 1-5. md.

³¹⁷ Besalel, a.g.e., C.2, s.499.

³¹⁸ Devarim, 14/21.

- Terefa yeme yasağı.³¹⁹
- İç yağı yeme yasağı.
- Her türlü kanı yeme yasağı.
- Hayvanın canlı iken alınmış bir organını yeme yasağı.
- Bir eti sütle birlikte pişirme yasağı.
- Sütle pişirilmiş olan eti yeme yasağı.³²⁰
- “Tame” (Kaşer olmayan) sığır ve orman hayvanlarının etinden yeme yasağı.
- “Tame” olan bir kuşu yeme yasağı.
- “Tame” olan bir balığı yeme yasağı.
- Kanatlı böcekleri yeme yasağı.
- Toprakta bulunan böceklerden yeme yasağı.
- Meyve ve tohumlardaki kurtları yeme yasağı.
- Sudaki sürüngen yaratıkları yeme yasağı.
- Sürüngen şeylerin yenmesi yasağı.
- Bet-Amikdaş’a sunu getirilen Omer’den önce yeni ürün tahıl ekmeğinden yeme yasağı.
- Pesah Bayramı’ndan bir gün önce öğleden sonra “Hamets” (mayalanmış yiyecek) yeme yasağı.
- Ekildikten üç yıl sonrasına kadar bir ağacın meyvesinden yeme yasağı.
- Bir tarlaya iki değişik türden tohum ekme yasağı.
- Kaşer olan bir hayvanla yavrusunu aynı günde kesme yasağı.³²¹

“Hiç bir leşi (nevela) yemeyin”³²² emrine ilişkin açıklama sadedinde belirtmek gerekir ki; Nevela kavramı İbranice olup, Şehita³²³ ile kesilmeyi gerektirmesine rağmen, başka bir nedenle veya hatalı şehita (kesim) ile ölmüş olan hayvanı ifade eder. Şehita ile kesim gerektiren hayvanlardan bahsedilmesi, yenilmesi helal olan (kaşer) dört ayaklı hayvanlar ve kuşların kast edildiğini göstermektedir.

³¹⁹ “Arazide bulunan herhangi bir hayvan kalıntısı terefadır ve yemeyeceksiniz” (Şemot, 22/30).

³²⁰ Şemot, 34/26.

³²¹ Bkz. Negatif Emirler 86-107. md.

³²² Devarim, 14/21.

³²³ Şehita, Yahudilikte yenilmesi helal olan hayvanların dine uygun şekildeki kesimidir (bkz. Besalel, a.g.e., C.3, s.666.)

Kaşer (koşer) kelimesi, Yahudi dinî kurallarına uygun hazırlanan yiyeceklerin tümüne verilen isimdir. Bu kelime Tevrat'ta yer almamaktadır. Burada İsrailoğullarına yemeleri için izin verilen hayvanlar "tahor" (temiz) olarak nitelendirilmektedir. Yahudilerin yememeleri gereken yiyecekler ise "tame" (temiz olmayan) veya "toeva" (iğrenç) gibi kelimelerle tanımlanmaktadır. Günümüzde kullanılan anlamıyla "kaşer", Talmud'dan türemiştir. Bu kelime, aynı zamanda, bir kişinin Yahudilikle ilgili uygulamalara uygun tarzda hareket ettiğini ifade etmektedir.³²⁴

Tevrat'ta yenilmesine izin verilen ve yasaklanan gıdalar şu şekilde gruplandırılabilir:

1. Çatal ve yarık tırnaklı, geviş getiren hayvanların tümü helaldir; yenilebilir.

Deve geviş getirir, fakat çatal tırnaklı değildir. Domuz çatal tırnaklıdır, fakat geviş getirmez. O yüzden bunların etinden yemek haramdır. Burada önemli olan husus her iki özelliği birden taşıyor olmasıdır.³²⁵

2. Denizde ve akarsularda yaşayan hayvanlardan pullu ve yüzgeçli olanların etleri helaldir, yenilebilir. Fakat pulsuz ve yüzgeçsiz hayvanların etleri haramdır. Bunların etleri yenmemelidir.³²⁶

3. Tevrat'ta; kartal, akbaba, baykuş gibi 24 kuş türü ve bu kuşların yumurtaları pis sayılmış ve yenilmesi yasaklanmıştır. Zikredilen kuşlar dışında kalan kuş türlerinin eti helal sayılmış ve yenilmesine müsaade edilmiştir.³²⁷

4. Dört ayaklı ve kanatlı böceklerin hepsi iğrenç sayılmıştır. Sadece dört ayaklı ve kanatlı olup, ayaklarını sıçramak için kullanan hayvanların (çekirge türleri) bazılarının yenilmesinde beis/sakinca görülmemiştir.

5. Bütün meyve ve sebzeler kaşerdir, bunlar et yahut sütle birlikte yenilebilir.

6. Kendiliğinden, bir hastalıktan veya yaralanarak ölen hayvanların etleri (leş), Şohet (şehita, yani kesim izni olan kişi) tarafından kesilmeyen kaşer hayvanların etleri veya kurallara uygun olarak kesilen ancak sonradan bir kusuru bulunan hayvanların etleri İsrailoğulları için haram kılınmıştır. Bu kesim kuralları içerisinde, hayvanın kanının kesinlikle toprağa akıtılmış olması gerekir. Eğer hayvanın kanı toprağa akmamışsa, yenmesi kesinlikle haramdır.

³²⁴ Besalel, a.g.e., C.2, ss.313-314.

³²⁵ Bkz. Levililer, 11/3-8.

³²⁶ Bkz. Levililer, 11/9-12.

³²⁷ Bkz. Levililer, 11/13-19.

Tevrat'ta kanın Yahudilerce kirli olarak kabul edilmesi gerektiği şu şekilde ifade edilir: “Tanrınız Rab’bin adını yerleştirmek için seçeceği yer sizden uzaksa, buyruğum uyarınca, Rab’bin size verdiği sığırlardan, davarlardan kesebilirsiniz. Kentlerinizde dilediğiniz kadar et yiyebilirsiniz. Dinsel açıdan temiz ya da kirli kişi bu eti ceylan ya da geyik eti yer gibi yiyebilir. Ama kan yememeye dikkat edin. Çünkü ete can veren kandır. Etle birlikte canı yememelisiniz. Kan yememelisiniz; kanı su gibi toprağa akıtacaksınız.”³²⁸

7. Etin sütle veya sütlü ürünlerle pişirilmesi ve bu şekilde pişmiş bir eti yemek yasaktır. Tevrat'ta bu hüküm şu şekilde geçmektedir: “Oğlağı anasının sütünde haşlamayacaksınız.”³²⁹ Bu hüküm genel manâda etin sütle pişirilmemesi gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Aynı şekilde sütlü bir gıdaya temas eden kap kacak, çatal kaşık ayrı olmalı; ayrı şekilde muhafaza edilmelidir.

8. Şarap içmek, eğer bu şarap Yabancılar tarafından üretilmiş veya putlara sunulmak üzere hazırlanmışsa, kesinlikle yasaktır. Öyle değilse, şarap, günlük gıdanın ve dinî bayramların vazgeçilmez bir öğesidir.³³⁰

Domuz etinin kaşer olmayan gıdalar arasında zikredilmesi ve İsrailoğulları için özellikle haram olmasının bazı nedenleri bulunmaktadır: Talmud'da, bir Yahudinin asla domuz yetiştirmemesi gerektiği, yetiştirenin ise lanetleneceği bildirilmektedir. Bunun sebebi net olarak belirtilmemiştir. Ancak, bazı Yahudi bilginleri bunu, M.Ö. 2'inci yüzyılda Antiokhus Epifanes'in Bet Amikdaş'ta Yahudileri domuz kurban etmeye ve onların etini yemeye zorlamasına bağlamıştır. Bir diğer önemli neden ise, M.S. 70 yılında Bet Amikdaş'ta Yahudileri yenilgiye uğratan ve onlara kötü muamelelerde bulunan Romalıların domuz sembolünü kullanmalarındır.³³¹

“Ve domuzu – çünkü (ayağın ön kısmını tamamen kaplayan çift) toynağı vardır, ama gevişi yoktur; sizin için tamedir. (Bu hayvanların) Etlerinden yemeyin ve (saf olmanızı gerektiren zamanlarda) leşlerine dokunmayın.”³³²

Bu pasukta, domuz etinin haram oluşu geviş getirmemesine bağlanmıştır. Zira kaşer kurallarındaki ilk maddede, çatal tırnaklı ve geviş getiren hayvanların etlerinin yenmesine müsaade edildiği zikredilmiştir.

³²⁸ Yasa'nın Tekrarı, 12/21-24.

³²⁹ Mısır'dan Çıkış, 23/19.

³³⁰ Ali Osman Kurt, “Yahudilik'te Koşer ve Koşer Ekonomisi”, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.14, S.2, Sivas, 2010, s.110.

³³¹ Besalel, a.g.e., C.2, s.315.

³³² Devarim, 14/8; krş. Vayikra, 11/8.

“Saf olmanızı gerektiren zamanlar” cümlesinden çıkarılabilecek hüküm ise, Yahudilerin uhrevî boyuttaki temizlik ve saflıklarını korumaları gerektiği Şaloş Regalim (Üç Bayram: Pesah, Şavuot, Sukot) zamanlarıdır.³³³

- Etlerinden faydalanmak istemeniz durumunda sığır cinsi veya tavuk cinsi hayvanları usulüne uygun kesme emri.

- Saf ve temiz (Kaşer) olan hayvanların veya kanatlıların kesimden sonra kanlarını örtme emri.³³⁴

Yahudiliğe göre, kanlı bir yiyecek yemek haram kılınmıştır. Bir ekmek parçası yahut herhangi bir yiyeceğin yenildiği esnada, diş etinden veya ağızdan kaynaklanan bir yaradan gelen kan yiyeceğe bulaşırsa, o yiyecek ya tamamen çıkarılmalıdır ya da kan bulaşan kısım kesilip atılmalıdır. Yine eğer bir yumurtanın üzerinde kan lekeleri var ise, o yumurta asla yenmemelidir. Bu, Yahudi dinine göre yasaklanmıştır.³³⁵

Yahudiler için, yenilen yemeğin dinî kurallara uygun şekilde hazırlanması oldukça önemlidir. Yahudilikte, yenilecek yemeklerin ve şarapların, bir Yahudi eliyle hazırlanması gerekmektedir. Zira yiyecekler hazırlanırken, Tora (Tevrat) ve Talmud’daki hükümlere riayet edilmesi konusu oldukça önemlidir. Hz. Muhammed (sas) zamanında yaşayan Yahudiler de, o dönemdeki Araplar gibi köle ve cariyeler edinmekteydi. Bu köleler ev hizmetlerinde kullanıldıkları için, onların satın alınırken Yahudiliğe girmeleri zorunluydu. Çünkü Tevrat ve Talmud’daki hükümlere göre, bir Yahudinin satın aldığı köle yahut cariyeye Yahudiliği öğretmesi ve onun, Yahudi dinine uygun şekilde hayatını idame ettirmesini sağlaması gerekmektedir.³³⁶

g. Karışık Evlilikler

Yahudiler için bir diğer günah karışık evlilikler yahut yabancıyla evlenmedir. Bu kural da, uyulması gereken önemli bir mitsvadır:

- Yahudi olmayan³³⁷ biriyle evlenme yasağı.³³⁸

³³³ Bkz. Devarim, s. 311; Vayikra, s. 170. Yorum: Raşi vd.

³³⁴ Bkz. Pozitif Emirler 48-49. md.

³³⁵ Hertzberg, a.g.e., s.146.

³³⁶ Nuh Arslantaş, Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler, Kur’an Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016, s.288.

³³⁷ Devarim, 7/3.

³³⁸ Bkz. Negatif Emirler 19. md.

Babillilerin Kudüs'ü işgali sonrasında Yahudiler Samirilerle bir arada yaşamak durumunda kalmışlardır. Bu süreçte de aralarında toplumsal bir yakınlaşma olmuş ve karışık evlilikler meydana gelmiştir. Sonraki dönemlerde, Babillilerin Perslere yenilmesinin ardından Yahudiler Kudüs'e geri dönebilmişlerdir. Peygamber Ezra, Yahudileri bu karışık evliliklerden vazgeçirmek istemiştir. Hatta Yahudilerin asimile olmamaları ve Samirilerle aralarındaki bağı tamamen koparmaları için Tevrat'ın yazı karakterini bile değiştirmiştir.³³⁹

Ezra'nın görüşüne göre, Samiriler gerçek Yahudi değildir. Ona göre, sürgüne giden ve sürgünden dönenler ve onların soyundan gelenler ancak gerçek Yahudi olarak kabul edilir. Ezra, bu şekilde "Kutsal Züriyet" (Zera Kodeş) ismiyle Yahudi soyunu tanımlamıştır. Bu yüzden Ezra ve Nehemya, yabancılarla evlenmeyi hoş karşılamamış, zaman içerisinde de bunu yasaklamışlardır.³⁴⁰

Tevrat'ta, Ezra'nın Duası bölümünde, İsrailoğulları'nın yabancı kızlarla evlenmesi konusuna şu şekilde yer verilmektedir: "Bütün bunlardan sonra, önderler yanıma gelerek şöyle dediler: 'İsrail halkı, kâhinlerle Levililer dâhil, çevredeki halkların –Kenanlılar'ın, Hititler'in, Perizliler'in, Yevuslular'ın, Ammonlular'ın- iğrenç alışkanlıklarından kendilerini ayrı tutmadı. Kendilerine ve oğullarına bu halklardan kız aldılar. Böylece kutsal soy çevredeki halklarla karıştı. Önderlerle görevliler bu hainlikte öncülük etti.'³⁴¹

Yabancı bir kadınla evlenerek bu günaha girmiş bir Yahudi'nin ise günahından dönebileceği Tevrat'ta ifade edilmiştir: "Kahin Ezra kalkıp, 'Siz Tanrı'ya ihanet ettiniz' dedi, 'Yabancı kadınlarla evlendiniz. İsrail'in suçuna suç kattınız. Şimdi atalarınızın Tanrısı Rab'be suçunuzu açıklayın. O'nun istediğini yapın. Çevredeki halklardan ve yabancı karılardan ayrılın.'³⁴²

Bu pasajlara göre, bir Yahudinin yabancı (İsrailoğulları dışından) bir kadınla evlenmesi büyük bir günah olarak nitelendirilmiştir. Tanrı, Tevrat'ta İsrailoğullarına, yabancı bir kimseyle evlenmelerinin kendisine ihanet olduğunu vurgulamıştır: "Onlarla evlenme –kızını onun oğluna verme, onun da kızını kendi oğluna alma-"³⁴³

³³⁹ Adam, a.g.e., ss.130-131.

³⁴⁰ Samiriler, Kudüs işgal edildiğinde Yahuda'da kalmışlar ve sürgün edilmemişlerdir (Daha detaylı bilgi için bkz. Ali Osman Kurt, Erken Dönem Yahudi Tarihi (Yahudiliğin Mimarı Ezra), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss.131-132).

³⁴¹ Ezra, 9/1-2.

³⁴² Ezra, 10/10-11.

³⁴³ Devarim, 7/3-4.

Netice olarak bir Yahudinin Yahudi olmayan bir kişiyle evlenmesi kesinlikle yasaktır. Tevrat, bu şekilde gerçekleştirilmiş bir evliliği gerçek bir evlilik olarak görmez. Bu evliliğin hiçbir bağlayıcılığı olmadığını ileri sürer. Yahudi olmayan kimselerle, evlilik yahut herhangi bir birlikteliğe girme yasağı, Tora'nın 613 emrinden (Mitsvot) biridir. Yahudi bir erkeğin Yahudi olmayan bir kadınla ilişkisi, Yahudiliği sarsabilecek bir güce sahiptir. Karışık evlilik ve birliktelikler, Haşmonai hanedanı döneminde hahamların cinsel ilişki ile ilgili koydukları dört yasaktan biridir. Hahamların bu şekilde bir kanun belirlemelerinin en önemli nedeni, karışık birlikteliklerin/evliliklerin mahkeme tarafından cezalandırılabilmesini sağlamak istemeleridir. Hahamların bu tutumuna ve Tevrat'ın bu konuya dair verdiği mesajlara bakıldığında, karışık evlilikler meselesinin ne denli önemsendiği ve Yahudilik adına ne derece ağır bir mesele olduğu gözlemlenmektedir.³⁴⁴ Rabbi Hirsch'e göre, "Yahudi bir erkeğin Yahudi olmayan bir kadınla ilişkisi, Yahudi geleceğinin temellerini sarsma gücüne sahip" bir olgudur.³⁴⁵

Yahudilikte, evlilik sadece yasal bir sözleşme olarak görülmemiştir. Yahudi dini evliliği, "*Kiduşin – Kutsiyet ve Adanmışlık*" olarak tanımlar. İki kişi evlendiği zaman, bu sadece kağıt üzerinde gerçekleşen bir antlaşma değildir, bunun çok daha ötesindedir. İki kişi evlendiğinde, ruhları arasında ayrılmaz bir bağ oluşur.³⁴⁶

Tevrat'a göre Musa, Yahudi olmayan bir kadınla evlenmiştir. Ancak Peygamber Ezra, Babil Sürgünü'nün ardından topraklarına geri dönen küçük Yahudi cemaatinin, çevrelerindeki putperest kavimlerden etkilenmeleri tehlikesini algılamıştır. Bu yüzden Yahudilerin, Yahudi olmayan kadınlarla evlenmelerini yasaklamış ve böyle evlilik gerçekleştiren Yahudileri de toprakların dışına çıkarmıştır. Yahudi dininin, yabancılarla evlenme konusundaki bu tavrının altında yatan en önemli neden, Yahudi olmayan dine ve değerlere maruz kalmak ve asimile olmaktır. Peygamber Ezra ve onu takip eden hahamların nihâi amacı da, Yahudi halkını bir topluluk olarak yeniden bir arada tutmak olmuştur.³⁴⁷

Tevrat'ın, karışık evlilikleri kabul etmemesinin bir başka çok önemli nedeni de, Tanrı'nın bir Yahudiden beklediği belli başlı sorumluluk ve görevlerdir. Evlilik kurumu, Yahudilerin Tanrı'ya karşı olan görevlerini icra etmelerinde en kilit noktadır. Çünkü

³⁴⁴ Bkz. Devarim, s. 155.

³⁴⁵ Devarim, s. 155.

³⁴⁶ Bkz. Devarim, s. 154-155.

³⁴⁷ Sara Karesh – Mitchell M. Hurtvitz, "İntermarriage", Encyclopedia of Judaism, ed. J. Gordon Melton, Facts on File an İmprint of İnfobase Publishing, New York, 2006, p.229.

Yahudilikte aile kutsal kabul edilir ve bu kutsiyet Yahudi dininin devamlılığını sağlayacak güçtedir. Zira iki Yahudinin evliliğinden doğacak olan çocuk, dinine ve milletine katkı sağlayabilecek; sorumluluklarını bilen bir Yahudi olarak yetişebilecektir. Fakat karışık bir evlilikten doğacak olan çocukların durumu, bu halin tam zıttı olacaktır. Zira bu çocuklar, Tevrat'ın mesajlarını ve kendilerine yüklediği misyonu anlamakta güçlük çekecek, hayatına uygulama noktasında eksik kalacaktır. Dolayısıyla Yahudi olmayan biriyle evlilik akdini gerçekleştiren kişi, Yahudiliğin misyonuna ve dolaylı olarak da Tanrı'ya sırt çevirmiş olacaktır. Bu durum, İsrailoğulları için bir kayıp olarak görülmektedir. Zira evlilik, Yahudi dinine göre şahsî bir mesele değil; aksine toplumsal bir meseledir.³⁴⁸

B. YAHUDİLİK'TE TÖVBE (TEŞUVA)

1. Teşuva'nın Terim Anlamı

Tevrat'ta "tövbe" olarak çevrilebilecek iki terim vardır: *naham* (pişman olmak, düşünceyi değiştirmek) ve *şuv* (geri dönmek, sırt çevirmek). Tevrat'a göre tövbe, Tanrı'nın buyruklarını veya yasaklarını çiğnediği ve günah işlediği için kişinin derin bir üzüntü ve pişmanlık duymasıyla başlar. Ancak bu sadece başlangıçtır; pişmanlıkla başlayan tövbe, düşünce ve davranış değişikliğini beraberinde getirmelidir.³⁴⁹

Talmud'un oluşumu döneminde "şuv" fiilinden "teşuva" kelimesi türetilmiştir. Bu kelime, kötü fillerden pişmanlık duyarak Tanrı'ya dönmeyi ve O'nun istediği gibi iyi işler yepen bir kul olmayı ifade etmektedir. Tanah'ta (Eski Ahit) tövbe konusunun sürekli işlenmesi ve insanların günahattan vazgeçip Tanrı'ya dönmeye çağrılması sebebiyle Yahudi din âlimleri tövbeye büyük önem vermiş, nasıl yapılması gerektiği hususunda yorumlarda bulunmuştur. XI. yüzyılda yaşayan Bâhya b. Yusuf b. Pakuda'ya göre tövbe, "Tanrı'nın çizdiği sınırdan çıkan kişinin kurtuluşu isteyip O'na dönmesi"dir. İbn Meymun (Maimonides) ise tövbeyi, "günahın zihinden sökülüp atılarak tamamen unutulması ve bir daha ona dönmemeye karar verilmesi" şeklinde tanımlamıştır.³⁵⁰

Yahudi doktrinine göre, tövbenin tam anlamı, "teşuva" teriminin anlamı olan "açık dönüş" ifadesinde açıkça belirtilmiştir. Yapılan tüm kötü işler ve günah, insanın Tanrı ve

³⁴⁸ Bkz. Devarim, s. 154.

³⁴⁹ Konutgan vd., a.g.e., s. 756.

³⁵⁰ Mehmet Katar, "Tövbe", DİA, C.41, İstanbul, 2012, s.287.

O'nun yasalarından sapmasının doğal ve kaçınılmaz sonucudur.³⁵¹ İnsanın kaderi ve görevi Tanrı'nın yanında olduğu gibi Tanrı ile birlikte olmaktır. Her insan, günahlarından dolayı uzaklaştığı merhamet ve sevgi dolu Tanrı'ya geri dönerek kendisini günahattan kurtarmalıdır. Çünkü Yahudi inancına göre, dünya üzerinde âdil bir insan yoktur, iyi olan ve günahkâr olmayan bir insan yoktur. Bu yüzden her ölümlü Tanrı'ya geri dönüşe ihtiyaç duyar.³⁵²

Yine Yahudiliğe göre Teşuva, terim olarak, günahın feshedilmesi, affedilme çağrısı ve Tanrı'nın yasasına dönüş gibi anlamlara gelmektedir. Tövbe, Yahudi Kutsal kitabının ve on gün süren ceza gününün ana temasıdır. Bu on gün süren kefarete günlerinde kişi, ibadet ve dualara odaklanır. Bağışlama gerçek tövbeye bağlıdır; bir kişiye haksızlık yapıldıysa, bunun iadesi mutlaka yapılmalıdır.³⁵³

Tanrı insanların işlediği günahların cezasını yalnızca öteki âleme bırakmamakta, büyük bir kısmını bu dünyada çeşitli sıkıntılarla ödetmektedir. Sıkıntılardan kurtulmanın tek yolu da, günahlardan pişmanlık duyarak, samimî şekilde tövbe etmektir. Tanah'ta, bir kişi veya toplumun günahlarından tövbe ederek Tanrı'ya yalvarması, gözyaşı dökmesi halinde belâ ve felâketlerin son bulacağı belirtilmektedir. Çünkü Tanrı, insanların günah sebebiyle ölmelerini değil tövbe ile yaşamalarını ister ve tövbe etmelerini bekler.³⁵⁴ İnsanlar birçok günah işleyebilir, Tanrı'dan uzaklaşabilir. Fakat Yahudi inancına göre, kişi yaptığı günahlardan vazgeçerek, gerçek bir dönüşle Tanrı'ya yöneldiğinde, Tanrı onun sesini mutlaka duyacaktır.³⁵⁵ Yahudiliğe göre Musa, putperestlik gibi en ağır günahları işleyenlerin dahi, bir gün hakikî bir samimiyetle Tanrı'ya yöneldiklerinde, doğruyu bulacaklarını söylemiştir. Bu yöneliş, o kişi için bir aydınlanma ve manevî açıdan bir uyanış olacaktır.³⁵⁶

“İnsanoğlu, İsrail halkına de ki, ‘Siz şöyle diyorsunuz: İsyanlarımızla günahlarımız bizi çökertiyor, onlardan ötürü eriyip yok oluyoruz. Durum böyleyken nasıl yaşayabiliriz?’ Onlara de ki, ‘Varlığım hakkı için diyor Egemen Rab, ben kötü kişinin ölümünden sevinç duymam, ancak kötü kişinin kötü yollarından dönüp yaşamasından sevinç duyuyorum. Dönün! Kötü yollarınızdan dönün! Niçin ölesiniz, ey İsrail halkı!’”³⁵⁷

³⁵¹ Hezekiel, 19/30.

³⁵² Kaufmann Kohler-Max Schlesinger, “Repentance”, Jewish Encyclopedia, New York, 1906, Vol.10, p.376.

³⁵³ Dan Cohn- Sherbok, “Repentance”, A Concise Encyclopaedia of Judaism, Oneworld Publications, Washington, 1998, p.164.

³⁵⁴ Bkz. Katar, a.g.md., s.287. Kutsal Kitap referansları için bk. Yerehya, 4/4; Hezekiel, 33/11,14-15; Yunus, 3/8-9.

³⁵⁵ Hertzberg, a.g.e, s.49.

³⁵⁶ Devarim, s. 90.

³⁵⁷ Hezekiel, 33/10-11.

Teşuva, Yahudiliğin temel öğelerinden biridir ve Tanrı'nın pişmanlığı kabul etmesi, O'nun insanoğluna sunduğu en büyük lütuftur. Yahudi âlimleri, pişman olmak eylemini ikiye ayırırlar: Bunlardan ilki, kişinin günahlarından dolayı cezalandırılacağından korkması ve bu korkudan doğan pişmanlık; ikincisi de, kişinin Tanrı aşkıyla pişman olması. Birincisi, kişinin tüm günahlarını ihmal ve cehalet sonucu işlenen günahlara dönüştürürken; ikincisi de, tüm günahları sevaplara dönüştürür. Nitekim Talmud der ki: "pişman olanların eriştiği mevki, en dürüst kişi tarafından dahi elde edilemez."³⁵⁸

Yahudiliğe göre ölüm, insanoğlunun işlediği hata ve kusurların bir sonucudur. Eğer insan, günahlardan uzak durarak, ahlakî açıdan en mükemmel hali alabilseydi ve Tanrı'dan hiçbir şekilde uzaklaşmasaydı, ölümü alt edebilirdi. Bu ifade gerçeğe yansıtılacak olursa; insanoğlu Tanrı'nın buyruklarını en güzel şekilde yerine getirebilirse, ölümü, onu daha güzel bir hayata götürmek için bir aracı olacaktır.³⁵⁹

2. Bir Ritüel Olarak "Teşuva"

Tevrat'ın herhangi bir emrini bilerek yahut bilmeyerek ihlal eden bir Yahudi, pişman olarak teşuva yapacağı/tövbe edeceği zaman, Tanrı'nın huzurunda işlediği günahı sözcüklere dökerek itiraf etmelidir. Bunun en önemli nedeni de, bir teşuvanın samimi ve içten olabilmesi için, öncelikle kişinin işlediği günahı kabul etmesidir. Teşuvanın Tanrı tarafından kabul edilebilir olabilmesi için üç ana şart vardır: (1) Kişinin işlediği günahı kabul etmesi ve bu günahı dolaylı pişman olması. (2) Bu günahın bir daha tekrarlanmayacağı konusunda kişinin kendisinden emin olması. (3) Kişinin işlediği günahı Tanrı'nın huzurunda sözlere dökerek itiraf edebilmesi (Viduy). Bu üç madde bir arada olmadığı takdirde teşuva eksik olacaktır.³⁶⁰

Bir Yahudinin günahını Tanrı'nın huzurunda kelimelerle ifade etmesi, teşuva'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun devamında kişi içten bir pişmanlık duyarak eski hatalarını terk etmeli, bundan sonraki hayatında Tevrat'ın emirlerini eksiksiz şekilde yerine getirmeye çalışmalıdır. Tövbe (teşuva) konusu bu yüzden, yalnızca pişmanlık duyularak Tanrı'dan af

³⁵⁸ Berahot, 34b. Bilgi için bkz. Besalel, a.g.e., C.3, ss.733-734.

³⁵⁹ Rav Michael Haber, Ebedî Yaşam, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2015, ss.44-45.

³⁶⁰ Bamidbar, s. 77, 311.

dilenen o anı içmez. Aynı zamanda geleceği de kapsar. Zira kişinin gelecekteki hâl ve davranışları iyiye gidiyorsa, yaptığı teşuva tamamlanacaktır. Ve bu, kişinin yalnızca kendisini ilgilendiren bir husus da değildir. Samimi bir teşuva ile Tanrı'ya yönelen bir Yahudinin soyu da aynı şekilde Tanrı'ya bağlı olarak devam edecektir.³⁶¹

Yahudi teolojisine göre Tanrı, kişinin işlediği ve pişman olarak tövbe ettiği günah her ne ise, tövbe etmesinden sonraki zamanlarda kişiyi yine o günahı işlediği olayla karşı karşıya bırakır. Bu aslında ilahî bir senaryodur. Çünkü Tanrı, teşuvayı gerçekleştiren kişinin samimiyetini ilerleyen zamanlarda da ölçecek ve aynı günahı tekrarlayıp tekrarlamadığını görmek isteyecektir.³⁶²

İnsana karşı işlenen günahlar iki yönlü bir teşuva gerektirir. Bu günahlarda, eğer kişi karşısındakine maddî veya manevî bir zarar vermişse bu zararın karşılığını o kişiye ödemelidir. Ödemenin yanı sıra, zarar verdiği kişinin kalbini de kazanmalıdır. Bu, günahının affedilmesi için kişinin geçtiği ilk aşamadır. İkinci aşama ise, insanın bir başkasına yaptığı herhangi bir yanlış, aynı zamanda Tevrat'a da yapılan bir yanlış sayıldığı için, o insanın Tanrı huzurunda da içten bir şekilde tövbe etmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde kişi günahlarından arınabilir.³⁶³

Tevrat'a göre Tanrı, günahkârların ölümüne değil, yaptıkları kötülüklerden dönerek onların yaşamalarına sevinir. Yahudi dininde tövbenin önemi, Mabel'in yıkılışından ve kurbanların sona erişinden sonra, ahlakî açıdan daha sık vurgulanmıştır. Tövbe, Talmud'da, Tanrı'nın dünyayı yaratmadan önce yarattığı yedi şeyden biri olarak sayıldığı için temel kabul edilir. Tövbe eden bir kişiye geçmiş günahları hatırlatılmamalıdır. Samimi olması şartıyla tövbe, insanın önceki tüm kötü hareketlerini tamamiyle silme gücüne sahiptir (tövbe ve iyi işler insanın savunucularıdır). Tövbe, Maimonides gibi Ortaçağ filozoflarının, İsaac Luria gibi Kabbalistlerin ve daha sonra Musar Hareketi'nin³⁶⁴ ruhsal ve münzevî yazılarında ana temadır.³⁶⁵

³⁶¹ Devarim, s. 683.

³⁶² Rav Nafi Haleva ile yapılan röportaj, Türkiye Hahambaşılığı, 11 Mart 2019.

³⁶³ Bamidbar, s.76.

³⁶⁴ Özellikle Litvanya'da Rabinik şuralarda (Şeviot) gelişen ahlakî öğretilere (Musar) ve Alaha'nın (şariat kuralları) ruhuna uygulanan bir tarzda ahlakî davranış şeklinin gelişmesine dayanan bir akımdır (Besalel, a.g.e., C.2, ss.431-432, "Musar Hareketi").

³⁶⁵ J. Zwi Werblowsky-Geoffrey Wigoder (ed.), The Encyclopedia of the Jewish Religion, Adama Books, New York, 1986, p.330. "Repentance".

a. Hattah Kurbanı

Hattah kurbanı, Tanrı'nın günahkâr kişiye olan öfkesini dindirmek ve O'nun sevgisini yeniden kazanmak amacıyla sunulan bir kurbandı. Bu kurbanı, günah işleyen herkesin yerine getirmesi gerekirdi. Hattah kurbanının cinsi genellikle boğa olarak tercih edilirdi. Fakat fakirler iki kumru veya iki güvercini günahlarına kefarete olarak sunabilirlerdi. Bu günah takdimesini yerine getiren kimse, kendi sunduğu kurbandan yiyemezdi. Bir suç takdimesi olan Asham ise; emanete riayet etmeme, hile yapma, başkasına ait bir şeyi çalma gibi insanlara yönelik olarak işlenen günahların kefareti olarak sunulan kurbanlardı. Bu iki kurban arasındaki en büyük fark şudur: Hattah (veya Hatat) kurbanı Tanrı'ya karşı işlenen günahları telafi ederken; Asham (veya Aşam), insanlara karşı işlenen suçların telafisi için sunulan kurbanlardır.³⁶⁶

Bu iki kurbanı yerine getirecek olan kimsenin, kurbanın yanı sıra itiraf hükmünü de yerine getirmesi gerekir. Zira kurban, hem itiraf hem de kanla yapılan bir günahı arınma işlemidir. Samimi itiraf tövbenin kabulü için şarttır. Nitekim Rambam'a göre, teşuva mitsvası itiraf mitsvasına dahildir.³⁶⁷

Yahudî tarihine bakıldığında, MS. 70'te İkinci Mabet'in yıkılışına kadar kurban ibadeti, Yahudiliğin önemli bir öğesiydi. İkinci Mabet döneminde uygulanan kurbanların önemli bir bölümünü ise, Keffaret Kurbanları oluşturmaktaydı. Keffaret Kurbanları, günah işleyen bir insanın, Tanrı ile arasındaki bağı yeniden oluşturabilmek için, O'na sunduğu kurbanlardır. Keffaret kurbanları da kendi içinde ikiye ayrılmıştır: (1) Günah için sunulan kurban "hattah" (2) Günahları telafi etmek için sunulan kurban "asham".³⁶⁸

b. Yom Kipur (Tövbe Günü)

"Kipur" kelimesi İbranî dilinde Tanrı ile yüzleşerek aklanmak, kefarete ödemek gibi anlamlara gelmektedir. Arapça ve Türkçe'de de bu kelime benzer bir mânâya gelmektedir. Yine İbranice'de "Yom Ha-Kadoş (Kutsal Gün)" ismiyle anılan Yom Kipur, Yahudilikteki diğer bayramlardan farklıdır. Çünkü Yahudilikteki bayramların ve özel günlerin çoğu millî

³⁶⁶ Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, Düşünce Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, ss.247-249.

³⁶⁷ Vayikra, s. 311.

³⁶⁸ Bkz. Güç, a.g.e., ss.247-249.

veya tarihsel boyutta önemli bir olayı simgelemektedir. Yom Kipur ise Yahudiler için sadece dua, tefekkür ve Tanrı'ya yakarış günüdür.³⁶⁹

Yom Kipur, Yahudilikte kutsiyeti en yüksek olan gündür. Çünkü bir Yahudi bu günde, yaptığı tüm kötülükleri ve dine aykırı olarak işlediği amelleri düşünür ve nefsinin bir muhasebe altına alır. Bu muhasebe sonunda gönülden bir pişmanlık duyarak daha sonra işleyeceği amelleri düzeltir ve “teşuva”ya ulaşır. Yom Kipur, İnançlı bir Yahudinin diğer din kardeşlerinin önünde işlediği günahlardan affedilmeyi/aklanmayı dilediği ve Tanrı'nın istediği gibi bir yaşama yaklaştığı ulvî bir gündür.³⁷⁰ Kefaret Günü (Yom Kipur), önemini on ceza gününün doruk noktası olduğu gerçeğinden almaktadır. İnsan her gün tövbe etmesine rağmen, her yılın ilk on günü peygamber tarafından ilan edilen kabul edilebilir zamandır. Bu tövbe ve kefarete gününde kişi Tanrı'ya karşı olan günahlarından arınır. Burada önemli olan nokta, bugünde tövbe eden bir Yahudinin asla umutsuzluğa kapılmamasıdır. Zira Tanrı merhametli ve cömerttir. Tövbelere mutlaka karşılık verecektir.³⁷¹

Yom Kipur, Yahudiler için bir tövbe ve kefarete günüdür.³⁷² Bu gün Roş Aşana'dan 10 gün sonra gelir. Yetişkinler bu günde, zamanlarının büyük bir bölümünü sinagogda ibadet ve dua ile geçirmeli; ertesi gün ise yine sabahtan itibaren zamanlarını sinagogda geçirmelidirler. Burada geçirilen süre zarfında Yahudiler, bir önceki yıl boyunca yaptıkları yanlış işleri hatırlamaya çalışmalı, bunun üzerine düşünmeli ve Tanrı'ya, yaptıkları kötü ameller için bol bol dua etmelidirler. Yine bu süre içinde bir Yahudi, geçmiş zamanda yaptığı bencil davranışları, fakir ve güçsüz insanlara yardım edip etmediğini hatırlamaya çalışmalı ve düşünmelidir.³⁷³

Yom Kipur'da, Tanrı insanların günahlarını bağışlar ve yeni yıla temiz bir sayfa ile başlamalarına izin verir. Bu günde Selihot³⁷⁴ duaları da dahil olmak üzere, cezaî her türlü cümleye daha az yer verilir. Çünkü amaç arınmak ve daha güzel ve iyi işlerle dolu bir yılı temenni etmektir. Aslında bu gün bir festival günü olarak kabul edilir. Yom Kipur aynı

³⁶⁹ Alalu vd., a.g.e., s.46.

³⁷⁰ Alalu vd., a.g.e., s.46.

³⁷¹ Kohler-Schlesinger, a.g.md., s.378.

³⁷² Levililer, 23/26-32.

³⁷³ Dalia Hardof Renberg, Jewish Holidays, Adama Books, New York, 1985, pp.42-43.

³⁷⁴ Teşuva günlerinde ve Elul aylarında sabahın erken saatlerinde sinagoglarda söylenen özel ilahilerdir. Selihot'ta Yahudiler işlemiş oldukları tüm günahlar için Tanrı'dan bağışlanma dilerler (bkz. Besalel, a.g.e., c.3, s.589, “Selihot”). Tanrı'dan özür dileme sözleri bu dualarda sıklıkla tekrarlanır. Bu dualar her yıl hüküm/yargı günü olan Roş Aşana ve kefarete günü olan Yom Kipur arifelerinde okunur (Bamidbar, s. 228, 593).

zamanda korkuyla karışık sevincin sembolüdür. Çünkü Yahudi inancına göre, bu gün sadece günahların itiraf edildiği bir gün değil, aynı zamanda Tanrı'nın günahları affedeceği ve yeni yıla temiz bir sayfayla başlamaya izin vereceği gün olarak görülür.³⁷⁵

Yahudi bilginler; ruhun terbiye edilmesinin, kişinin oruç tutması, pişmanlığını ifade etmesi ve bu pişmanlığını Tanrı'nın huzurunda da itiraf ederek günahlarının bağışlanmasını dilemesi şeklindeki bir süreçle mümkün olacağını ifade etmişlerdir.

Bazı Yahudiler, Yom Kipur öncesinde “mikve”ye (ritüel banyo)³⁷⁶ girerler. Yom Kipur'dan önceki gün bol miktarda yemek yemek bir mitsvadır. Yahudi bilginler, 9 Tışri gününde yiyecek ve Yom Kipur'da yaşayan birinin iki gün oruç tutmuş gibi algılandığını söylemektedirler.³⁷⁷ Oruca başlamadan önce yenecek yemeklerin içerisinde alkol bulunmamasına özen göstermek gerekmektedir. Oruçlarına başlayan Yahudiler, kırgın ve dargın oldukları dostları ve akrabalarıyla barışmalı, gerekirse kırdıkları kimselerden özür dilemelidirler. Bu günde Tanrı'ya ve O'nun yasalarına bağlı bir Yahudi olmak için bir kere daha Tanrı huzurunda söz vermelidirler.³⁷⁸

Yom Kipur'un önemli sembollerinden biri de, bu günde sinagoglarda akşamüstü okunmaya başlayan “Kal Nidre”dir. Bu dua sinagogda hep birlikte ve yüksek sesle okunur. Kal Nidre, içerik olarak bir Yahudinin o yıl içerisinde Tanrı'ya karşı işlediği günahlar ve verdiği sözleri kapsar. İnsanlara karşı işlenen günahları kapsamaz. Çünkü Tanrı insanların bu günahları için itirafı ve kime karşı işlenmişse o kişiden af dilemeyi öngörmüştür.³⁷⁹

Yom Kipur'da öğlene kadar “Musaf” (Ekleme duası), akşam gün batımına kadar ise “Minha” okunur. Akşamın son bölümünde de kapanış duası olan “Neila” okunur ve “Şofar”ın çalınmasıyla birlikte oruç sona erer.³⁸⁰

Yom Kipur'da yemek, içmek, ferahlatıcı kokular sürmek, cinsel ilişkide bulunmak, deri ayakkabı giymek ve yıkanmak yasaktır.³⁸¹

³⁷⁵ Rabbi İsrail Meir Lau, Practical Judaism, Modan Publishing House Ltd., Tel-Aviv, 1997, p.239.

³⁷⁶ Yahudilikte, içerisine tüm vücutla girilerek, kişinin ruhunun ve bedeninin temizlenmesi ve arınması amacıyla kullanılan içi su dolu özel bir havuzdur (bkz. Besalel, a.g.e., C.2, s.406, “Mikve”).

³⁷⁷ Levililer, 23/32.

³⁷⁸ Alalu vd.,a.g.e., s.48.

³⁷⁹ Alalu vd.,a.g.e., s.49.

³⁸⁰ Besalel, a.g.e., C.3, s.793.

³⁸¹ Mişna-Yoma,8/1.

3. Birinci ve İkinci Mabet Dönemlerinde “Teşuva”

Yahudilikteki teşuva ritüeli, Hz. Musa’dan günümüze kadar zamana ve işlenen günahlara göre değişim göstermiştir. İsrailoğullarının M.Ö. 1200’lü yıllarda Mısır’dan çıkmalarının ardından Tanrı, onlara, ilahî yasalara uydukları takdirde birçok nimet ve mutluluk vaat etmiştir. Tanrı’nın yasalarına uymayarak, O’nun yasaklarını çiğnedikleri takdirde ise birçok acı olayla karşılaşacakları konusunda İsrailoğullarını uyarmıştır.³⁸²

“Tanrın Yehova’nın sana bildirdiği emirlere ve kanunlara uymayıp O’nu dinlemediğin için bütün bu lanetler mutlaka başına gelecek; sen yok olup gidene dek, peşine düşecek, sana erişecekler. Bir işaret ve alamet olarak çağlar boyu senin ve soyunun peşinden ayrılmayacaklar, her yönden bollukta yaşadığın halde mutlu bir yürekle ve sevinçle Tanrın Yehova’ya kulluk etmediğin için böyle olacak.”³⁸³

Hz. Musa döneminde Yahudiler, Tanrı’nın buyruğu üzerine, kasıtlı bir şekilde günah işleyen kimseleri toplumdan dışlamışlardır. Kasıtsız olarak günah işleyen kimseler ise, Musa’nın ilahî emirlere göre hazırlattığı mezbahta günahları için kurbanlar sunmuşlardır.³⁸⁴ Ardından, Kudüs’te bulunan Büyük Mabet (Bet ha-Mikdaş) inşa edilince, kurban sunuları burada gerçekleştirilmiştir. Hz. Musa ve Birinci Mabet Dönemlerinde, Yahudiler kasıtlı olarak işledikleri günahlar konusunda ısrarcı davranmışlar, Tanrı da onları çeşitli şekillerde cezalandırmıştır. Birinci Mabet Döneminde ise Yahudiler, Musa’nın kasıtsız işlenen günahlar için uyguladığı kurban taksimelerini değiştirerek, bilerek işledikleri günahlar için uygulamaya başlamışlardır. Bu da, günahların ardından duyulması gereken pişmanlık ve tövbenin mahiyetini değiştirmiş, yalnızca kurbanlardan oluşan bir tövbe töreni ortaya çıkmıştır.³⁸⁵

M.Ö. 700’lü yıllarda yaşamış olan peygamber Amos, İsrailoğullarının yozlaşması ve tövbe ritüellerinde samimiyetten uzak şekilciliklerinden dolayı onları sıkça eleştirmiştir. Yaşadığı dönemde, İsrail halkını, içinde buldukları ahlakî çöküntüden ve haksızlıklardan kurtarmaya çalışmış ve onları zaman zaman sert bir dille uyarmıştır.³⁸⁶ Yine Amos’a göre Tanrı, Yahudilere, günahlarından dolayı büyük bir kızgınlık duymakta, onları bu yüzden dünyevî acılarla cezalandırmaktadır. Amos, ayrıca, bu cezalardan ders almayan, ahlaksızlık

³⁸² Mehmet Katar, Yahudilik Hıristiyanlık ve İslâm’da Tövbe, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2017, s.36.

³⁸³ Tesniye, 28/45-47.

³⁸⁴ Çıkış, 27/1-8.

³⁸⁵ Katar, a.g.e., ss.37-38.

³⁸⁶ Besalel, a.g.e., C.1, s.63.

ve günahkârlığın hüküm sürdüğü Yahudi toplumunu daha büyük felaketlerin beklediğini de ifade etmiştir.³⁸⁷

Tanrı İsrailoğulları'ndan, bir teşuva ritüeli olarak kurban kesmelerini istemiş olsa da, aslında O'nun istediği, İsrailoğulları arasında adaletin ve iyiliğin hâkim olmasıydı. Bu yüzden Amos'un düşüncesine göre Tanrı, Yahudilerin işledikleri günahlarından ötürü onları bu dünyada birçok belâ ve musibetle cezalandırmıştır. Bu musibetler bazen kuraklık, bazen kıtlık bazen de ektikleri ekinlere çekirgelerin musallat olmasıyla olmuştur. Kimi zaman da, vebâ gibi hastalıklarla veya savaşlarda İsrailoğulları'nın yenilgiye uğramalarıyla onları cezalandırmıştır.³⁸⁸

Birinci Mabet Dönemi'nde yaşayan, İsrail halkının içinde bulunduğu kötü durumu eleştirerek onları samimi bir şekilde tövbeye davet eden peygamberlerden biri de Mika'dır. Peygamber Mika, o dönemde halkın özellikle, kul hakkı yemeye ve yalancılığa sürüklendiğini belirterek onları Tanrı'nın merhametine davet etmiştir. Mika'ya göre, Tanrı'nın günahları bağışlaması için sunulan kurbanlar gerekli değildir.³⁸⁹ Ona göre Tanrı'nın istediği şey kişinin içten pişmanlığıdır.³⁹⁰

Sürgün dönemi peygamberlerinden olan Yeremya ise, o dönem içinde Yahudi toplumunun sürekli bir biçimde günah işlediğini görmüş ve onları defalarca tövbe etmeye davet etmiştir. Yeremya'nın İsrailoğullarını ısrarla tövbeye davet etmesinin en önemli sebebi, Tanrı'nın İsrailoğullarını, sürgün edilmelerinden daha büyük bir acıyla cezalandırmasından endişe etmesidir.³⁹¹ Sürgün döneminde Yahudilerin hem putperestlik günahına hem de ahlakî bakımdan çeşitli günahlara sürüklendiği zikredilmiştir.³⁹²

Yeremya'nın kehanetleri, Yahudilerin yaşamları hakkında genel bir bilgi verse de, onun içsel mücadelelerini açıklamaktadır. O, İsrail halkının doğru yolu bularak mutluluğu elde etmesini arzulamış olsa da, onların, günahlarından dolayı çektikleri acılara tanık olmak zorunda kalmıştır. Yine o, o dönemde yalancı ve adaletsiz din adamlarına ve sahte peygamberlere karşı mücadele etmiştir.³⁹³ Yeremya'nın dinî görüşlerinin karakteri, tabiatına uygun olarak, Tanrı ile O'nun halkı arasındaki bağın fiziksel bir ilişki kavramının çok ötesine

³⁸⁷ Amos, 4/6-12.

³⁸⁸ Katar, a.g.e., s.39.

³⁸⁹ Katar, a.g.e., ss.43-44.

³⁹⁰ Bkz. Mika, 6/6-8.

³⁹¹ Katar, a.g.e., s.45.

³⁹² Yeremya, 1/16; 2/8; 2/23; 2/28.

³⁹³ Emil G. Hirsch vd., "Jeremiah", Jewish Encyclopedia, Vol.17, New York, 1906, p.96.

geçtiği yönündedir. Ona göre gerçek dindarlık, nesnel törenlerden ve kurban âyinlerinden çok, insanın vicdan ve kalp mutluluğunu Tanrı'nın sevgisinde aramasıdır.³⁹⁴

Sürgün döneminde İsrailoğullarının işledikleri temel günah putperestlik olmuştur. Bunda, farklı inançlara ve ritüellere sahip olan toplumlarla karşılaşmaları ana sebeptir. Peygamber Yereya ise, Tanrı'nın adını bu şekilde kirlettikleri ve O'nun yerine başka ilahlar ve putlar edindikleri için İsrail halkını sürekli bir biçimde uyarılmış ve onları tövbeye davet etmiştir.³⁹⁵ Yine sürgün döneminde Yahudiler, işledikleri günahları putperestlikle sınırlanmamış; kendi kızları ve çocuklarını tapındıkları putlara kurban etmek gibi sapkın ritüeller gerçekleştirerek Tanrı'nın yasalarını çiğnemişlerdir.³⁹⁶

Sürgün dönemi peygamberlerinden biri de Hezeiel'dir. Ona göre de Yahudiler, günah hususunda birçok topluluğu geride bırakmışlardır. Bu yüzden Tanrı onları, işledikleri günahlardan dolayı çeşitli musibetlere uğratarak cezalandırmıştır.³⁹⁷ Peygamber Yereya gibi Hezekiel de, İsrailoğullarını içinde buldukları putperestlik günahından dolayı uarmaya çalışmış, onları sık sık tövbe etmeye çağırmıştır.³⁹⁸

Hezekiel'e göre Tanrı, İsrail halkının günahları, günah işlemedeki ısrarları ve tövbeye yanaşmamalarından dolayı, Kentinin ve Tapınağının tahrip edilmesine ve halkının sürgün edilmesine izin vermiştir. Fakat yine de, İsrailoğullarının umutsuzluğa kapılmamalarını isteyerek onların kendilerini buldukları halden çıkarabileceklerini, Tanrı'nın onların günahlarını af için onları beklediğini dile getirmiştir. Çünkü Rab, İsrail'in Tanrısı'dır ve öyle kalacaktır. İsrail de O'nun halkı olarak kalacaktır. İsrail halkı, Tanrı'sına tövbesini yerine getirir ve ona göre davranırsa; ebedî görevlerini yerine getirebilmek için tam anlamıyla çalışırsa, Tanrı onları ödüllendirecektir.³⁹⁹

Tanrı'nın, sürgünü sona erdirerek onları bu durumdan kurtaracağı⁴⁰⁰, Hezekiel kitabının son bölümündeki⁴⁰¹ anlatıma göre yeni bir şehir kuracakları ve yeni bir Mabet'te Tanrı için kurbanlar gerçekleştirecekleri ifade edilmiştir.⁴⁰²

³⁹⁴ Hirsch vd., a.g.md., p.100.

³⁹⁵ Yereya, 7/28-30.

³⁹⁶ Yereya, 7/31-33.

³⁹⁷ Katar, a.g.e., s.47.

³⁹⁸ Katar, a.g.e., s.46.

³⁹⁹ Hirsch vd., "Ezekiel", a.g.e., Vol.5, p.314.

⁴⁰⁰ Hezekiel, 37/12-28.

⁴⁰¹ Bkz. Hezekiel, 48.Bölüm. Esasen 40/1-48/35 arası bölümler bu yeni ülke, yeni kent ve yeni tapınak hakkında Hezekiel'in vizyonu çerçevesinde bilgi ihtiva etmektedir.

⁴⁰² Katar, a.g.e., s.47.

Sürgün dönemi peygamberleri ile önceki dönemlerde yaşayan İsrail peygamberlerinin günah ve ceza konusundaki görüşlerinin ortak yönü, başlarına gelen her musibet ve belânın, işledikleri günahların bir cezası olarak düşünülmesidir. Bir başka benzerlik, gerçek tövbenin gerçekleştirilen kurban ayinleri ile değil; samimi bir dönüş ve iyi davranışlara yönelmekle olacağı yönündeki görüşleridir. Sürgün dönemi peygamberlerinin karşı çıktıkları ve mücadele ettikleri temel sorun, İsrailoğullarının tövbe esnasında araç değil de amaç haline getirdikleri kurban sunumudur (takdime). Onların amacı, Yahudileri bu şekilci din anlayışından kurtarmaktır.⁴⁰³

İkinci Mabet Dönemi, Yahudiler için dinî anlamda bir “Yeniden Yapılanma Dönemi” olmuştur. Bu dönem, Yahudiliğin Peygamber dininden “Şeriat Dini”ne dönüştüğü önemli bir dönemdir. Bu dönüşümün ilk adımı Ezra’nın Şeriatı ile gerçekleşmiştir.⁴⁰⁴

İkinci Mabet Dönemi’nde Yahudiler, önceki peygamberlerin verdiği mücadelenin etkisiyle, dinî yaşamı kurban törenleri ile sınırlamamış; onun ahlâkî ve vicdanî boyutuna da önem vermişlerdir. En önemlisi, bu dönem Yahudileri, geçirdikleri kötü olayların ve musibetlerin, işlemiş oldukları günahlardan ötürü başlarına geldiğini anlamışlardır. Bu yüzden gerçekleştirdikleri âyinlerde günah itirafına öncelik vermişlerdir. Takdim edilen kurbanları ise sadece Tanrı ile aralarında bozulan bağı tekrar kurabilmek için gerçekleştirmişlerdir. Yahudilerin zaman içerisinde bu durumu terk ettikleri, tövbenin asıl mahiyetini yine unuttukları da yadsınamayacak bir gerçektir.⁴⁰⁵

⁴⁰³ Katar, a.g.e., s.50.

⁴⁰⁴ Ali Osman Kurt, “İkinci Mabet Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış”, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.10, S.2, Sivas, 2006, ss.438-440.

⁴⁰⁵ Katar, a.g.e., s.51.

SONUÇ

M.Ö. ikinci bin yılın başlarına dayanan Yahudilik, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak, ardından diğer adı "İsrail" olan Hz. Yakub'un yerine geçmesiyle tarih sahnesine çıkan bir dindir. Yahudiliğin bir din ve inanç sistemini mi, yoksa bir ulusu mu ifade ettiği yıllarca tartışılan bir konu olmuştur. Fakat burada önemli olan nokta, Yahudilik denilen yapı ve adlandırmanın tam olarak ortaya çıkışının Babil Sürgünü sonrasında oluşudur. Sürgünden sonra Yahudilik, Dinî/Şer'î çerçevede bir anlam kazanmıştır.

Diğer dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de günah kavramı ve günahlar meselesi önemlidir. Yahudiler de tarih boyunca çeşitli günahlar işlemişlerdir. Bu günahların en önemli nedenlerinden biri Yahudi inancına göre insan tabiatının zayıflığı, unutkanlığı ve günahlara meyilli olmasıdır. İkinci önemli neden ise Yahudilerin başka milletlerle tanışmaları, zaman zaman onlarla birlikte yaşamaları olmuştur. Yahudilerin, farklı milletlerden etkilenerek işlediği en büyük günah putperestliktir. Bu günah, onların Tanrı ile aralarındaki kutsal bağı bozmalarına neden olmuş ve Tevrat'ta sık sık tenkit edilmiştir. Tevrat'ta uzak durulması sıkça hatırlatılan bu günah, ayrıca onların memleketlerinden sürgün edilmelerine neden olmuştur. Çünkü bu yüzden onlar Tanrı ile olan akitlerini/ahitlerini bozmuşlar, O'nun yasalarını çiğnemişlerdir.

Öte yandan Yahudiler; adaletsizlik, hırsızlık, yalancılık, büyü ve kehanet gibi günahlara da sürüklenmişlerdir. Tüm bu günahların bir karşılığı ve Tanrısal bir ceza olarak topraklarından çıkarılmışlar, başka şehirlere sürgün edilmişlerdir. Tarih sahnesinde, zaman zaman tövbe ederek Tanrı'ya bir dönüş yaptıkları, bunun bir ödülü olarak da memleketlerine dönebildikleri görülmüştür. Ancak, yine zaman içerisinde Tanrı'nın yasalarını unutarak çiğnedikleri ve birçok günah işledikleri de vakidir. Bunun bir sonucu olarak da yine birçok acı ve belâlarla karşılaşmışlar, Tanrı tarafından cezalandırılmışlardır.

Yahudilikte günahların mahiyeti önemlidir. Fakat günahlar hususundaki en önemli noktalardan birisi günahtaki ısrarcı tavidir. Yahudiliğe göre, işlenen günahın mahiyeti ne olursa olsun, samimi bir dönüşle Tanrı'ya yönelerek ondan af dilenirse, bu durumdaki kişi Tanrı'nın sonsuz merhameti tarafından kucaklanacaktır. Büyük günahlar "On Emir"

çerçevesinde değerlendirilirken, diğer günahlar “Mitsvot” (Emirler) incelenerek ortaya konulmuştur. Dolayısıyla Yahudilikte günah konusunu ele alan bu araştırma ve araştırma esnasında Yahudi din adamlarıyla yapılan istişareler, büyük ve küçük günahların birbirleriyle bağlantılı ve iç içe olduğunu göstermiş; ayrıca küçük bir günaha ısrarcı olmanın, o günahı büyük bir günaha dönüştürebileceği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, Yahudilikte günah meselesinin hem şer’î hem de tarihî olarak önemli bir konu olduğu görülmektedir. Yahudiler tarih boyunca çeşitli günahlarla iç içe olmuşlar ve bu günahlarla baş etmenin yollarını aramışlardır. Çünkü onlarda işledikleri günahların bu dünyada karşılığını bulacağı inancı yaygındır. Bu yüzden tarihsel açıdan bakıldığında, zaman zaman hatalarında ısrarcı olsalar da, bir şekilde tövbeye yöneldikleri ve günahlarından arınmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ADAM Baki, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
- ALALU Suzan vd., Yahudilikte Kavram ve Değerler, ed. Yusuf Altıntaş, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2001.
- ALBAYRAK Kadir, “Dinlerde Günah Kavramı ve Kurtuluş Yolları”, Dinî Araştırmalar, C.4, S.1, Ocak-Nisan 2002, ss.87-107.
- ARSLANTAŞ Nuh, Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler, Kur’an Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016.
- AYDIN Mehmet Akif, ”Aile”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA.), C.2, İstanbul 1989, ss.196-200.
- AYDIN Mehmet, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, Konya, 2005.
- AYDIN Mehmet, ”Fal”, DİA, C.12, İstanbul, 1996, ss.137-139.
- BADER Aynur Eryiğit, “Yahudilik Hristiyanlık ve İslam’ın Putperestliğe Bakışı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2008.
- BAĞIR Muhammed Ali, Yahudi Düşünür Saadia Gaon: Hayatı, Eserleri, İnanç Tarihindeki Yeri, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2015.
- BALL J. Dyer, “Sin (Chinese)”, Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, Vol. XI, New York, 1927, ss.535-537.
- BAŞBUĞ Hayri, Yezidî ve Zerdüşî İnançları (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), ed. Ahmet Hikmet Eroğlu, Berikan Yayınevi, Ankara, ss.647-666.
- BEHAR Rabi Nisim, Dini Uygulama Rehberi, çev. Mordehay Yanar, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., C.2, İstanbul, 2009.
- BESALEL Yusuf, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., C.1, İstanbul, 2001.
- BESALEL Yusuf, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., C.2, İstanbul, 2001.
- BESALEL Yusuf, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., C.3, İstanbul, 2002.

- CHİLL Abraham, The Mitzvot, Keter Publishing House Jerusalem Ltd., Jerusalem, 1974.
- CİLACI Osman, “İlahi Dinler Açısından Günah Kavramı”, Diyanet Dergisi, C.24, S.4, Ankara, 1988, ss. 41-49.
- HUART Clément, Ancient Persia and Iranian Civilization, trans. M. R. Dobie, Kegan Paul, London, 1927.
- COHN Dan - SHERBOK, “Repentance”, A Concise Encyclopaedia of Judaism, Oneworld Publications, Washington, 1998, s.164.
- ELİADE Mircea, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2004.
- ELİADE Mircea, Dinler Tarihi (İnanç ve İbadetlerin Morfolojisi), çev. Mustafa Ünal, Serhat Kitabevi, Konya, 2005.
- FİRESTONE Reuven, Yahudiliği Anlamak/Avraam’ın Çocukları, çev. Çağlayan Erendağ - Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004.
- GÜÇ Ahmet, Çeşitli Dinlerde ve İslam’da Kurban, Düşünce Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003.
- GÜNGÖR Muhammed, “Hıristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah”, Dinî Araştırmalar, C.17, S.45, Ankara, 2014, ss.36-60.
- GÜNDÜZ Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1998.
- HABER Rav Michael, Ebedî Yaşam, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2015.
- HARMAN Ömer Faruk, ”Günah”, DİA, C.14, İstanbul, 1996, ss. 278-282.
- HERTZBERG Arthur, Judaism, George Braziller, New York, 1962.
- HİLLEL Rabi Yaakov, İnanç ve Hurafe, çev. Moşe Farsi-Diana Peres, İstanbul, 2008.
- HİRSCH Emil G. vd., “Ezekiel”, Jewish Encyclopedia, New York, 1906, Vol. 5, pp. 313-316.
- HİRSCH Emil G. vd., “Jeremiah”, Jewish Encyclopedia, New York, 1906, Vol.17, pp. 96-102.

- JACOBS Joseph - BLAU Ludwig, “Magic”, Jewish Encyclopedia, New York, 1996, Vol.8, pp. 255-257.
- JACOBS Louis, “Sin (Rabbinic Views)”, Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Keter Publishing House Ltd, Vol.18, Jerusalem, 2007, pp.624-625.
- KANAR Mehmet, Arapça-Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul, 2009.
- KARAGÖZ İsmail, ”İnsanın Günah İşlemesine Sebep Olan Genel Karakteri”, Diyanet İlmî Dergi, C.31, S.2, Nisan-Mayıs-Haziran 1995, ss.45-59.
- KARESH Sara – HURTVİTZ Mitchell M, “İntermarriage”, Encyclopedia of Judaism, ed. J. Gordon Melton, Facts on File an İmprint of İnfobase Publishing, New York, 2006, p. 229.
- KATAR Mehmet ”Kefâret”, DİA, C.25, Ankara, 2002, ss.177-179.
- KATAR Mehmet ”Tövbe”, DİA, C.41, İstanbul, 2012, ss.285-288.
- KATAR Mehmet, “Tevrat’ın Lut Kıssası Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.48, S.1, Ankara, 2007, ss.57-76.
- KATAR Mehmet, Yahudilik Hıristiyanlık ve İslâm’da Tövbe, EskiYeni Yayınları, Ankara, 2017.
- KEİTH A. Berriedale, “Sin (Hindu)”, Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, Vol. XI, New York, 1927, pp.560-562.
- KILIÇLIOĞLU Sefa vd. (ed.), Meydan Larousse: Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, C.5, Meydan Yayınları, İstanbul, 1987, s. 433. “Günah”.
- KOHLER Kaufmann – SCHLESİNGER Max “Repentance”, Jewish Encyclopedia, New York, 1906, Vol.10, pp. 376-379.
- KONUTGAN Behnan vd., Kutsal Kitap Sözlüğü, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayınları, İstanbul, 2016, s.245-251.
- KORKMAZ Arif, “Günah Sosyolojisine Giriş: Hz. Muhammed’in Günahkâr Kişi ve Gruplara Yaklaşımı”, Toplum Bilimleri Dergisi, C.8, S.16, Temmuz-Aralık 2014, ss.184-204.
- KUR’ÂN-I KERÎM MEÂLİ, haz. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.
- KURT Ali Osman “İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış”, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.10, S.2, Sivas, 2006, ss.438-454.

- KURT Ali Osman “Yahudilikte Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün”, Dinî Araştırmalar, , C.9, S.25, Mayıs-Ağustos 2006, ss.61-78.
- KURT Ali Osman, “Yahudilik’te Koşer ve Koşer Ekonomisi”, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.14, S.2, Sivas, 2010, ss.104-149.
- KURT Ali Osman, Erken Dönem Yahudi Tarihi (Yahudiliğin Mimarı Ezra), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- KURT Faruk, “Zerdüş’tün Tanrısı Tek mi Çift mi”, Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası, S.22, Aralık 2014, ss.173-183.
- KUTSAL KİTAP / Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), Kitab-1 Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2009.
- LA COCQUE André, “Sin and Guilt”, Encyclopedia of Religion, ed. Lindsay Jones, Second Edition, Thomson Gale, Vol. 12, USA, 2005, pp. 8402-8407.
- LAU Rabbi İsrail Meir, Practical Judaism, Modan Publishing House Ltd., Tel-Aviv, 1997.
- LİPİNSKİ Edward, “Sin”, Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Keter Publishing House Ltd, Vol.18, Jerusalem, 2007, pp. 621-622.
- MESSADİE Gerald, Şeytan’ın Genel Tarihi, çev. Işık Ergüden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998.
- MİTSVOT, Türkiye Hahambaşılığı, İstanbul, 1999.
- NEUSNER Jacob - AVERY-PECK Alan J. (ed.), Judaism, Blackwell Publishing, Victoria, 2001.
- ÖZÖN Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, C.6, İstanbul, ts.
- PARRY Rabbi Aaron, Talmud Nedir?, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş., İstanbul, 2005.
- RENBERG Dalia Hardof, Jewish Holidays, Adama Books, New York, 1985.
- SOYSALDI H. Mehmet, “İslam’da Günah Kavramı”, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Arş. Der., C.3, Ankara, 2001, ss.145-156.
- TANYU Hikmet, ”Büyü”, DİA, C.6, İstanbul, 1992, ss.501-506.
- TAŞĞIN Ahmet, “Yezîdiyye”, DİA, C. 43, İstanbul, 2013, ss. 525-527.

- TORA, Bereşit (1. Kitap), çev. Moşe Farsi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2002.
 - Şemot (2. Kitap), çev. Moşe Farsi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004.
 - Vayikra (3. Kitap), çev. Moşe Farsi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2006.
 - Bamidbar (4. Kitap), çev. Moşe Farsi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2007.
 - Devarim (5. Kitap), çev. Moşe Farsi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2009.
- WERBLOWSKY J. Zwi – WİGODER Geoffrey (ed.), The Encyclopedia of the Jewish Religion, Adama Books, New York, 1986, p. 330. “Repentance”.
- WİGODER Geoffrey (ed.), The Encyclopedia of Judaism, The Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1989, p. 361. “İdolatri”; pp. 498-499. “Mitzvah”.
- YAMAN Sevde, “Tevrat’a Göre İnsan Hayatı ve Onurunun Kutsallığı”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.5, S.2, 2016, ss. 344-347.
- YİĞİTOĞLU Mustafa – HABERGETİREN Ömer Faruk, “Yahudilik ve İslâm’da Zina Suçu ve Cezası”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.5, S.2, 2016, ss. 271-297.
- YİTİK Ali İhsan, Doğu Dinleri, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014.

Yararlanılan İnternet Sayfaları

- <http://www.salom.com.tr/>
- <http://www.sevixon.com/>